د لنډېیو، ټپو، ټیکېیو او مصرېیو انګېر څېړنـــــــــچوپېري (ریســــــــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. اینجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible] پوهنه
خبروونکی: د کوشنیوالي احساس
پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لیږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی؛ مهرباني د پینی پنځونکي ځښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک:.	د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ خپرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
لیکوال:.	ماستر اینجینیر صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی، سوروالی او پیړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ میلي میټر.
د کښلې غټ ټکي:.	۱۹ څپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه یا پرته له وته د ابیځو ځای نیونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه (د ابیځو او نورو) پرانټ.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ دانې
منشوره یې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ دانې
سرلیکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لینونه (خطه، کرښې له لیکي هړپې، لاندنی یادونې او پاینی یادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وییزبرمه (پښتو په پښتو وی یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:. د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای یې په یې ,, ې ،، اوړدې یې سره شوی دی.

ګڼه:. پېنځم کتاب

لیکوال استوګنځای:. بغل، تره خیل، کچور شمتی، مهترلام، لغمان، افغانستان

څېړندوی:. مومند څېړندویه ټولنه

اېډېټور:. ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس

طراح او ډیزان:. ماسټر اېنجینېر صفي الله فردوس

کښلې د پیل پېر:. پیلنی وار: د رییس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛
تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی
(زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)،
دوېیم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیځ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛
غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی
(زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)،
درېیم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترڅنګ، ختیځ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛
کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی
(زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)،
څلورم وار: ۷ کور، درېیم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سیمه، کابل، افغانستان؛
کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،

کښلې د پای پېر:. جوهریزاده سړک، میدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجیکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ **٤ چوپړی**

څېړنــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

	پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی (زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)
خپرېدو نېټه:.	وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی (زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)
چاپ نېټه:.	پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
چاپشمېر:.	۱۰۰۰ ټوکه
چاپ وار:.	لومړی
ډول:.	ادبیات او هنر (لیکنی ارت، ادبیات او فن، ادبیات او عملي مهارت، ادبیات او صنعت، لیکنی او صنعي قدرت ضد، ادبیات او د ښکلا د تخلیق فن، د تخلیقي تخیل اثر، ادبیات او د پوهې یوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسیقي یا ټنګټکور برخه؛ لیکنی او مهارت یا تخصص؛ لیکنی او استعداد؛ ادبیات او څیرکي؛ ګړنې پیېلې) ټولګه
ژبه:.	پښتو
ژباړونکی:.	هېڅ یوه
پوخ بڼه:.	اساسي
ترړ:.	تازه
رپ ځای:.	A٤
یادونه:.	د ګډون کولو بېلګه
بیه:.	۵۰۰ افغانۍ
د لیکوال ګرځنده اړیکه:.	+۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹
برېښنالیک:.	Safiullah_firdows@yahoo.com
له پاره:.	د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، یانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اویا مېلیونو وګړو له پاره.
کښلې د ګټنې ګور:.	زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د یوه تود بځري (پرتون) په اندازه هم د یوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اويا مېليونه تنه پښتون پښت ته يې ګټه ور رسيږي.

يادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ يې له ماليې سره را وباسم، ۵۰۰ دانې يې وړيا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له يوه کرډيټ کارټ سره برابرېږي بيه يې ده.

ګټه خو يې نه شته که دا لږ پيسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د ليکوال ګټه د شپانه ګټه ده.

که مو ډډه ورته روغه وه د خپرولو له پاره يې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک يا ريفريس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په ځېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډيټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بياکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټيوټوريلونه کورېه کړئ، په اوبپانو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودي دود ليکدود کارولو او پوهيدو کې د مرستې له پاره وسيلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخيستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تیسس ځرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته ځرګند نه دی. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېړنې؛ انځورونه؛ تعریفونه (ځرګندونې، ښکارونې، د یوه توري یا سکالو تشریح کول یې)؛ ځپیزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپړنې؛ زما ځرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپینې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېیلو د رنګونو ځېرې، د رنګونو بوړولو کړنلارې او لښتیلیکي یې؛ د اوازنو ټېتوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سیمه بیزي پایلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پیخلیک (تاریخ)، پېر (وخت) او یېبره (حاصل یا ثمره) یې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر یوه ځېړلو ته زما اوړدپېری (اوږد پړاوی) او اوړدمنګی (اوږد عمری) لید لوری.

٤. غټ ټکي

۱. پخښتې ۱
۲. لیکي پوهه ۲
۳. تیسس ځرګندونه ٦
٤. غټ ټکي ٦
۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی ۱۱

٦. اې (ا، الف): لنډۍ ۱۵
۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې ۱٦
۶. ۲ د لنډۍ انځورونه: ۱۸
۶. ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۲۲
۶. ۴ د لنډۍ ځپیزې او زورنې ۲۳
۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۲۳
۶. ۶ د لنډۍ سپړنه ۲٤
۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې ځپیزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېړنې ۳۶
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه: ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ ځپیزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. تې (ت): مصرۍ ٤۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې ٤۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه: ٤۶
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرۍ ځپیزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰.   د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېيلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېيلو د رنګونو څېړه.. ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټيکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېيلو د رنګونو بوړولو کړنلارې.................................... ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېيلو د رنګونو لښتيليک... ٦٨

۱۱.   د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). تړلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه............................ ٧٣
۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:........................ ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شويو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:.............. ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:................ ۸۱

۱۲.   دفتنګونه.. ۸٥
۱۳.   لوړ د پلورلو وړ... ۹۰

۱٤.   د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی بايد خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلې مې دي، څرک يې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې يې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندې ښه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي.. ۱۰۲

۱۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو سیمه ییزې پایلې............... ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه: ۱۰۷

۱۵. ۲ بې (ب). صدیق الله ربښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:. ۱۲۱

۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله ربښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي: ۱۲۴

۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسي.. ۱۲۵

۱۵. ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډۍیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. موږ ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بنه بوږوي. ۱۲۹

۱۵. ۶ تې – ۱. سلیمان لایق کښلي او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱۴۶

۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بنه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲

۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱۷۱

۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱۷۶

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بنه یې کښلي و. ۱۹۵

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډۍیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.. ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱

۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کرې، ما ځنې لنډۍ او د پر تړښتی راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې.............. ۲۲۶

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي.................. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳

۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:............................ ۲۵۹

۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري........................ ۲۸۸

۱۹. د پخښتۍ سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بڼه یا د دې ریسرچ پاڼې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود ځخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امریکا اروا پوهنې ملګرتیا، پینځمه ګڼه. ۲۰۰۱،، (لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچیګن مطبوعاتو له پوهنتون ځخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شیان د خپلې لیکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی کوی شم:

:- ایا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ایا دا ټول شیان چې لیکل شوي وړ دي ؟
:- ایا دا اسانه ده چې دا لیکنه دې درکړل، ځارل یا تعقیبکړل شي؟
:- ایا ما په ډېره ښه کچې د پېنویې، پېیلې او د وییوکیو ځخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتیا چې وي لیکي، هغه شي ته چې زه اړتیا لرم چې وې لیکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي لیکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته یې اړتیا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په رښتني نړۍ کې یوه څه کاږې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته یې په کومه بڼه کاږې او موخه د لیکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتیا لرئ چې د خپلو لیکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د لیکو ډول مې داسې نه دی لکه یوه خپل ملګري ته چې په برېښنالیک کې څه لیکم. دا علمي زیارایستل له هغو ځخه ډېر توپر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې لیکي. د لیکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه لیکم، زه اړتیا لرم چې څو جلا شیان د لاندېنو سربېره پام کې نیسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د لیکلو
:- پلان او برابروم خپلې لیکنې
:- لیکمه یې
:- کنټرول، نیونه، تمبونه یا د سمولو له پاره یې پلټنه کوم د خپلو لیکلو، ښایي داسې شونې وي چې بدلون او یا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له لیکلو نه وړاندې به مې پلان ونیوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شیان په کومو لړونو یا ځېرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګړندیتوب او بېړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم بریالی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شیان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې لیکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بیا مې پلان جوړه و ورته، بیا مې لیکل پیلول، بیا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او یا پر ځای پرېښودل. د لیکلو پام مې په دې ښه د بریا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ریسرچ پاڼې (د څېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا تینګوله. ترې ګټه مې اخیستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظریه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وایي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښایي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، یا د هغې څېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا څېړنه داسې سپیني ته باسي
۱۰. د دې پیله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظریې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱٥. په دې پوښ (قضیه) کې
۱٦. دا به داسې ښکارېږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما ځېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه یې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو خلوېښت وګړي یې زده‌کړې لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍیو، ټپو، ټپکیو او مصرۍیو په علمي بڼه لوستلو او لیکلو توپیر څرګندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د ډیپلوم اېنجینېر صفي الله فردوس خان د ځېړنې (ریسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړۍ ځېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شویو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لړ دی؛ نظر دوېیمې ځېرې ۱. ب ته. په دوېیمه ځېرې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پینځه خلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لړ یې لیکل کېږي.

له دې ځېرو څخه را څرګندېږي چې د پېیلو(شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چپاربیته، ایزې، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ.

په ځېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دې چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکي، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د ګراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي. له هغو د ازموینو پارچو، عریضي او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر یوه له پاره څنګه ده؛ منئ یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړه ١. الف په وار، وار (د هرو١٠،٠٠٠ليکل شوي شعرونو)، ١٣٩٥لېږديز لمريز کال

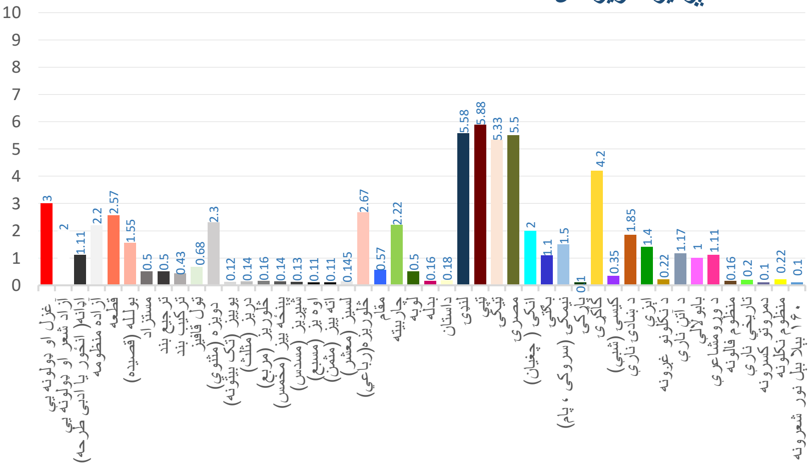

١ .٥ څېره ١. الف په وار، وار (د هرو١٠'٠٠٠ليکل شوي شعرونو)، ١٣٩٥لېږديز لمريز کال

څېړه ١. ب په وار، وار (د هرو١٠،٠٠٠ويل شوي شعرونو)، ١٣٩٥لېږديز لمريز کال

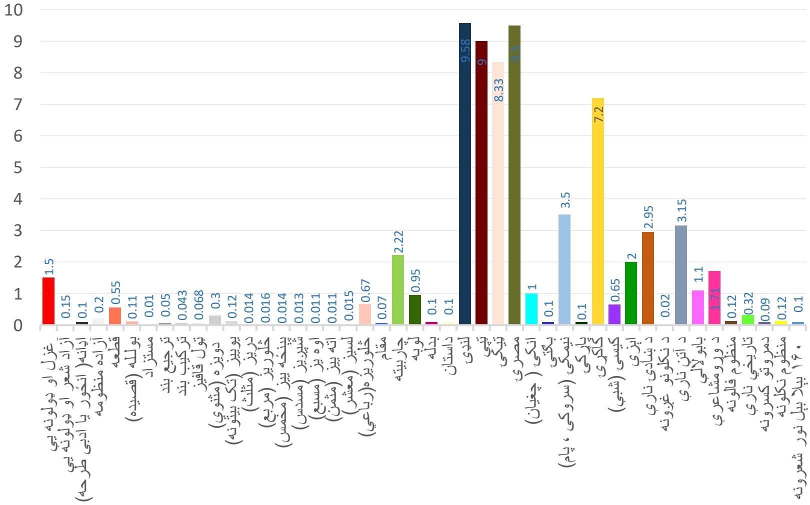

٢ .٥ څېره ١. ب په وار، وار (د هرو١٠،٠٠٠ويل شوي شعرونو)، ١٣٩٥لېږديز لمريز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه يا کوډونه) په څېره ١. ٢. ١ کې و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظیم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی يې هم جوړه، غبرګونې سرونه پيدا کړي دي، لکه ځيني ژوي، (انسان، حيوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې يا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسيان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ,, ګوسڼه له ګوسڼې څخه زېږېږي او لښکه له لښکې څخه،، دا متل يا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ يې هم د مثال په بڼه ياد وو، زموږ سيمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو يوه پښتون قوم وتخيل (هودخيل) يې ډېر کار وي، خپلو بچيانو د روزنې او هڅونې د غښتلتيا له پاره خپل زوزات ته وايي.
چې تاسو ځانونه، بيدار، ګړندي، تېز، چټک، کړۍ!!؟ لکه د لښکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځئ، خپل اصليت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وايي د ګوسڼې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتيا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېرنو د څېړنو له پاره چې زموږ نيکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لښکو ځانګېرنې وي، هغه ماران يې هم له ځانګېرنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبيله (اشلوک، پيران، شېر يا شعر) چې ډېر ورته د لښکې غوندې و، په لښکې و نومه وو، چې هغه لښکه يا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېرنې در لودونکې ده.

ما د نرۍ غوره د ژويو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه يې کړي کټ مټ راخستې او بيا مې ژباړلې دي خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي او د دې چې سيالې کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجيبه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار يا لښکه. تېره ورځ ونيول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساينس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپيري(موقتي) خواړه چې په خويه يې و خوري تيار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفيسور ګارډن برغارډټ، تينسي، و ويل چې دوې سره هېڅ له يوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځياته کړه: ,, دوې سري ماران يا لښکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوريدلو ځواک يې غلی نه وي. خنډ يې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانیان وايي چې دوې سرې مار دوې برابره وېروونکې وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر يې ۲ سانتي اوږوالی لري، دوې سرې مار دوی نیولی دی او د ټیګاشیما ښاروالۍ کې يې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړی. په وینا يې ډېرې وګړي په حيرانونکي ښه نندارې ته راځي. ،، (اډمين، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لېکه پورته شوله کوچنی هټی ته او هغې ډېر ښه فکر کوه. برغارډټ درلوده دوې سره لرونکی تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اریزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا يې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوويسو د غلې دوې سرې مار د سانډیګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ دانې يې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هیلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیبله (شېر یا شعر) يې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پیبلې له لېکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱ :- ښه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شيندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- ښه غږ یا پشهاری کوي ۸:- په حیراونکي ښه دي خوښ راځي چې وې وینې.۹:- د لیدلو تلوسه پیدا کوي ۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګڼه يې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر يې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېنډۍ ژبې يې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې ځلور سترګې وي (هر څه رانه وینې) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر يې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته يې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه يې پوښ کې کړې.
هرې ټپې، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته ښه غوږ و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نو بیا يې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لېکې ځانګېرنې لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېرنې نه لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی يې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه يوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري ليکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستيال محمد عزيز تحريک صيب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټيکۍ تر منځه توپير څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم يې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ او هره يوه يې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره يوه مثال درته وايم: يوه کس په امريکا کې پوليسو ونيوه او سيده يې ستا کور ته بوتلو نوم يې عزيز وو، تخلص يې تحريک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فارياب ولايت وو او د نيکه نوم يې خان باقر وو، ستا د کور دروازه يې وټکوله، له کوره ورته وريندار وويل چې څوک يې؟ هغه ورته و ويل زه عزيز يم، تخلص مې تحريک دی. خو وريندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته يې و ويل تاسو ځای غلط کړې دی.

د دې تن ډېرې ځانګړنې به له تا سره برابرې وې خو هغه خو ته نه شې کېدلی. که دننه ورشې خدايږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړې فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټيکۍ له خپل نوم سره يې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وايې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې يوه واړې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وايې چې د سيلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. يا دا چې لومړۍ نيم بيتۍ يې د دوېيم نيم بيتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,Roshan BTS site HLM ۰۳۰ ۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطـن تـم ټول کافران راغـله
ژر را پاڅېږه چې جوړه جهاد له ځونـه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍیو انځورونه مې د جنوري په ۳ دریېم، ۲۰۱۱ زیږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

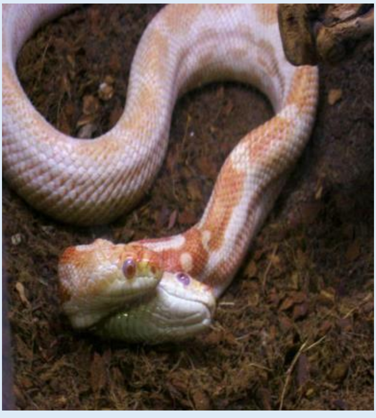

٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور)

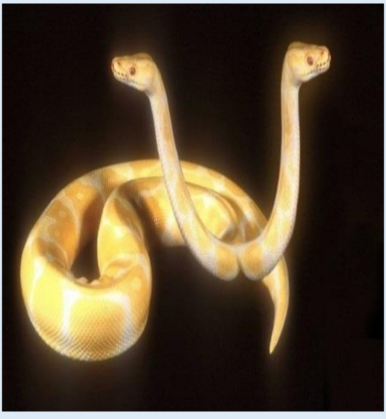

۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
خېرنـــــــچوپیري (ریســــــــرچ پاڼې)

٦:- لنډی (# ٦ انځور)

٥:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړیوالي ګنې ګڼه ٦١٠٧٦ یا توره لټکه، یا توره لنډی (# ٥ انځور)

٨:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډی (# ٨ انځور)

٧:- د لنډی (# ٧ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)

۱۰ :- لنډۍ خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور)

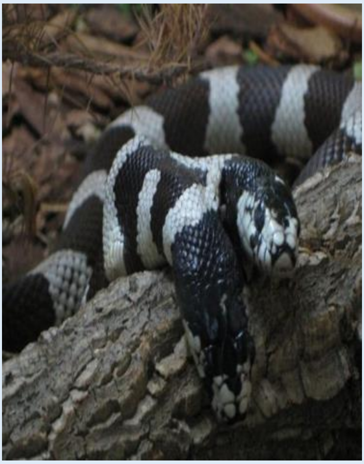

۱۲:- لنډۍ په ډېر دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه پېيلي يا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلي او خوږه لټکه، لنډۍ يا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مي و کښل د لنډۍيو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولې ځنګېړنې يې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، ګرانه، وروره، په کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي.
هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډیو، باندې یوه ربښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو میرڅمنو
څـني له څـنډو سـازوی خندا راځینه

د پورتنی لنډۍ څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيلبيل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه،: تاکيد: بېلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډۍ څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- مير – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **څن** + ډو- سا – زه – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷**- ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱**- ۲۲

۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهني (هندسې) رغښت

ځمککچپوهني (هندسي) رغښت يي داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۶ د لنډۍ سپړنه

د هیواد سرغندوی تکره هپښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وایي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ څپې چې ,,او،، او ه دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ څپې چې ,, نو،، او ,, جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا څپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

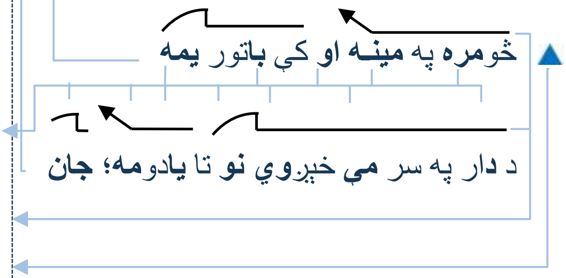

١. لومړی مسره
٢. دوېیمه مسره
٣. ١ . او٢ . یوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورڅکی شین رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې(سیلابونه)
   1. مسره ۹ + ۲
   2. مسره ۱۳+ ۲
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
٩. نرانو ته منسوبي (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ ښېلوونکي نخښې

له پورتنۍیو ښېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیېله (پیېړن، شبر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نوموليې وه، چې دې پښتو دوې سرى شبر یا پیبلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ښه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندۍ حمله کوي
۴. تېز زهر لري
۵. تېز زورور زهر شیندي
۶. اوږد عمر لري
۷. ښه غږ یا پشهارۍ کوي
۸. په حیراونکي ښه دې خوښ راځي چې وې وینې
۹. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېنډۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې خلور سترګې وي (هر څه رانه ویني)
۱۴. چالباز وېشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پایښت و کړي
۱۵. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته ښه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنی چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکی او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټیکی او مصرۍ نه دي، ښېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پيدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بيا سم د کار نه وي، خوښي يې ځي، خفګان يې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پېدا شي بيا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په ياد راولي، ولس يې پوښتني ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ يا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو يې اړوي دا هم يوه د تسميې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثير د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
ياني که تورې او ټوپکې ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بيا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې يوازې احساس يې کېږي، خو ليدل کېږي نه.

د رسول الله ص ځرګندول چې رونېوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وايي چې رسول الله ص ګوته په يوه جنګ کې وينې شوي وه، وي ويل : ته يوه ګوته يې چې وينې شوي يې – تاته دا درد , تکليف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه يې چې دردونه وځغمئ، د الله عظيم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمئ، بدله او ثواب يې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژويو کې الله ج درد نه وی پيداکړی نو بل ژوی به يې څنګه پيدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې يوه مېرمن اميدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې يې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عيبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېرې روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پيسې واخلي، د طبعي يا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره يې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی يا شپږمياشتينی اميدواری څخه پرې دردونه د الله په حکمت پيل کوي، چې څومره نهومياشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې يې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له يو الله ج څخه د اسانی مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ويلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېړنــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پاڼې)

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا څېړنه داسې ښودل شوې.
,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي یا کله چې ډېر خلاصېږي بېخې ډېره ورته بڼه لري، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېلیزیبیث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله څېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړي وه په سانټي باندې)

,, چې د لیتفټ لابیا لږ تر لږه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانټي اوږ، له ۴.۰ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې اندازې سره ۱.۹ سانټي اوږ، له ۳.۰ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د لیطفټ لابیا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی یې ۲.۱ سانټي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه یې ۳.۵ سانټي اوږده او رنج یې له ۸.۰- ۸.۰ سانټي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د اوهایو ستېیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د اېنګلېستان ژورنال د قابله ګۍ یوه زېږنتون کې یې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې یې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانټي پورې.

ځېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرلیک دی.،، مک فاډن ویلي دي. (زهرا بارنیس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې د ځانګړی برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانټي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم پېنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانټي ټوټووني، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځېدنه یې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانټي کښلی دی. (لېزبېټې، د سلامتی ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسي.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربنتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړي ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لېږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليې وه، چې د پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱.۷ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې

۱ :- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښي له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپیني تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کړو زیاتوي، ۱۶:- د ټپ باندنۍ برخه کوچنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ بڼه غوږ ورته و نیسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دې، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنو کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱٦ ,Roshan BTS site HLM ۰۱۲ د روشن ۰۱۲ نمبر ښادې ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ,,
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور يار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-۱۴-۱۰۰-۸-۲۴۷۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ، (٦٨٨٢٩ wounds).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسي مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټپ له يوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وايي، او ټولې ځنګېرنې يې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۷ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وۍ یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پیېلې (پیېرن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړني، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکني په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښېلې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوۍ ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پیېله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یاني داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يېزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري.
لکه:

▲ يــار په ولاړه کـړيکه و کـړه
تبر شـوی عمر په ډالرو نه راځينه

د پورتنۍ ټپې څپيز (څپه، سېلاب، هجا ,, سيليبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټيټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. Accent, Morphemel: ،، جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپې څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

يار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تبر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اینځری اوستاد (د هیواد تکړه هیښنده بنجوماری او سندرغاړی) وایي:

د دې ټپې سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹= ۱۰څپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

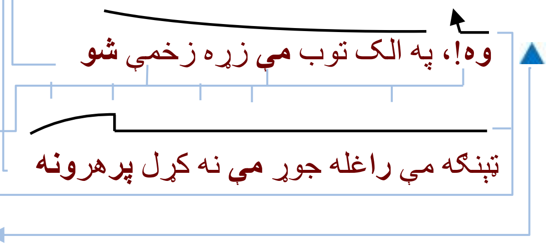

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځیګري رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) بولډ
۸. د اوازټیوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرى شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليٰ وه، چې دې پښتو شېر یا پېیلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرني لرلې. لکه:

۱. درد پیدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفګان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې
۹. کېږي، خو لیدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړني په انسان کوي، بېواکه خوبحالي ځرګندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر یې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱٤. د انسان سپیني تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
۱٦. کړو زیاتوي
۱۷. د ټپ باندنۍ برخه کوشنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالى یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټيکۍ

روڼ بوړوم چې داسې مې کښلي وو، د ټيکۍ له پاره، ټيکۍ ښه برابر، سم پوره، ټيک، سم سيي ته وايي چې يوازې د ناوې ستاينه په کې و شي، پلار د کور د ناويتوب په شپه، او يا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناويتوب په شپه يې ټولې پېغلې يا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاينه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر څخه د يوې پېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شېبې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي يې درناوی کوي، د دې د باچايي ورځ يې بولي، تازه ګلونه يې په سر کړی، ګردی او نيمی کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سينګار يې شوی وي، ټولې ملګرې يې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه يې ښه بارېر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچاپېره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شيان ډېر تاثير اچوي، د ابولبشر زوزات ټول يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د پېغلو په دوره کې يوازې کوژده شوې او مېړوښه پېغلې وي. انجونې، بې مېړوښه او سترې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيکۍ له يوه ښه پېيلې سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناويتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ويل کېږي نومولې دي او ټولې څنګېړنې يې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو يې تو پير په سم برابروالي او کوشنيوالي د پېيلي يا شعر کې دی.
„ هغه شی چې ښه برابر وي؛ يا سم برابر ته وايي؛ چې ډېری يې مېرمنې په ښاديو کې وايي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې پېغلې ولاړې وي؛ يوه يوه ټيکۍ ورته وايي؛ د ناوې تعريف په کې کوي او د همغې دايرې د وينا برابرې وي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکی په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رتې رمتې یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایې، د تولو پام د ناوې ناویتوب درناوې ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دې. تولې ځنګېرنې یې د ښادی د دې شېبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکی ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د تولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رتې رمتې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې تینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وایي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بڼه یې ېېغلې وایي، ۱۲:- په ګډه یې وایي سره، ۱۳:- ېېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالېږي،۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دې او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډی، ټپې او مصری چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکی دې؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډی، ټپې او مصری نه دې، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنې کې دی.
لکه دا لا ندې زما ټیکی چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیکی ده، زه نر یم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلې وې او دې. لکه یوه زړه مېرمنه په ښادی کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه ېېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه ېېغله یې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځایه څخه ټیکی اچوي، په دې ټیکی سره ناوې هم خوشحالېږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده ېېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالېږي او بیا یې له واده ورسته هم وایي، چې هغې پلانکی مېرمنې ښه ټیکی د بیستانکی له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیکی د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وایي لکه لاندې ټیکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې بوغان راباندې پلوري
زه پېرودونکي د ابی د ګسټ ګل يمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټيکی د چارپېريال انځورونه:

دا لاندې د ټيکی چارپېريال انځور لړ استازيتوب کوي، د لغمان مخکېنی ولسوالی نورستان انځور دی. زموږ د ټيکی يو سم برابر محيط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکی چارپېريال انځور وي. روڼ بوږم چې داسې مې و کبنل د ټپکی يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلې شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکی وايي، او ټولې ځنګېړنې يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتيوا او د نورستانی مېرمنو د ګډې نڅا انځور ,, پيرو مرنډي، ايټالياوی دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزيم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تيارول ،، (پيرو مرنډي، ۱۹۶۸ زېږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټیکۍ

د وی له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې ېپیلي ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکي بنې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو ټیکیو، باندې یوه ربښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ نـاوی رو، رو کـدم اخلـه

د ولـس پیغلـې پــه کتــار درسره ځینـه

د پورتنی ټیکی څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلبیل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښهیي،: ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکی نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټیکی څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU

U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

نا – وی – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له

د – و – لس - **پیغ** + لې- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱ـ ۲ـ ۳ـ ۴ـ ۵ـ ۶ـ ۷ـ ۸ـ ۹

۱۰ـ ۱۱ـ ۱۲ـ ۱۳ـ ۱۴ـ ۱۵ـ ۱۶ـ ۱۷ـ ۱۸ـ ۱۹ـ ۲۰ـ ۲۱ـ ۲۲

۸. ۵ د ټیکی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهني (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________

____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۶ د ټيکی سپړنه

د دې ټيکی سپړنه
لومړۍ مسره ۹ =۹ ځپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ ځپې دلته ټوله ټيکی ۲۲ سيلابه يا ځپې شوې ده،

۱. لومړۍ مسره
۲. دوييمه مسره
۳. ۱.او۲ . يوه ټيکی
٤. دفتنګونه نه لري
۵. بادامي رنګ يې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. ځپې (سيلابونه)
   1 . مسره ۹
   2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازټېوالی او لوړوالی خطونه
۹. ښځو ته منسوبي (اړوند)

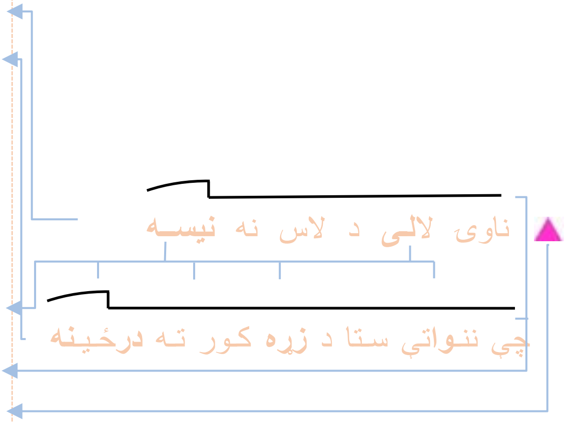

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پېیله ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، د ټولو پام د ناوې ناوېټوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

۱. ناوې د ناوېټوب درناوي په کې وي
۲. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
۳. رټې رمټې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړیو (خلکو) ورته اوړي
۷. تر ډېره ستایل کېږي
۸. تاثیر یې ټینګ وي
۹. مېرمنې یې ډېرې وايي
۱۰. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
۱۱. د پال په بڼه یې پېغلې وايي
۱۲. په ګډه یې وايي سره
۱۳. پېغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
۱٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
۱٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري.
لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. تې (ت): مصرۍ

مصرۍ یا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړي، په خپله ګټه یې په هرڅه کې کاروي. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پیله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پیدا کړی یې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسي، و خورې او و څښې او ارام کېښنې په جنت کې.

همدغه یوه ستر اړخ او وصیله وه چې الله ج داسې و کړه. یوه څه شیان یې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړي، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه یا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدي په مکه کې د کعبې په کونج کې ایښې ده، په منځ کې سوری لري۲:- جنت د ګلونو یا ونو پاڼې ۳:- ټوکان یا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه یا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېرۍ ونه ۷:- سندان یا یوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وي ۸:- تبر یا څټک ۹:- چمټا یا چې د ګرم شیانو نیولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دین، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړي اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېړنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتیا پیدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتیا لومړۍ مصریانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره یا سوارډ یې جوړ کړه، داسې نور جنګې زربېي اساب یې ساز کړي دي، زموږ یې تورې یا مصرۍ سره کار دی، چې په پیل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې یې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له میسو، چې بیا له جستو یا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتیا یې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه یې جوړه کړه چې د مصریانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خیفیش یا د خوفیش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کښتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له میلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړۍ د اوسپنو د جوړولو تخنیک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسیا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دین لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېوو پورې ایله شتون ولري، چې ویل کېږي، زموږ د پیغمبر حبیب الله، محمد رسول الله ص ده، بیا هر خلیف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالی کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کي جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندې ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بیه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بیه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بیه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوځ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې ببلچې، رمبې، سپاره، ښاښې، کلنګه، باد دکی، غالبېل، چجج، ژغونډی، اوبه تېتی، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې نندارہ چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې اېښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوخ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږي او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوېښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی ځومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به ځومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکي نه دي معلوم) په پېرو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما ځېړنې داسې سپینې ته باسټلي و، لکه څنګه چې پیټري وايي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میډیټرانې د جګړو لړۍ پیل کړې، ډېره تکتیکي جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې تورې یې تر پښنو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې یې اغوستې وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکي څخه راواخلم.

,, مصرۍ ته مصره هم وايي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړیدله. نو د مصرۍ تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډې ښې یې هم لرلې، نو د مصرۍ تا ثیر او ښکلا یې د مصرۍ تورې سره تشبیه کړي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (پیران، اشلوک، شېر یا شعر) یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پېیلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې

۱:- ډېرې ښایسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستي برخه یې لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثیر کوي، ۴:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ۵:- یوه وار یې سړي ته بس دی، ۶:- بېلابېلې بڼې لري، ۷:- درې خواوې یې سړی پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې څېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غونډې جوړونکی یې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د نندارو شیان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مینه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ تورې، ۲۳:- د مېرمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندې دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول یې ګران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي، ۲۹:- مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باریکۍ او مینه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړې.

هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دی.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېیمه کوټه کې د لیږدي کال , pm ۱۰:۰۰ ۱۰/ ۰۲/ ۱۳۸۵
E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودایي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ړبنه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصرۍ تاثير همدومره ډېر دی. چې سړی يې پرې غوڅ کړی هم وي، خو توره لا په وينو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وينې څي، دی خبر هم نه وي. د دې مصرۍ به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پېښت جنټيک زهن زوکړه وي، خو پورتنۍ ټولې ځاګېړنې د مصرۍ لري، نو ځکه ورته مصرۍ وايو او مصرۍ يې بولو. انسان چې زوړ شي بايد د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکی وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپين ږېرې څخه الله ج حيا کوي، ځکه ټول عمر يې اسلام دين کې تېر کړی وي، په سپين ږيريتوب کې بايد ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړۍ ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنيا او اخيرت بريا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مينې ارتباط پيدا کوي، يوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو يې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې يې لېړ څي، همغه وي او ړبن وي.

٩. ٢ د مصرۍ انځورونه:

دا لاندې د مصرۍ يو انځورونه مې د جنورې په ٣ دربيم، ٢٠١١ زېږدي کال کښنته کړي وو.

١٩:- ډاګير ـ سره زرو- له يوآر څخه.- ٢٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵١٧ کاله واړندېنی ده. (# ١٩ انځور)

٢٠:- لوريستان ـ اوسپنېزه- ژيرو- ډاګير- ١٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٣,۵١٧ کاله واړندېنی ده. نن د فيبرورې، ٢٨، ٢٠١٧ زېږدی دی. (# ٢٠ انځور)

٢١:- ويسيکس- رافيبار – ټيستوډ - همفيشيرې مصرۍ. (# ٢١ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصرۍيو انګړ
څېړنـــــــچوپړي (ريســــــــرچ پاڼې)

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپين بګروند لري، ګڼه يې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)

۲۵:- مصرۍ سکيميټارا ۲ ايل جي (# ۲۵ انځور)

۲۲:- ماراکون سپينو زرو مصرۍ ۱ ايل جي. په ډانګ پيلي روڼ بوړم چې داسي مې و کښل د مصرۍ يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو مصرۍ له يوه بڼه پيبلي (پيران، اشلوک، شېر يا شعر) سره تشبي کړی دی. چې ورته مصرۍ وايي، او ټولي ځنګېرني يې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، تېو، تیکیو او مصریو انګړ

څېړنــــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

٢٦:- یو آر ـ سیمېټار ـ د- ډبلیو اي بي. مصری (# ٢٦ انځور)

٢٧:- ډاګیر ـ د هډوکي لاستي والا مصری (سپین موتي مصری) (# ٢٧ انځور)

٢٨:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصری – د محمد رسول الله مصری (# ٢٨ انځور)

٢٩:- توره ـ املاش ـ دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ٢٩ انځور)

٣٠:- می سینین ـ ډاګیر ـ د ځمریانو د ښکار مصری (# ٣٠ انځور)

٣١:- د محمد رسول الله مصری # ٣١ انځور)

٣٢:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خوري مصری . (# ٣٢ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۳ د مصرۍ تعریف (ځرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وی یا ویبکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلي، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي.
پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلي (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ یو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنـې ټینګار و کړه

ولـس جرګـې به ننواتـې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپېز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable‹‹ د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه یي،: ټینګه , لهجه ،: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ‹‹) جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپـ – لې- **ژ** مه+ نې- ټین – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت یې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ____________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصری سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سید احمد اوستاد وايي:

د دي مصری سپړنه
لومړی مسره ۱+ ۹= ۱۰ښپې چي ,, وه!،، دفتنګ دی په لومړی مسره کي.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ ښپې دلته توله ټپه ۲۳ سیلابه یا ښپې شوې ده، او ولس کي دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه مصری
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. تت نصواري يي د رنګ ښکاروندی دی.
٦. ښپې (سیلابونه)
1 . مسره ۹ + ۱
2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالي او لوړوالي خطونه
۹. نرانو ته منسوبي (اړوند)

وه!؛ له دي خواږه اواز د **زار شمه**
وايي خو **ته** خو مزه **ماته** راکوینه

الکه **تورې** جامې و **کړه**
تورې جامې درسره **ډېرې** خوند **کوینه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیبله یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سري شعر یا پیبلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستي برخه یي لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
٤. انسان په یوه وار له منځه وړي
۵. یوه وار یې سړي ته بس دی
٦. بېلابېلې بنې لري
۷. درې خواوې یې سړی پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکي یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱٤. زوروري دي
۱۵. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱٦. د نندارو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېرمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲٤. سختې دي
۲۵. جوړول یې ګران دي
۲٦. ډېر ارزښت لري
۲۷. ننداړ چیانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پېيلو (پېرانو، اشلوکو، شپرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا يوه ډېر پيچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، سترې پوهې ځيرکتيا، غښتلتيا، سپېڅلتيا او بېلوالې د رنګونو ته اړتيا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمې ترانې کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، څه رنګوالي (کوالتي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجينيرۍ په نړوال ښکاروندي کې يا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National (Cods Electrical

۱. ۱. اې (ا). سپين: د سوړ (منفي يا يخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانيو دننه سپين برېښنايي پړې او سپينه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کېږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځيګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتيا او دوېيم فاز رنګ دی (دوېيم ګرم پړی، يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د دوېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، دوېيم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنيون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی،؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانيو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کېږي او اړينه ده چې بېړني څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. ټي (ټ). اسماني: د نرانو؛ سپځلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېړ؛ نږدې او درېیم فاز رنګ دی (درېیم ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکي او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، درېیم فاز رنګ په خورین رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ۵. ټي (ټ). تور: د سویې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نیوټرل یا یخ) کیبل یا لین، لیکي او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کیبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، د سوړ کیبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنایي پړي یا کیبلونه د ودانیو نه باندې یا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جي (ج). شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ هوساینې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي یا کیبل شین - ژېړ رنګ هم لري. په شین رنګ کې ژېړې لیکې. لکه د زیبرا یا برګ افریکایي خره تورې او سپینې کرښې چې یوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د میخانیکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کیمیاوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خودیتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اېنجینېرانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مدیریت ټاپې او لیبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپین: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سویې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتیا رنګ دی.، تور: د سویې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ او هوساینې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د هنر او ادبیاتو، ټولنېزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله لیکونه او رسامۍ هنر څلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدین رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبیاتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې څلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد یې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ایران کې کړې وې.

هغه ویل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي: ۱. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنګ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپین: او ۵. شین: د سپېڅلتیا؛ زرغونتوب او رښتینولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنیا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړیالۍ په دوران د کابل پولي تخنیک پوهنتون د برېښنا انجینېري د الکټرونیکس ښوونکي الله بخښلې پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کې له خپل لوستلیکي څخه راته داسې ویلې وو.

زما په یادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره یوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه یا د رنګونو تشخیص کې و کړه، ټولو ټولګیوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنیار محمد رحمت الله تنها د دې سرلیک لاندې: مورږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له البېده بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرینویچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ - ۲۵ لیندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

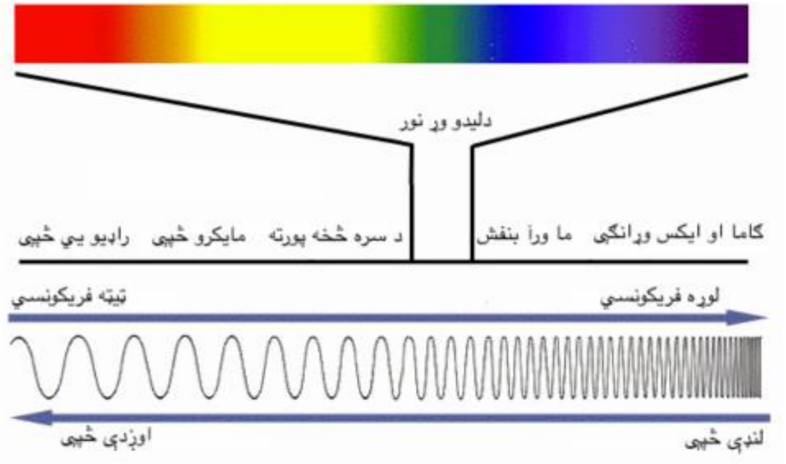

۳.۱۰ روښنایی یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسۍ لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندیږي. اوږدې څپې ټېټې فریکونسۍ او لنډې څپې لوړې فریکونسوۍ لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کیږي. د الکترومقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتنهایي څخه پیل او تر منفي لایتنهایي پورې رسیږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو مېترو پورې رسیږي. د لیدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمیږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنګه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنګونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عملیې په ترځ کې موږ شیان رنګین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسیږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړې رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګیږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسیږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تیاره دی او هیڅ رنګ نه لري، سپین شي ته یوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په ربښت کې موجود نه دی مانا سپین رنګ قایل یوه خو په حکیکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپین رنګي شیان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په یوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخیص کولای او موږ شی بې رنګه وینو.

همدا راز تور رنګي شیان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته يې را و لیږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکیکت کې تور رنګ هم ربښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه يې دا ده چې لمر د سهار او مازدیګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازدیګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځینې بڅرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پایله کې موږ ته لمر سور ښکاریږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه يي چې زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لیږي نو زموږ حواس يې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونیکس ښوونکي الله بخښلي پوهنیار محمد رفیق میاخیل صیب چې دا و ویل: زموږ د لیدلو او یا هم نور حواس حکیکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکیکي مالومات نو پر همدې بنسټ ویلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او یوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شیان د جذب او انعکاس په پایله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس یې د یوه ځانګړي رنګینې پدیدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حیواناتو کې خر هغه حیوان دی چې د رنګونو تشخیص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه یې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پروړې، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ویل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې یې ښې سترې عدسیې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و ویني نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکیکت دی. که خره د رنګونو تشخیص نه شو کولی نو ولې، بیا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل یا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګیوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنیا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتیا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ یوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه یې: کله چې پر کشونو یا سړکونو موټر بیا یو؛ په سړک کې د هرو شپږ مېترو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوړې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپینې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټر د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېره رڼا راښیي چې پام او توجو کوه، په منځ کې لیکې سپینه رڼا رالېږي چې بې خنده دی، خو پام به د سرک نورو لیکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لرو. او ور تېر لور یا بل لاس ته بیا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وایي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې یا به بل موټر تېرېږي او یا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې لیکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه يې: د ژوندی برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پانه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسيدو مو په ۰.۰۳ سانيو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

۶. ما د افغانستان په لس کلنه د انجينيري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننۍيو او باندنۍيو سترو کمپنۍيو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سايټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنيتي قوماندانۍيو، ۵ سرحدي ليواګانو، ۵ د ملي پوځ سترې ليواګانو، په پرتو ودانۍيو لکه: سړکونو، هوايي ليکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ويلو او د نښه وپشتونځی کې.

په ولاړو ودانۍيوکي لکه: په خونو، ودانۍيو، بارکونو، پارکونو، پخلنځيو، روغتونونو، سترو پخلنځيو، د اوروژني ودانۍيو، ساتونکو څلۍيو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانۍيو، وريا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځيونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لويانو اوباندنۍيو مشاورينو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

۷. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منډه او څه په دمه. لکه دا لاندې.

۷. ۱. په پېنځه کلنه د ډيپلوم په انجينيري دوره کې ټول لوستليکي.

۷. ۲. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستليکي.

۷. ۳. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چې ځينې يې کټ مټ له انګلېسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د څېرکو او سرليکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ يوه ثانيه به يې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لينونو ټول ښکاروندی به يې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به يې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردی ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

.٨ دغه ۴۰ لانديني پېنۍ والو ښکاروندو ښه ښايسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو يا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.!؟

.٨ .١ My Acadmic studies Cods Soccer Field:

.٨ .٢ National Institute of Building Sciences (NIBS);

.٨ .٣ Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

.٨ .٤ Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

.٨ .٥ Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

.٨ .٦ the Corps of Engineers (USACE);

.٨ .٧ American Water Works Association (AWWA);

.٨ .٨ American Concrete Institute (ACI);

.٨ .٩ International Building Code (IBC);

.٨ .١٠ National Fire Protection Association (NFPA);

.٨ .١١ Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

.٨ .١٢ American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

.٨ .١٣ United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲٦. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ٥-٨٠٢-١ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ٥-٨٠٥-٤ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ٥-٨١١-١ Electrical Power Supply and Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V٤,٠

۸. ۳۰. ACI ٣١٨ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ٥٣٠/ASCE ٥/TMS ٤٠٢ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ٣٤١ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ١, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ٣٦٠ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳٤. ASCE ٧ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳٥. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳٦. ASTM-D-١٥٨٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-٥٢٩٩ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱,۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو ېپيلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنیو اته ګڼه لړونو په پام کې نيولو سره، ما د پښتو ژبې ېپيلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ايفون د کمپنی د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپين، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، څمکن او د سپينو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د توركيي د ختو کمپنی رنګونه چې ټولي نړۍ ته ښې ختي تيار وي، چې د ختو رنګونه يې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هڅوځی لري. په هر علمي ترانې کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، ځرګندوالي، څه رنګوالي او ځرنګوالي ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما ځېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پېیلو د رنګونو څېره

لاندې د پښتو پېیلو پينځه څلوېښتو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پېیلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پېیلو ربښت څرګندونه کوي.

څېره ۱ . ۲ . ۱ پينځه څلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږديز لمريز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته ببلا ببلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال

۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورخکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم یي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۶	لنډۍ	ګڼ تورخکی شین	Color model: RGB, Red: ۲۲, Green: ۵٦, Blue:۸٦

▲ ای! ګـنو ژنـو میرڅمنو
څنې له ځـنډو سـازوی خندا راځینه

۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم یي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۷	ټپې	ځیګري	Color model: RGB, Red: ۱۱۲, Green: ۰, Blue:۰

▲ راځـه وصال ته غـاړه کېږدو
نور له هـجرانه تـوبــګاره شـوم مینه

۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی

د ټیکۍ د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم یي میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۸	ټیکۍ	بادامي	Color model: RGB, Red: ۲۵۱, Green: ۲۲۹, Blue:۲۱٤

▲ بدۍ ملګرې دې خوشحاله
واده د ستا دې ژړا دوی د دروغـو کړینـه

۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګې هرم يي نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

۲۹	مصری	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ۱۰۳, Green: ۱۰۹, Blue:٤۱

▲ د اسلام رنګـه دي کړه بـده
سـاډی سـوډې امامـه څه دي و سـتایمه

۱۰. ۷ د پښتو پیېلو د رنګونو بوړولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنګونو ښکاروندي لښتیلیک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزی په لومړي ابېځې اي ترې لاندې رنګ زېرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) تولي ټاکلي سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

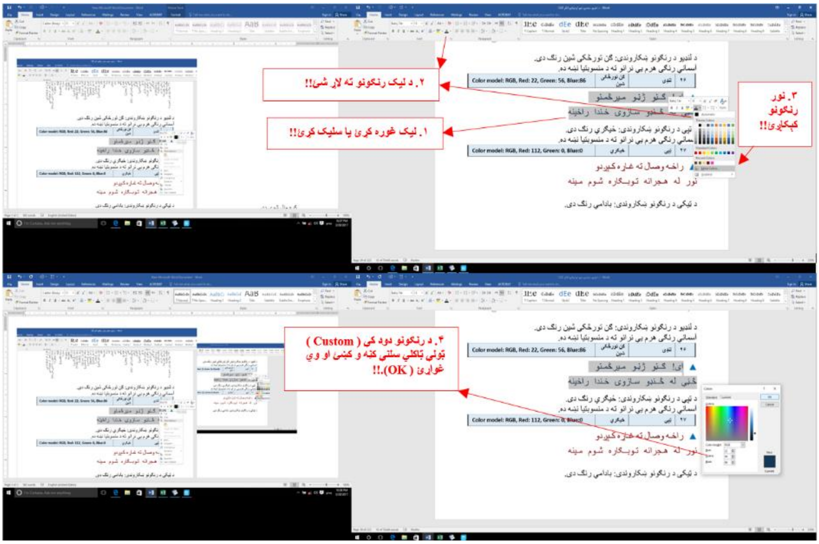

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه څو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک

جدول ۱. ۲. ۱ پینځه څلوېښتو پښتو پېیلو (پېرانو، اشلوکو شېرونو یا شعرونو) او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لېږدیز لمریز کال			
Color code:	د رنګونو ښکاروندي	د شعرونو نوم:	ګڼه
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰	سور	غزل او ډولونه یې	۱
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵	سپین	آزاد شعر او ډولونه یې	۲
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱	خړ	اډانه(انځور یا ادبی طرحه)	۳
Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲	تېت خمکن	آزاده منظومه	۴
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱٦, Blue:۸۳	پېکه مالټه یي	قطعه	۵
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹	تت پېکه مالټه یي	بولـله (قصیده)	۶
Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳	خړ	مستزاد	۷
Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵٦, Blue:۵٦	ډېر خړ	ترجیع بند	۸
Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱	لږ خړ	ترکیب بند	۹
Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷	تت پسته یي	تول قافیز	۱۰
Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦	تت خړ	دویزه (مثنوي)	۱۱
Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷	تت خړ	یوییز (تک بیتونه)	۱۲
Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱	لږ تت خړ	دریز (مثلث)	۱۳
Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷	لږ خړ	څلوریز (مربع)	۱۴
Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹	خړنګی	پینځه ییز (مخمس)	۱۵
Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤	لږ خړنګی	شپږیز (مسدس)	۱۶
Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳	ډېر خړنګی	اوه یز (مسبع)	۱۷
Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤	تور ته نږدې خړنګی	اته ییز (مثمن)	۱۸
Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰	خړڅکی	لسیز (معشر)	۱۹
Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵	لږ تت پېکه مالټه یي	څلوریزه(رباعي)	۲۰
Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵	نیلي	مقام	۲۱
Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰	پسته یي	چاربیته	۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠	تېز شپتلي شين	لوبه	۲۳
Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢	اناري	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤	سپین څکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦	ګڼ تورڅکی شين	لنډۍ	۲۶
Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠	خيکري	ټپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤	بادامي	ټیکی	۲۸
Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١	تت نصواري	مصرۍ	۲۹
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥	فيروزه يي	انګی (چغیان)	۳۰
Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤	تېز نيلي	بګتۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠	تت اسماني	نیمکۍ (سروکی ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠	پوخي	پارکۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥	بنجاني	کیسی (شبی)	۳۵
Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠	شپتلي	ايزي	۳۶
Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧	تت غوځاني	د ښادۍ ناري	۳۷
Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠	اوبښ رنګه	د نکلونو غړونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦	ابره يي	د آتڼ ناري	۳۹
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥	ګلابي	بابولالي	۴۰
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣	تېز ګلابي	د ورومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥	غوځاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢	پیکه شپتلي شين	تاريخي ناري	۴۳
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣	تېز ابره يي	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠	تت ژېړ	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤	شين	۱۶۰ بېلا بېل نور شعرونه	۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو ټپتوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو ټپتوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعیل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتیا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لړ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ویلي ,, د دوی لومړی مسرې په پای کې یوه اهنګینه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټیکی او مصری پښېله یا قافیه نه لري، خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه یا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټیکۍ او مصری باید د زور,, ه ،، په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ یې نیمګړی پاتې کېږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصری د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصری په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصری باندې یوه قانون د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصری لومړی مسره باید ۹، او دوېیمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټیکی او مصری د لومړی څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که یار خبر شي ما به خپل وطن ته وړینه

د دې لنډۍ څپیز- خجیز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته یې – د څپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړی مسره کې دوې څپې دي، په دوېیمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټپتوالی او د ژبې له غږیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعری ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقی له څپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د څپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یاني تر هر درېوو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, پښتو لیکوالو بیا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوږه شپیلی، بدیع و بیان، لیتکی، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګیزې (مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکتر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ,, پښتو شعر څنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې څېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو څپو وروسته څلورمه څپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورۍ راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتی هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، څېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ,, شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ تک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنیارۍ د علمي ردبې لیکي باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادونې۱۳۷۷، ۱،۱لیږدی)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

,, د لنډیو، ... . ټپو، ټیکیو او مصریو بل خصوصیت دا دی چې څلورم سیلابل یوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دوېیمه برخه کې په څلورم، اتم او دولسم سلابل څپه راځي.
څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ، ... . ټپې، ټیکی او مصرۍ لومړی او دوېیم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که – په – می – **وند** + کې ـ شه – هید – **نه** + شوې
خدای – ړو – لا – **له** + یه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – سا- **تي**- + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو په څپو کې توپیر راځي او کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال)

,, څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواك وی او یا له یوه خپلواك او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځایي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، یوه څپه یوه خپلواك غږدی او دوېیمه ,با، بله څپه ده، چې له یوه بېواك ,ب، اویوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواك اواز د څپې زړی یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱ . ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وایي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = ábá، زه = zə، ته = tə، بیا = byá... .

۱۱ . ۲ بې (ب). تړلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kat، خپل = xpəl... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او تړلې څپه د پښتو پېيلو د هرې مسرې (بند، کړی یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانی تول ګنه څپې په لاس را کوي او څپېز مېچې روغه سپینې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېڅي , ه ، په لاس راغله چې (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګي ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبسودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅي ده. لاندې نادره ځانګېړنې لري.

۱. په دې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ د ریسرچ پانې (د ځېړنې چوپړي) کې د , ه ، ابېڅي ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره , ه ، ابېڅي راغلي وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پینځوسو ډېره ګڼه یې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېلیونو پورې د میندو، خویندو په ښځینه نومونو کې د , ه ، ابېڅي راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېڅی هم د , ه ، ابېڅي ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وۍ یا وییکي لري. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د , ه ، ابېڅي شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پېیلي (پیرانو، شېرونو، شعرونه یا اشلوک) د پښتو ژبې د , ه ، ابېڅي باندې پښېله (قافیه) او لړ (ردیف) شوي دي. که د , ه ، ابېڅي د هرې وییکي له بېل بېل ابېڅي و منو نو د , ه ، ابېڅي په کې لړ (ردیف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییي پښېلې کې د , ه ، ابېڅي لړ ده. یا قافیي دي چې د ه ردیف لري. لړ (ردیف) داسې تعریف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي یا وۍ) او ابېڅي چې په ټول او تله برابر یا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافیه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته ردیف وایو.

۵. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ یوازې د , ه ، ابېڅی په پای کې وار په وړار ترېښتې راځي. سندریزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه یې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د , ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي یا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاینو یا واکیولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلې او له خولې څخه باندې وزې، عملي بڼه یې:
تاسو په خپله د , ه ، ابېڅې و وایئ؟ پینځه وارې , ه ، و وایئ. لکه : هې
بیا یې و وایئ , ه ، هې
تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د , ه ، له پاره یې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې , ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره یې تو پیر و شي. خود به په دې کوشنۍ هې , ه ، کې دومره بډایه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکیولونو، زړه، ټټر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مینه تاثیر په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را څرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګڼلې، خوږې، غښتلې، پیاوړې، سپېڅلې او څرګندې... . دي.

زموږ نیکونو ورته داسي غږېز ابېڅی سته ټاکلې ده. چې په پای د هر یوې لنډې، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنیا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خوږ او پیاوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت یا غږی یې روغ دی. لکه د
(امریکایانو ریم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

۷. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ , ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې، یا وروستاړی یې د څرکنده هې , ه ، لکه: غرمه، سترګه، پانه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنده، څېرمه... .
او زورکی , ه ، : چاړه، وياله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، لیوه، خوله، کولمه، پینځه، اېنده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګنه شتون لري. یوازې د هي , ه ، ابېڅی په پای کې وار په وار ترښتې راځي. سندرېېزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري غږلرونکې هې , ه ، راوړل کېږي. لکه:

۷. ۱. ونه - :waná (څرګند واو یا وي بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ینه - :iná (څرګنده یې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېینه او ینه.

۷. ۳. زوزکی - :ná (نون زور و لري یا رښتې پښبلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېڅه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی , ه یا ـه ،: xpalə, maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دره،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) , ه یا ـه ،: arà, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. موږ هېڅ وخت کې لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری کې کوشنی , ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاړی یې د څرکنده , ه ، په الف یا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف یا ا، ټول غږ له تالو څخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د , ه ، رغښت بیا له ګېډې یا نس څخه پیل کېږي. چې , ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کېږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګڼې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کټمل، غوړګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډییک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکی، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپېزه یا درې سیلابېزه: غوړاسکی، میرڅمن، ایللی (سپین رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پاڼې کوي)، نارکبل، باړره(با-ره-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندۍ، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیری، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابېزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپین رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابیزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخښلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونتي، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورتبیلی، پانګواکي، اړیوییکي، کټنپلاوی، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ٥. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنيز، ازبېکېستان، انترکتيکا، څوارلسمه، پېنځه پنځوس، ويکيپېډيا، اکپککوونکې... .

۱۰. ٦. شپږ. ځپيېزه: څلورځلوېښت، شپږسيلابيزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او تېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي): ټينګه (لهجه): تاکيد: بيلوونکی نښه: د وينا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غونډې سلسلې ته وايي او د غږونو تسلسل بيا بيا تکرارېږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفيم نه وي. په پښتو ژبه کې ځينې وخت په يوه نيم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د يوې کلمې مانا له بلې څخه توپير کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**ـکاري (څرګنديږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ۲. ښـکاري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پاينی څپه کې.

۱۱. ۳. **وا**ړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٤. واړ**ه** (کوشنيان، کوچنيان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاينی څپه کې.

۱۱. ٥. تـېره (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړی څپه کې.

۱۱. ٦. تېر**ه** (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پاينی څپه کې.

۱۱. ۷. **پ**ـرې (پرې د پښويې ترښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پر**ې** (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پياز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسينټ) په لاندې غونډ (کلېمو) يا وييکيو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېږ شوي (ډبل شوي. ،بولډ،) دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک يا کم، لږ، کښته، تنزيل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجـړا

۱۲. ۲. هډ**پوه**

۱۲. ۳. هډ**تړ** (اسکېټ)

۱۲. ٤. هـړاند (لالهاند)

۱۲. ٥. هـړ**پی** (صندق، بکس)

۱۲. ٦. همـ**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)

۱۲. ۷. همـ**بو**ل(همسندری)

۱۲. ۸. **همـ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)

۱۲. ۹. همځ**نـګ** (همپوړی، انډيوال)

۱۲. ۱۰. هوا**وېـ**چې (هوايي ليکې)

۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسيله، چاره)

۱۲. ۱۲. **هېـښـ**مې (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا يې د ناڅاپي تورې وربځې، هېښمه يې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وربځ ته وايي پښتو ژبه کې.)

۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هڅه

۱۲. ۱٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)

۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)

۱۲. ۱٦. **پيـ**از

۱۲. ۱۷. **چا**کليټ

۱۲. ۱۸. **زر**دکه

۱۲. ۱۹. **ليـ**مو

۱۲. ۲۰. جا**نـا**ن

۱۲. ۲۱. پـ**لا**ر

۱۲. ۲۲. **مو**ر

۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲٥. سیاست

په پورتنیو ویوکییو کې ځرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غوندېلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتي، تر اوسه پورې لنډیو، ټپو، ټېکیو او مصریو همدغه ځانګړتیا ساتلې ده، یاني د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسینت) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کیږي په همغه بڼه کې لوستل کیږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحین یا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غږونو د لوړ والي او غږونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کیږي د دې پېیلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غوندېلې یې ورته دي سره.
د پېیلو د منځپانګې ډولونه د ټاټوبي ټنګټکور او پېیلي کښلي کې و ګورۍ.
,, د پښتو ژبې ټول ګړنې او لیکنې پېلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لیږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي (په زوره ړغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده څرګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وی باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرګند مصرۍ و لي.

څرګند ټپې وایي؟

۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ړغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غړونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بیا اوز د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادۍیو کې، مېرمنې ټیکۍ ولـــي، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کې ځیني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کېږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي. چې د ډاډمنتیا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصویب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټیکۍیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرګند د ټیکۍیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځیني پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کې راځي لکه ترښتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بڼه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دوېیمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

زده کړه داسې ښایي چې دا به وګړېیزه پایله رغوي. دلته ډېرۍ په له هرو درېو څېو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غږیو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لړ پېړ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوۍ یې د څپې په زورنه (خج یا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باریکي له پاره که د وییکو، وۍ کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کېږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ريســــــــــرچ پاڼې)

د هيواد سرغندوي تکړه هېښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګی اوستاد د لغمان ميوزيک بشير رستورانټ له خوا څخه يې خپرې کړې.

▲ نصيب تقدير ته ګناه نه شته

يه!؛ بخت چې کوته شي تندی سل تکرې خورينه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کې جدايي ليکلې ونه

اينځری اوستاد (د هيواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مرې ته جارې

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهريار کوچی

▲ زړکی مې دسې راته وايي

چې په دا ناستو خلکو و شپنده ګلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکښ) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره درياب ته ودانګمه؛ نو وی!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسېږي

د لمپاکا په شان ځوانان به چېرته وينه

▲ ای!؛ ګـنو ژنو ميرخمنو

څنې له څـنډو سازوی خندا راځينه

ای – ګ – نو- ژ + نو- مير – خ- م + نو

څ – نې – له - **څن** + ډو- سا – ز – وی + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سيد احمد اوستاد

▲ له دې خوارېه اواز د زار **شمه**

وايي خو **ته** خو مزه ماته راکوينه

▲ هلکه تورې جامې و کړه

تورې جامې درسره ډېرې خوند **کوينه**

بنګی او بريالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنی شوې

اغزې پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه پرېږدينه

▲ او!؛ مبارکې راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مين **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ شم
د **ارمانونو** ډک زړګی **به** ګور ته وړمه

▲ په مرګ **خو** مرم **نه** پاتې کیږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

▲ ځو**مره** په **مینـه او** کې **باتور یمه**
د **دار** په سر **مې** خیږوي **نو** تا **یادومه**، **جان**

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په کلا**ګی** کفتـرې ناستې
یوه یې وېشـ**تل** کړې بل **یې** غېشې ور **کوینه**

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغمانی** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (الیده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) یې لا خوړوي، په بله مانا دیفتنګونه (غبرګغړونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوځي د یوه غبرګغړ. لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ی ،، او داسې نور. دیفتنګونه (غبرګغړونه) ناټروییکي، ټروییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، کنه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې... .

په پورتنیو لنډیو، ټپو او مصریو څخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپینې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ,, یه ،، په دوهیمه ټپه کې ,, وی ،، او په پېنځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنویکي... . ټول په لنډېیرې ښه په غبرګغړونو یادو) دي.

۲. په دوهیمه لنډی کې ,, او،، او ,, نو وی!!،، او په پېنځمه لنډی کې ,, او،، او په شپږمه لنډی کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړی مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوهیمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوړ والي له پاره ویلي دي. په لاندې دوې لنډیو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمړ، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جګړې کړې دي، چې دا دفتنګونه میاروښان لرې کړي او نه یې منې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ یا الله!؛ مسافرۍ ته خفه نه یم
خفه په دې یم چې مرګی غوټې وهینه

▲ وی!؛ که یارانه نه کړې جانانه
داسې خو مه وایه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ یو کې ,, یا الله!،، او په دوبیمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پیروښان کتاب کې د ده ځینې شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنۍ او د مخالفینو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې څوابونه او بشپړ معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتیب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړي تکي یې په پښتو لیکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان ختګ له خولې څخه چې د سید علي ترمزي (پیربابا) مرید اخوند درویزه د مخزن اسلام یا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندرویزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځایه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه څوک و چې له پیر روښان سره یې د مغلو او سید علي ترمزي (پیر بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي یا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما یې له جګړو او نیتونو سره کار نه شته خو د یوې خبره چې له لغمان څخه اخوندرویزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک یا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه یې په دغو دفتنګونو چې پیروښان نه منل یوه نقد همدا کوه پرې او د پښتو ژبې لغمانۍ یو په اړه یې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درویزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نیکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جیون بن جنتی و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطین بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې دېره شوه... .،،
(اخوند درویزه رحمة الله علیه، مخزن، پښتو اکېډیمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه یې ۳۳، فیبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې یې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه یې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهېرالدین بابر ښې ډېرې اورېدیلي دي لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرۍ چې لغمانۍ یې هم په خپلو بابري حکمرانۍ لیکي کې ترې یادونه کړې ده. (د تاریخ مرصع د افضل خان ختک او شهسوار سنګروال همغه تاریخي څېړنې، او د ظهیرالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).

اخوند چې د پیروښان خیارالبیان کتاب,, یوه نخسه یې د جرمني په ټیوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ,, مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافیو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدي د ګلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایدزید روښان ,, خیارالبیان،، او د اخوند درویزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډۍ یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ویل کېږي.

داسې لنډۍ اکثره پښتانه پر لارې یا په اتڼ کې وایي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډۍیو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړي چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډۍ د سېلابو په منځ کې ورواچوي، دوېیم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرۍ یا د منځ یا د اورستې مسرۍ کلمې سره مکرري و وایي.

یوه رقم لنډۍ داسې ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازې، یوازې د لنډۍ په سر سر کې یوه د , ها ، کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرۍ یوه وار او دوېیمه مسرۍ دوې وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی

ته کله، کله غم دې تل، راسره وینه

بل قسم لنډۍ داسې ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د , وا وا وا ، کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرۍ سره د دوېیمې مسرۍ نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېیمې مسرۍ پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې ياره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځينه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ويلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وايي او , ياره، کلمه ورسره زياتېږي. د دوېيمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه وار وايي او د مرجع دوېيمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه ځای ويله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
نو مي د بنګو پياله مه بوله مينه
مازيګری دی بنګـی زانګـي
چېته د خياله زنګېده چې بنګی شوله
مازيګری دی بنګـــی زانګـــي ،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپيری)

يادونه: بلن غونډلي (يا ندايه او ځوابيه غونډلي) لکه: يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، ښه، ښه، ښنګه، ولې.
,, داسې نور وييکي او پوښتنو مخري هم نيمګړي يا لنډ کړ شوې غونډلي دي، هغه هم د خبرو اترو او ډيالوګ په بهير کې لکه چې يوه و وايي: ته ناروغ يې؟ بل داسې ځواب و وايي: هو، نه، ولې، ښنګه؟ او داسې نور ،، (مجاوير احمد زيار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپيری)

پارنوييکي، بلن وييکي... . د نوموني پاژه نه لري او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو څرګندونه کوي. پارنوييکي لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) يا د خپګان، خواشينی يا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هيېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوييکي د ښارويو، ژويو او مرغانو د بلنې او هڅونې يا رټنې او شړنې له پاره راځي لکه: اوښه!، اخه!، کشي!، تغه!، درې!، کچ کچ! کورې!، ورکيش!، پيش پيش!، خخخخ... خي!، څکڅک!، کورکور (خرو ته)، ډيو ډيو (کوکيو او غوييو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لړو ډېر د نوموني پازه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (ځیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځیز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودین، زېرى، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښویي له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چې د اړوتې غونډلې په سر کې د که په وړاندې هم راځې لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګغونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، تړوییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینګور او نږندې، ښه او بد. یا (او، و : تړوییکي دي چې دوه توکونه (ویي- غونډلې) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناتړوییکي :

یا به دې زلفې کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېږ . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګیدړ په سې، تر تا ښخه زه ښه یم.
په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکېر باندې یې سپلابونه هم یوه، دوې، درې او یا څلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوږوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه ښخه دا تول منې. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرى په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مینه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسیقۍ رغول یې د هرې موسیقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوى د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنیو هېوادونو او ډېرى ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسیه، جرمني، هند، امریکا، فرانسه، اېنګلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکیه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسیقۍ په ډګر کې راته زما خپنوتې (خپنې لنډې) خاوند اجمل امید د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ویلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مینه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي لیدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پیل کوي، نو هغه یا لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وايي.
په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړى په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه یوه یا دوې له دوى څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخپستې، ډېریو یې په لسو دانو ۱۰ لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر یوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ویل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شویو یې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره یوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مینه باندې، هغه مینه چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېرى کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ پېپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او څه رنګوالی لري چې د غوښتنو، یادونو، نښه کونو ګڼې یې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ یو، ټپو، ټیکۍ یو او مصرۍ یو ټاکل او په لاس راوړل که ډېری هم دي خو بیا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځینو کسانو هېڅ خوښ رانشي، چې لولي یې، او که له کوم تن یې واوري که یوه دانه هم وي بیا یې ډېره خوښېږي.
په پلازمینه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دریا د باران د موسقۍ ډلې غړي ویلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډیو تلویزیون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پېنځه سوو او اتیا مصرۍیو کې د بابولالي ځار ناکرار کړم لیونی، وه په مین ګراني پلو راټیټ کړه شین خالی نیم کی له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر درونډ کار دی.

ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشین چې په بخمل و چلوینه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیون ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل مېرمني او د هنر زده کوونکي اغلي ښاپیری نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې یوه ټپه د شاه لونګینه یاری... . نیمګی له پاره غوره کړي وه، هغه داسې ده.

زړه مې سوری باد کې لړ‌ېږي
غېښې د غم ترې تېر او بېر وتلې دینه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو ، مجلسونو او ننداړو په وړاندې د لیدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي یې وي، پرې وخت یې تېر کړی وي، مصرف یې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هامیانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه میرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو یوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ویل یې زه د حیات ګردیزي شاګرد یم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زه د شپه میرو په زړونو کې ځای کړی یم او په هر مجلس کې یوه وارې ځینې وخت څوواري وایم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پایم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ

ځېړنـــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پانې)

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اوږ عمر کوي، دا بيا وګړو د پوهې او اوښياری کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس يې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې وړپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبې برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېځمنو د پېخليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د ليکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړني پېيلو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې يوه بل تن برداښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته يې ملا راتړې، په زرګونو او مېليونو وګړو يووالي او هوسانيه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍيو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنیوالي څخه مینه له خپل ادب سره پیدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتنې مور او پلار، پښتنې نیا او نیکه د پښتون پښت چارپېریال ګړندی تاثیر چې سورۍ یې په لومړي تولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قیس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځۍ نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لانډې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتنې مور او پښتنې نیا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ اورېدلې وې. په لومړي وار مې دا لنډۍ یاده کړې وه.

مجاهدین د خدای دوستان دي
ځکه سرونه د الله په رضا ګدینه

او په ورستي وار مې خپله دا لانډې ټپه کښلې وه، د خپل دې لیکې په پېخلیک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږدیز لمریز کال.

د عامر مینه بویه مینه
له اننګو کړۍ باسي اوښکې یې ځینه

۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلې مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي.

۱. دولس۱۲ دانې مصرۍ ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپړی.

۲. شپږ۶ دانې لنډۍ، ځای یې: بوست د پکیرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپړی.

۳. دانې ټپې ، ځای یې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. دانې ټيکۍ، ځای يې: زموږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. دانې ټپې، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړيپوړ، دوبيمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمريځ ليږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ دانې لنډۍ، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړيپوړ، دو بيمه کوټه E۱۰۲ ,۵:۱٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸۵ لمريځ ليږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

٧. ۹ دانې مصرۍ، ځای يې: د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبيمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمريځ ليږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

٨. ۱۰ دانې د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنيک پوهنتون شپه غاله، پينځم بلاک، لومړی پوړ، دوبيمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸۵ لمريځ ليږدی کال،۲۵۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ليږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ دانې دي، مصرۍ ۲۳ دانې دي، ټپې ۳۸ دانې دي او ټيکۍ ۶ دانې دي. د ۲۰۰۷ زيږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېړه بيا په نيمکۍ يو کې د لنډۍيو ګڼه ۱۵، مصرۍيو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټيکۍيو ګڼه ۸ ده، او په ايزې کې يا لنډۍ ايزې، ټپه ايزې، ټېکه ايزې او مصرۍ ايزې کې. د لنډۍيو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکۍيو ګڼه ۲ او مصرۍيو ګڼه ۵ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ويلی چې، زما کښلې مخورې هم دي، ډېری وګړي يې پيژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نريم، او ډېری اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلې بريخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پيغلې او ځلمي يې وايي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو تېرو کښلو ليکونکی يم، د دې ليکي څېړاند او زېږندوی يا پنځګر يم، پېيونکی خپل پښتون پښت ته يم ترڅو يې په غاړو کې د ګلو پېيون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروينه په تېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما يې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی يم، د دې ولس يم، د هغه منندويي خو ومنم، که د کلونو چورليځ ته ځېر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځيني رانه تری تم شول، ځيني له بريښنايي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې يې و خوړې، د خپل علمي ډګر د اېنجينېري رېبځګر يم. نو تر اوسمهل مې ډېر لړ يوه، يوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د ليکو په راټولو بښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

يم؛ له ۱. ۳ الف او ۱. ۳ ب ګنه څېره وړاندېينه کوي، راتلونکي پښتون پېنت ته مخبېلګه يې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستليکي (درسي کتاب) غوندې ترې ګټه پورته کړي.

څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کي د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

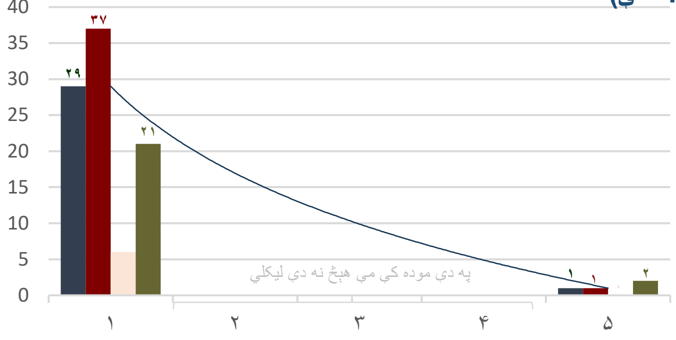

۱۴. ۵ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کي د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

څېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

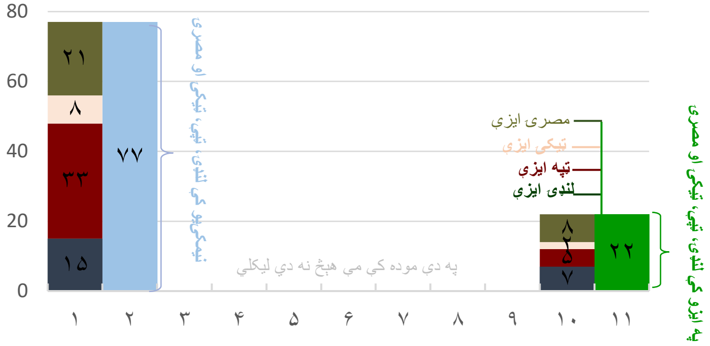

۱۴. ٦ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۴ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل لیکي ,, څلېر کې د ددو دود،، څخه چې ۴۸ یې لنډۍ دي، ۷۴ یې ټپې دي، ۱۶ یې ټیکۍ دي او ۴۹ یې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نیمګیو ، پام یا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټیکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ایزې دي، ۸ ټپه ایزې دي، ۲ ټیکۍ ایزې دي او ۵ مصرۍ ایزې دي، ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیرډی کال).

څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، په نیمګیو او زما په د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانی)

لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبي	سړو ته منسوبي	کړه شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴.۱ ۱ لښتیلیک څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ ـ ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

څېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، مصرۍیو، ټپو او ټیکۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانی)

لنډۍ	ټپې	ټیکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبي	سړو ته منسوبي	کړه شوي	خبرداری	کنټرول کې
Lánḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴.۲ لښتیلیک:. څېره ۱ .۳ ت. زما ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کیږي، چې له لاندې کتابونو څخه یې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمسټټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پیل کړی یا په ۱۸۸۶/۴/۷ زیږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږمیه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍیو، پینده محمد زهیر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زیږدې) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې د مینډېدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زیږدې)، اوس یې د مینډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ۵. متلونه او لنډۍ یا ذخیرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشیف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زیږدې)، اوس یې د مینډېدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تالیف د څانګو امیر، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زیږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ یې لنډۍ دي،۲۶ یې ټپې دي او ۱۷ یې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دين ژواک د ادبياتو د مديريت کفيل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵لېږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاپ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه يې محمد ابراهيم شريفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې يې د مونډنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډيو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لېږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېيم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سليم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مينې جهان يا ملي موسيقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد يونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سيد غلام ننګرهاري ديوان، قلمي نخسه، ملي ارشيف.

۲. ۱۹. د حسين ديوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګیډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبیب الله رفیع، پوښتو ټولنه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسیر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲٤. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لیږدیز لمریځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډۍیو په باب تحلیلي ځېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لیږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د بېلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

٤. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: ځېرلي، سپړلې، رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او میړانې په هکله: ځېرلي، سپړلي، رېبڅ کړي (جاروبکړي)، ربڅ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کېږي.

٦. د بېلتون، هجران او جدايي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کېږي.

٧. د ليدو، کتو او ديدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کېږي.

٨. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کېږي.

٩. د مين، يار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کېږي.

١٠. د مسافرۍ، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کېږي.

١١. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍیو لومړی ټوک خو یې ماسره څوشپې و، او زه به ډېری د لنډۍیو په اړه له افضل لالا او لړ د دمې وخت کې له دسره د کرارۍ په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍیو په اړه دده مقاله مې.: څېړلې، سپړلې، ربېځ کړې(جاروبکړې)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلیسي ژبې ته ژباړل شوې: څېړلې، سپړلې، ربېځ کړې(جاروبکړې)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړې وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحیم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پردیسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاینه ۱۴، مینه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، ویر ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړې له ا ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلې وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ داني یې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۸, ۲۰۱۰, PMNovember ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام څخه مي د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (۲۰۱۰ www.hewad.com).

۱۴. ۳ د پښتو لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنيو څخه دا په لاس راځي او بېلګه يې داسې ده چې څېړنه دا سپيني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټيکۍ، د پښتون پښت لرغوني بډاينه ده، چې د پورته نيو ۱۷ واړو بېلا بېلو ګڼه يې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پينځه سوه او څلور شپېته داني کيږي.

،، ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېيلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ يوه دېرشتمه ليکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې يوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په څرګنده ټول په علمي بنه د نړۍ ژبپوهانو څېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وويونکو ګڼه يې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوويا مېليونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډايه او پرمختللي ژبه چې ځواک يې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چين اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) يوه بېليون او دوې سوه او ديارلس ميلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) يوه مېليون دوې سوه زره وييکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بيا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وييکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وييکي لري، دري يا فارسي ژبه بيا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وييکي لري.

دلته په يوه نه يوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ويوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بيا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ايله (۴۰،۰۰۰) وييکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نیمګړي وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ویوکو نه پوهېږم.،، (صفي الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ننه توزې (پیلیزه، سریزه، مخکې وینا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځینې پوهان وایي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ خو وایي، په خبرو کې او میرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ترو کې، انشر کې، نغارو کې، تربلو کې ، بانډو کې، غرو کې، ټیټنګو کې، وټیزو کې، څلېړو کې، تمځیو کې، لوستځیو کې، خادیو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېلیونه دی، په روانپېر کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون یوه دانه یاده وي، نو ۶۰ شپېته مېلیونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنیو، کوشنیو کورونو ویشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاکر، تاړاکګر، یرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پتنه ګر، نیواکګر، جګړهمار او په یونه یوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه یې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره یې پېښور بېل کړه، له بلخ یې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره یوه ځای شي.

د دې له پاره اړینه ده چې که د دې پښت یو هوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډایه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې یوه پوستکالی (سافټویر) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای و نیسي او خوندي شوې به پېژني، نه به پورته کېږي. پاتیشونې به مومې او خوندي کوي به یې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر یا دوسیه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړیالان ډېر څه و مومي، د برېښنالیکوي اړیکه به پیاوړې شي، د نړۍ برېښنایي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما څېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

ځېره ۱. ۳ ټ له دې تولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

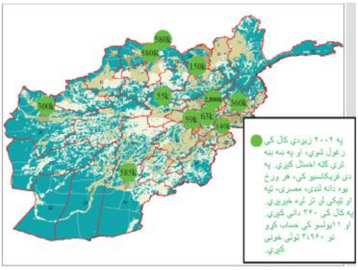

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ لوستل کېږي خو خوندي کېږي نه!

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱. ۳ ټ ځېره له دې تولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې تولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې یوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو سيمه ييزې پايلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سيمېزې پايلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزير له لورې د مطبوعاتي جوايزو کې لومړۍ جايزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاريخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نيولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډۍيو او کاکړۍيو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانګو امير، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.

چې ډېری يې زموږ د سيمې زوکړه ده او لږه برخه يې له ملي سندې اخېستل شوي. ځينې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګين ورکړې وې، چې د هغو يادونه يې هم په کې کړې او ليکی يې له ما سره شته دی.

زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېری داسې پام ونکړي چې موږ سره يې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، يوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې ليکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې يې يوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې ليکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

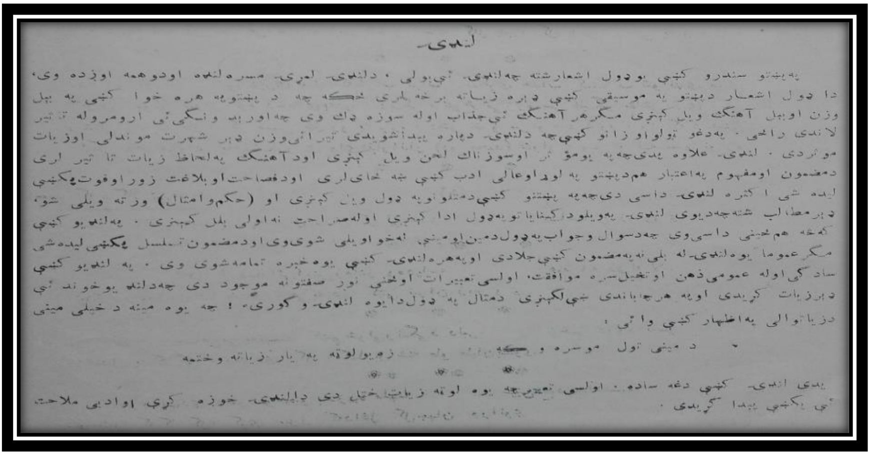

لنډۍ

په پښتو سندرو کښې يو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولي ، دا لنډۍ لمړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقۍ کښې ډېره زياته برخه لري ځکه چه د پښتونه هره خوا کښې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کېږي مګر هر آهنګ ئې جذاب او له سوزه ډک وي چه اوريدونکي ئې اروموله تاثير لاندې راځي . په دغو ټولو اوزانو کښې چه لنډۍ دپاره پيدا شويدي [illegible] وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی . لنډۍ علاوه پدې چه په يو موثر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کښې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت پکښې ليده شي اکثره لنډۍ داسې دي چه په پښتو کښې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم وامثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چه د يوې لنډۍ په ويلو د کتابونو په ډول ادا کېږي او له صراحت نه اولی بلل کېږي . په لنډيو کښې ګڼه هم ځيني داسې وي چه د سوال و جواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلې شوي وي او د مضمون تسلسل پکښې ليده شي مګر عموما يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لنډۍ کښې يو څيز تمامه شوی وي . په لنډيو کښې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځني نور صفتونه موجود دي چه د لنډيو خوند ئې ډېر زيات کړيدی او په هر ځای باندې ښې لګېږي د مثال په ډول دا يوه لنډۍ وګورۍ ! چه يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالی په اظهار کښې وائي :

د مينې ټول موسره و [illegible]
[illegible] يار زياته وخته

پدی لنډۍ کښې دغه ساده او اولسي تعبير چه يوه لوټه زياته [illegible] دی دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت ئې پکښې پيدا کړيدی .

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما يې انځور باستلی دی، د پخښتې يې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۱۸)

خندا له تا سره جوړ ښېږی
ماته پراته دی په څولی څولی غمونه

❀ ❀ ❀

دازادی په لار کښې مړ شي
چه جنازه دي داسمان ملکی وړینه

❀ ❀ ❀

مسلمانی په چا کښې نشته
مرور ګرزم خوک می نه پخلا کوینه

❀ ❀ ❀

زما دګور مړی یادېږی
ما ګور ګټلی کړی چه قبرونه لټومه

❀ ❀ ❀

خاوند دې غیرتګې بچی نی مړه کی
چه یو اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

❀ ❀ ❀

دتوتی هسی خولګی سره ده
دباغ ګلونه ټول بورا خوړلی دینه

❀ ❀ ❀

سلام دی راغی ته را نغلې
وایه دی نخلم بی دیدنه سلامونه

❀ ❀ ❀

دزړګی حال ویلی نشم
لکه خوله پټی تنور بلی لمبې خورمه

❀ ❀ ❀

دد لالو بچی مړه کی
دګلو لښتی په موز پانو زړو پسنه

❀ ❀ ❀

د لاله فکر پکښې وکړه
چه شال شړی سره یوځای نکړی مینه

❀ ❀ ❀

دا به له ما نه پوره نشی
چه هرساعت دی په جرګو پخلا کومه

❀ ❀ ❀

وربل دی جوړ په غنم لوکه
زه خوار به او کرم کبه ستا ننداره کړمه

❀ ❀ ❀

په ګودر کښې ونې کښېږده
چه شا ابلا منګی په سپوری د کوینه

❀ ❀ ❀

په دهقانی باندې زورو کړی
سینې یا پټی دزرو خلمی ورا نوینه

❀ ❀ ❀

په صبر صبر پوره نشوه
سبا می نیت دی بی صبری ته ملا ترمه

❀ ❀ ❀

جنی پخپله ښایسته ده
زر کره ستا په ګانه اور یوری کوینه

❀ ❀ ❀

جلی وده د یاری نه ده
نا پوهه مور نی ورته سترګی تور وینه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱.۱۵ ۱ اي (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې یوه ډول اشعار شته چې لنډۍ یې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسیقي کې ډېره زیاته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ویل کېږي، مګر هر آهنګ یې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي یې ارو مرو له تاثیر لاندې راځي.
په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پیدا شوي دي، تیرایي وزن ډېر شهرت موندلی او زیات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په یو موثر او سوزناک لحن ویل کېږي او د آهنګ په لحاظ زیات تاثیر لري.
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې لیده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ویل کېږي او (حکم و امثال) ورته ویلی شو، ډېر مطالب شته چې د یوې لنډۍ په ویلو د کنایاتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.
په لنډیو کې که څه هم ځینې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مین او مینې له خوا ویلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې لیده شي. مګر عموماً یوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې یوه خبره تمامه شوي وي.
په لنډیو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخیل سره موافقت، اولسي تعبیرات او ځینې نور صفتونه موجود دي، چې لنډیو خوند یې ډېر زیات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګېږي. د مثال په ډول دا یوه لنډۍ و ګورئ! چې یوه مینه د خپلې مینې د زیاتوالي په اظهار کې وایي:

▲ د مینې تول مو سره و که
زه یوه لوټه په یار زیاته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبیر چې یوه لوټه زیات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت یې په کې پیدا کړی دی.
یوه بل مین له یوې خوا د عشق جاذبه، د لیلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وینې، په یوازې موقف کې درېږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وایي:

▲ که پسې ځم خلک پوهېږي
که پسې نه ځم لیلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځايېږي، د لنډی جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې يې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دې له امله چې د پښتو لنډی په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډی دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

راځئ، راځئ چې لنډی وایو
لنډی لا ښې دي د یار غم غلطوینه

د معشوقو له خولې:

زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

راځه چې و تښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږیری سپینوینه

قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خيالي اربل ته نه کړې تاویزونه

زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګی ورکړم په صحرا وايي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غیږ کې اوس وررولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوږی مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سړي لاسونه

▲ ښکه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ خلک جوره جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ

څېړنــــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو څوک جارو کوینه

جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

تینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

له مانه ته بنه یې چلمه
چې جانان خوله دربانډې ږدې دواړه لاسونه

په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستي راغله په خندا به یې تېرومه

په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم څو چې یمه

په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

پرېږده چې تور بنامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه دېره نازېدمه

اشنا مې وری را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولي
چې ته رانغلې په سرو اوښکو یې مینځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی یاره
پردۍ برستنې جګوې شمېرې خالونه

▲ که مې د یار ګوتې په لاس وی
ما به له تېلو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویښ کړم
یاره زما د لاس بنګړي راغلي دینه

▲ که په سلام مې خوشحالیږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپینه خوله مې په راستی در کړې وینه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مره به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپینې خولې پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ

ځېرنـــــــــــــچوپړي (ريســـــــــــرچ پاڼې)

▲ که مې په خپل يار کې وفا وی
زه به د بل يارۍ ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تويومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمې کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوينه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه يار ته ورکومه

▲ خلک دې وايي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا ليدلې يمه؟

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که د بديو زور لرې در سره ځمه

▲ بارايي چېرې وې يتيمه!
چې شا ليلا په سپينه خوله کړه خيراتونه

▲ په ځان مين يې په مانه يې
ياري په داسې مينو نه کېږي مينه

▲ تر مستانه يار خو مې جار کې
چې تش ديدن ته يې خېمې وهلې دينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بیا دې ماسختن که
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره وریسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تیرې له میرو را چلوینه

▲ امیره ستا نوکران ډېر دي
د سپینې خولې نوکر راپرېږده چې راځینه

▲ یار مې په سرو لاسو مین دی
ځکه نکریزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنیا دود دی
زه له نېستمنه یاره نه غواړم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدایه
چې د پلار کور کړم که له یاره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قیامت وي
چې زوړ سړی په چتې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپي را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خيالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زموږ له کوره وېسه
موږ کړه نه شته د مينو زړو ساتنه

▲ توره بلا يم نور څه نه يم
په يار مې خاورې اړوي هيڅ نه کيږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کيږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې تورومه

▲ سترګې کچکول کړه ديدن واخله
ملنګه ياره په بانه راغلې يمه

د مينو له خوا:

▲ په ګودر څه بلا لګيږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځينه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وينم
د ليلا مينه مې په ګلو ګرزوينه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا يم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوينه

▲ له پاسه سره لستوڼې راغله
د بام په سر ورته پيريانو و نيومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزيګې به درته سره کړم ديوالونه

▲ ستا په نتکی کې شيطان ناست دی
هره شپېه مې ستا خولګی ته لمسوينه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مينه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګريوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وايه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به يې کړينه

▲ اول دې لاپې د ياری کړې
اوس دې کټکی د مور له خنګه ګرزوينه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوښې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر ځیږي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړیږي
ماته پراته دي په ځولۍ، ځولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادیږي
ما ګور ګټی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچې یې مړه کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګی سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دينه سلامونه

د زړګي حال ويلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

د دلالانو بچي مړه کې
د ګلو لښتې په موزيانو زړه وينه

دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره يوه ځای نه کړې مينه

دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

په ګودر ګنې ونې کيږده
چې شا ليلا منګی په سيوري ږدوينه

په دهقاني باندې زور و کړئ
سپينې پايځې د زرو ځلي ورانوينه

په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نيت دی بې صبری ته ملا ترمه

جنی په خپله ښايسته ده
زرګره ستا په ګاڼه اور پورې کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلۍ وړه د یارۍ نه ده
ناپوهه مور یې ورته سترګې توروینه

▲ څوک به یې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپین لري یا سپین مخونه

▲ چې په دنیا په ښه رانغلې
بیا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور یې په کلي شړومبې غواړي
لور یې چارک اوړۍ په غاړه ګرځوینه

▲ یا خو زما په زړه تیاره ده
یا د تمامې دنیا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروینه

▲ سوال به یې ولې نه قبلیږي
چې تور اوربل په زیارت ږدي سوالونه کړینه

▲ اوښانو بیا غاړې کږې کړي
چې پرې سپرې دي سپینې خولې زېړ پیزوانونه

▲ بې له دیدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دي راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوریږي
که د ځلمیو رسالې دریسي ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې موږ دې خوار کړو
شړی دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پیېنېږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلی په سر دې منګی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شي
تندیه مات شي په تا خه لیکلي دینه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲خخه تر ۱۱۹ چوپړی)

خېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول کال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۳	کل پاچا الفت	پښتو سندری	۱۳۲۵ لیږدی	۱۱۶	۷۳	۲۶		۱۷					
					۲۱	۱۰		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۴۲۴	۱۰	ټول

۱۵. ۳ لښتیلیک:. خېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتنې سندرې لیکی کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

(ج)

وروسته کښې ئې د غزونې او د غزد را ښکلو دپاره (نه، ه) راغلې د پښتو لنډۍ د مینې او جنګړې په دوو سترو برخو ویشلې کېږي د پښتو لنډۍ په هر ځای کښې د متلو او په ځېرو بل کېږي او په دې لنډۍ کښې د یوه غزل هومره معنې پرته وي.

د پښتو لنډۍ ځا الله و یو اکی نه اري بلکه ټول پښتانه ئې وایي او د پښتنې اولس ګډه پانګه ده په تېره هیرمند یکښې زیاته برخه اخستې ده او هر کله چه زیاتې د ښځو له خوا ویل کېږي او ځکه په زړونو باندې زیات پدل کوي او پښتانه ور څخه ډېر خوندونه اخلي. زه دلته یو څو لنډۍ د نښې په تو ګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله وګورئ چه ستاسې وینه په غورځنګ راولي او د زړه دېوالو له هر خوځوي که نه؟ دادي وئې اولئ! توجه

د ګودر غاړه وړ ته نیسه * د لیلی خوی د مرغا بۍ دی رابه شینه

د جیغو خوی د غرځنۍ دی * غرڅه چه خلی پرېکوي وطن څاریږه

سبا به کابل ته بوتی ژاړی * چه یو آشنا له بل نه اخلی رخصتونه

ستر ګې دې بیا د ګل غوټۍ کړې * بانه دې پورته کړه چه وسپړې ګلونه

سوړت می زړ یار می زړ ګړ دی * ما د هجران په امبو ځکه تر رو ینه

که اشارت کړې د ښو کړه * د سپینو غاښو بریښنا مکړه څوك به وینه

اشنا په ټو کو نه پوهېږی * ما په خورو زلفو وا هه مرو رشو نه

وا ر مې د تو رو ز لفو تېر شو * اوس مې په تورو زلفو نه نښلې باز و نه

نیستې پیغور نه د ه جا نا نه * زه به چربانګ هیڅنه ستادپاره کړمه

یار مې په سپین کښې لاهو راغی * ما تو تکی کړې چه کښېژه وزه ور ځمه

یار مې په ګلو کښې ویده دی * د سپینې خولې شبنم به زه پری اوورومه

د ایمو شپو پو ر ې را نغلې * سکروټې مې ږې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

یار په سفر ځي توښه غواړی * کباب د زړه بادام دستر ګو ور کومه

(صدیق الله رشتین د پښتو ټولنې مشر)

۳۶:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله ربنتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۶ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

. . . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکی، ستاينه، مصره د لنډيو په ورسته کې تل د غږو يې او د غږ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکی نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتني اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتې د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وينه په غورځنګ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابۍ دی رابه شينه

▲ د جينۍ خوی د غرڅنۍ دی
غرڅه چې خلې پرېکوي وطن ښارينه

▲ سبا به کاڼي بوټي ژاړي
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بيا د ګل غوټۍ کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپړي ګلونه

▲ صورت مې زر يار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه تورويينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بڼو کړه
د سپینو غابنو برېښنا مه کړه ځوک به وینه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نېستي پیغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ یار مې په سین کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وړه ورځمه

▲ یار مې په ګلو کې ویده دی
د سپینې خولې شبنم به زه پرې اوورومه

▲ د نیمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه

▲ یار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دین، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ چوپړی

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې
د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه. ۴
راټولونکی / لیکونکی نوم: صدیق الله رښتین
لیکی: پښتني سندري
چاپ کال: ۱۳۳۴ لیږدی
ټول کال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری: ۱۳

کنټرول کی (In control) ✓ — ټول
خبرداری (Caution) ● — ۱۲
Action Req'ed کره شوی ■ — ۵۵
Suffix Voice وروستاړي غږ

Related منسوبي	Lándéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری
	۸	۲		۳
▲ Related to men سړو ته منسوبي	۵			
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۳	۲		۳
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳	۱		
ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۳			۱
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۲	۱		۲
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۴ .۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۱۵ بي – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لیږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوېیمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وایي.

لنډۍ ته ټپه او ټکی هم وایي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتي لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میراني لنډۍ هم ډېري دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګرۍ او پېښوری په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ,, ۱۱،، اهنګونه ښودلي دي او وایي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولي شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۴ لیږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواورل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه

▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،

(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لیږدی،۵۰ چوپړی)

خېره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کي، ۵۰ چوپړي، کي د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)													
ګڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	ټیکي	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکي او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکي Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوې Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۵	صدیق الله رښتین	پښتو څېړنې	۱۳۵۶ لیږدی	۲	۱			۱			۵۵	۵	ټول
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملی، غونډلی سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېري لږي شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېري لږي شتون لري.				

۱۵. ۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو څېړني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کي،۵۰ چوپړي، کي د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې.

د پښتو څېړنې لیکې کې په دې سرلیک؛ لنډیو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره په دې بڼه کاږي ,, ... لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکرې او شعرې محتوی له لحاظ په دوې ډوله وېشل کې دی شې یا د ښځې له خوا ویل شوې وې او یا د نارینه له خوا. د نارینه له خوا ویل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دې:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا یا میرزا ویلې دې او هغه کې درې او عربي اصطلاح ګانې راغلې دې، دینې مفاهیم او د درې شعر تاثیرونه په کې لیدل کېږې، د دې لنډیو شعرې ارزښت ډېر لږ دی. مصنوعې او سستې دې، رښتینې شعرې قوې لنډۍ هغه دې چې بې سواده نارینه وو، ویلې دې. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دې چې د ښځو له خوا ویل شوې دې. ,, (سید بهاء الدین، ۱۴۶ چوپړی)

,, ... **۱- په مینه کې:** د نارینتوب کوډ د ښځې مینه سانسور وې او منع کوي او دینې احساس د دې نهې ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمې حق نه لرې په آزاده توګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مینې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توګه یوه بل سره خوښ کړې، مینه داسې یوه ګناه ده چې مرګ یې جزا ده. د مینې ګناهګاران وژل کېږې او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږې او یوازې د کورنۍ مشر د خپل د فامیلې او قبیلوې سیاست په بنا د هغې سرنوشت ټاکې. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډیو ډېره مهمه برخه ده، وجه یې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مین څخه جلا ده، ځلمی یا لرې وطنو ته غریبی پسې تللی او په کلې کې دی، خو پېغلې ته یې د لیدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مینې اظهارولو په ګناه او لوی شر ښکارې دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزې:

مېړه یې یا سپین ږیری وې یا یو کوشنی هلک. دا مېړه دی چې همېشه ورته د (موزیګې) خطاب کوي. هېڅ داسې یوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مینې یا د وفادارې اظهار و کړي.

▲ ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړی مې د پالنګ تمه کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیګی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزیګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را خېږه
که بازو مات شو موزیګی به يې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قاربېږي
زه به خولګۍ په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضایت په یوه بل شان ښه بنه په لنډۍیو کې بربښي. د مینې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په جګ اواز او په ډاګه ویل په خپله د نارینتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مینې ښځه په ډېر صراحت او سخت ریالېسم خبرې کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل نارینتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چړو په څوکو ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګیلې درته کوینه

▲ بېګانۍ شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شړېدمه

▲ راشه زما تر څنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینګه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه ښکلوه شینکې خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سيزې او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې نارینه تشویقوي (لیبلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایساربږه
که چا پرې مر کړې ځوانان تل په مینه مرینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرګې چړې خورونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

،، ته چې زما په غېږ کې رېږدې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانۍ ورکړې خوله پښیمانه شومه

که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

مرچل ته ژر خېره جانانه
ما دې په سر باندې ایښودې دي شرطونه ،،
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

ځېره ۲. پ پښتو تولنه ،، پښتو ځېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ځېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

منسوبي Related	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ
	۱۱	۵		۳
▲ سرو ته منسوبي Related to men				۱
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۱	۵		۲
ونه - una: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳	۲		۱
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۵	۱		۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۳	۲		
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه: ۶
راټولونکی / لیکوونکی نوم: پوهاند مجروح
لیکې: پښتو ځېرنې
چاپ کال: لیږدی ۱۳۵۶
ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ: ۱۹
وروستاړي غږ Suffix Voice
■ کره شوی Action Req'ed: ۲۴۶
● خبرداری (Caution): ۷
✓ کنټرول کې (In control): ټول

۱۵. ٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. پ پښتو ټولنه ،، پښتو ځېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ځېره، ۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ . ۱۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډيو په اړوند چې څه سپيني ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږوي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډيو برخه واقعاً د ټول بشريت د فلکلوري شعرونو د عظيمې شتمنۍ يوه مهمه برخه ده. د لنډيو يوه ستر اهميت دا دی چې د هغه سندريز خصوصيت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او سارۍ نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډيو په دې خصوصيت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقايسه کې مې د لنډيو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسيقي يوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې يوه لوی درياب کې وليد چې د هغه ځېړني او مطالعې ستر کار چې ما يې نيت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړۍوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډيو په دې خصوصيات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستايي چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ايرانه شي.

لنډيو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقيقه درجه بندي کړې ده. هغه يې د ډېر خواږه او ظريف بيان په موسيقۍ کې وړاندې کړي دي. زموږ په جغرافيايي سيمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصيت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د باميانو د بوټانو په لمريځه ناوه کې، څه د پکتيا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په ځوړو کې ګډې او مشابه سيمې لري. ,, مينه، بېلتون، پرديسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تويوينه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه مياشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو ځنو مې خواره شوو سپین ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نشانه شاعر توانیدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالی شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ایجاز بیان او تصویر کړي انسان ایرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښبنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنۍ لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

▲ باد يې پر مخ ځنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

▲ په دنیا سره وړانګه پرته ده
لیلا په ځنو کې غاټول ټومبلي دینه

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهینه

▲ په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شینه

▲ په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځیر په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ویلي دي؟
کوم بې نشانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتمامیدونکي سین ته ورشیندلي دي؟
ایا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هیجان ځخه ځنګه پرده پورته کړې ده؟
ایا دی پوهېده چې مین او غمجن بشریت به پېړی، پېړی د ده د ترانو په ځپو کې خپلو اوږدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وايي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سیلاوونه به پې راتم کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عامیانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بیان شوي دي چې تر هغه پور ته یې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند مینې او هستي ایرانوونکي ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتینوديه ښکلا، سپېڅلي او ځلانده ښکلا، له تیارو او ګړنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناویلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سلیمان لایق ۱۳۶۱ لېږدی، ځلورم چوپړی)

... . ،، په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه؛ ما ځو واره د لنډیو تعمیمي کرکټر او هغه عالي خصوصیت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.
د لنډیو مست او له شوره ډک سین تل د یوې ځپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډیو رنګین ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهیجه او نځونکي سنفو یې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډیو د سین ځپو کې توحید شوي څاڅکي له خپلې چینې څخه تر یوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په لیکه لار وهي. هغوی د خپل سیر په ښکلي ننداړتون کې یوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بیا د ننداړې له سیمې څخه وزي مګر د څاڅکو، ځپو په بدلېدو د سین عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سین بیا هم سین دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پیاوړې ځپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولنې مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوړونه او زړې سترګې نویو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډیو ځپې او څاڅکي هم خپلو نویو افرادو ته میدان ورکوي. له همدې کبله د نویو ذوقونو، نویو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او ځرګندېدو سره یوه ځای د لنډیو د لرغوني سین په څاڅکو او ځپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډیو هستي له ځینې جهاتو څخه د ځېړی ونې ته ورته ورته ده چې پاڼې یې یوه ځای او یوه ځل نه تویږي بلکي تدریجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډی کټ مټ د ځېړی پاڼو ته ورته ده چې له خپلې لویې ونې (د خلکو له حافظې) څخه یوه، یوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای یې یوه، دوې یا زیاتې لنډی د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، پاڼې د لنډیو د لویې ونې له لکونو پاڼو څخه ورځ تر ورځې، میاشت تر میاشتې او کال تر کاله یوه ځو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پانې چې نور د ټولنې د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوېږي. د ژوند نوې پانې د دې لرغونې ونې پر څانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژېدلو پاڼو ځای نيسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدريجي راتوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغونې ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې بنکلې او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډيو همېشنی شنه ونه چې پر له پسې د لنډيو زاړه افراد تويوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پانې ګلونه تر يوه قانون من بهير لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډيو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زړېږي، زاړه شوي يې مري مګر د رنځورو لنډيو ځګېروي، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه يې شي اورېدلی.

د لنډيو د زېږېدو، مرګ چټکتيا او پراختيا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نويو لنډيو د راپيدا کېدو او زړو لنډيو د مرګ او يا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاريخي فورماسيون کې په يوه ميزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا يوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله يوه اجتماعي اقتصادي فورماسيون بل اجتماعي اقتصادي فورماسيون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغيراتو له پاره زمينه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سيمه کې دې ټول تغيرات حتا سطحي او جزوي تغيرات يوازې، يوازې هغه وخت منځ ته راشي چې يوه تاريخي مرحله بلې تاريخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زموږ ټولنه د فيوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسيون په تاريخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دينونو څخه د اسلام دين ته راوښتي ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فيوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښئی دی چې هريوه يې د شکلي خصوصياتو په لحاظ له نورو سره توپير لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسيون کې د مکتوبي ادبياتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاريخي مرحلې له پيل نه دې تر پايه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکلور ټولو برخو خصوصاً لنډيو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بيا تر نن پورې د يوه روبنايي تابع او جز په حيث پرله پسې تغير مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمايسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوي دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهيم لنډيو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علايم له لنډيو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سيره هغه لنډۍ چې مدلول بهايي له منځه تللي، يا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جريان کې د ځينو لنډيو د ساقطيدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې يې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې رديف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډيو هستوونکو، يا د غاړو د ايجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې تغير راوستی دی او د اصلي لنډۍ يوه مهمه برخه يې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وايي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مې وينې په سينه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر سترګو مرغلرې تويومه

(پښتني سندرې- لومړۍ برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډيو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري يوه خامخا تربلې مخکې ويل شوې ده، دوېيمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عين وخت کې ويلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډيو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې يوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا ځلور، ځلور يا تر هغو لازياتې په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې سره يوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډيو ځو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې يې سره يوه بنودل شوې دي.

لومړی مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات کوتې به پرې کړم
په وينو رنګ کاغذ به يار لره ليږمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱مخ)

دوېيم مثال:

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی ورې زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
قسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېيم مثال:

▲ که د يار غږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زېری ورکومه

▲ که د يار غږ را باندې و شو
مال به خيرات کړم سر به زېری ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د نرېدلي پاڼ په سر و لاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قيامت به شينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاورې مې په سترګو دوړومه
(پښتنې سندرې ۲۴۴مخ)

پینځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شینه

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نیولې دینه
(پښتنې سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مينه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نيازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتنې سندرې ٥۱ مخ)

پر يادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډيو د ځينو ګروپونو يووالی ښه يې داسې لنډی هم شته چې دوېيمه مسری کې سره يوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دي دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خماري سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(افغانستان راډيو)

▲ عالمه سترګو ته يې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تويوينه
(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېيمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېیمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(د پولخمرې په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)
▲ نامردي یوه ځلې خوله راکړه
مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه
(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم
په ډال دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم
په سر دې نه شته د مصرۍ تورې وارونه
(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پېنځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې یو سم
په یارانه کې دې شریک نه کبلومه
(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورپړې روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېږ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېژي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو ښېلۍ په پښو کړې
زړګی مې ریږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې ریږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زياتوالی په خپله ښيي چې د دې فقرو يووالی يوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شويو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډيو کې يوه لنډۍ تر نورو پخوا ويل شوې، دوېيمه، درېيمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپيدا شوې دي.

د ورستی يو لنډيو شاعرانو د لنډۍ لومړۍ برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېيمه برخه يې حذف کړې، په خپله يې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ يو د هستوونکو د ذوق توپير، د اجتماعي موقف توپير، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپير، د زمان توپير، د عمومي ټولنيز انکشاف توپير، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سويې او طبيعي محيط توپير او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډيو په دوېيمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محيط مخلوق، د هغو طبيعي او اجتماعي مظاهرو بيانوونکي دي چې دی يې راچاپېير کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهې، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بيان چوپړ ته را کاږي.

په يوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسيون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو يو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دايمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زيار ايستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش يوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاينميزم لاندې تغير او رشد کوي. کولی يې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډيو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسيون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوريک (عاميانه) اشعار دغه خصوصيت لري مګر د لنډيو لنډوالی، سهولت، رواني او زيات رواج د لنډيو شاعران ډېر زيات کړي دي. لنډۍ د عموميت لمنه يې تر هر بل فلکلوري شعر زياته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی ليدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ يې نه وي زده او يا د لنډيو په غاړو باندې يې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چاربيتې، بابولالې او کوچيانۍ غاړې يې نه دي زده. د نرۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقايسه کې دی. لنډۍ يانې د پښتون ملت د مجموعي هيلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بدۍ يو تر ټولو غني باوري او اصيله پانګه ده. د لنډيو همدغه تعميمي خصوصيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډۍ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هڅې، هوسونه، عشکونه او ایډيالونه د لنډيو ځپو ته ور اچوي، د پخوانیو لنډیو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د ښېرنې د پاڼې منفرد خزان ته ورته دی چې بلـه پاڼه یې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دايمي جريان دی خو بې چيغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډیو په لومړیو او دوېیمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دايمي تصرف، فعاليت د لنډيو د تاريخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دايمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډیو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفيل ښه يې. د بدلون تغير او تکامل تر قانون لاندې لنډیو پر له پسې خپله ښه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق يې بدلون موندلی دی.

د لنډیو د ويونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډیو کې لاس وهل د هغوی لومړی یا دوېیمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبيعي استحالي جريان دی چې د لنډیو تدريجي بدليدل ښه يي. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شويو لنډیو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډۍ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډيو کې د توپير شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډیو د ظهور او افول د تاريخي قانونمندي دليل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپير او بدلون د محلي او قبايلي يا داسې نورو تو پيرونو، ملحوظاتو په رعايت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډیو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا له ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډيو کې يا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی يا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډيو د هستوونکو محلي تمايلات داخل دي. د داسې ترميمونو په لړی کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونيت نه شي مطالبه کې دی.
دا ډول لنډی ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډۍ په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمايلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډيو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځينې داسې لنډی هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکيب يې توپير بنه يې. ياني داسې تو پير چې په محلي قبايلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپيرونه د لنډيو د شاعرانو د ذوق، ادبي سليقې او ذهني انګېرنو څخه را پيدا شوي دي. دا تغيرات او بدلون که څه هم د بشپړې فقرې (مسری) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډيو د تاريخي او نه دريدونکي تحول د پروسې يوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډيو نمونې دي:

ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې يوه شملې دې دوه پرې ايښې دينه

مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې يوه شملې دې دوې پرې ايښې دينه
(پښتني سندرې ۳۲۷مخ)

دوېيم مثال:

نه ښوريدی نه پريوتی شم
تاو کړي غشي مې د يار خوړلي دينه
(پښتني سندرې ۲۸۷مخ)

ولاړيدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي يې په پښو ويشتلي يمه
(پښتني سندرې ۲۹۳مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته

بخت چې کوږه شي تندی تل ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته

بخت چې کوږه شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې ټول ذرې، ذرې دی

یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې ټول کوبې، کوبې دی

ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې ټول موږې، موږې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې ټول د زهرو ډک دی

زه منګرې موزي پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې ټول په وینو رنګ دی

د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتنې سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډيو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځيني لنډی کم عمر لري او ځيني څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډيو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چي د لنډيو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چي د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډی چې د کوچيانو ژوند او غوښتني بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچاری به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسي داسي فرض کړئ چي کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډی دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډيو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډيو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډی دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسي نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډی، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډی، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډی کې ويل کېږي:

زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتني سندرې ١٨٦ مخ)

په دې لنډی کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلی په خپل واک د مېني شريک وټاکلی شي، پورتنی لنډی بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغي په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړی وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډی ونه بولي.

له هغه ځايه چې د لنډيو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډی چې مضمون يې د ټولني د قانونمندی پر بنياد اوږ عمر لري، په خپله لنډی هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړی او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د ليريکو لنډيو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بيانوي، د انسان د غريزې پر ډېرو ژورو جرړو تکيه لري، تر نورو لنډيو زيات پايښت کوي او ښايي د انسان دهستې تر پايه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنی لنډی:

▲ زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې رېږدي وار خطا ولاړه يمه
(پښتني سندرې ١٧٦ مخ)

يا دغه لنډی چې وايي:

▲ زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردې مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډی کې د احساس او مينې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. يا په زړه باندې د بنو د ښخېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده يانې دغه اوسنی مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډيو عام مضمون به چې د نارينه او ښځې ذات البيني عاشقانه جاذبه بيان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دليل پر بنياد په کلي توګه د هغو لنډيو عمر چې د انسان د غرا‌يزو د انعکاس له بيان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه بايد حکم و شي چې دغه راز لنډيو په ماضي کې هم زيات عمر خوړلی، بايد تر ټولو لرغونې، پخوانی او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مينې او وصال، د بېلتون او مرګ چينه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوږ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنې به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنې غني نيکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکی پرګنی وي.

زړه زېربنا او له هغې نه رازبرېدلي زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مينې او ښکلا به نوې بڼه نوې تعبير او نوي لوري پيدا کړي وي. د خلکو د شعر په وينه باندې به داسې رنګين او وړانګين ګلان زرغونه شي چې عطر او موسيقي به يې بشريت د واقعي ښايست پړاو ته ورسوي. د ورورګلوی صداقت او سرېټوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنيو او خود خواهۍ يو څخه خلاص کړي. د دايمي سولې، نه زواليدونکي مينې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېرې سره زموږ (غمجن نسل) وظیفه لاهم درېږي، موږ ماموریت لرو چې غمجن بشریت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو بریالۍیو، نیکمرغو نسلونو ته ور وسوو چې د غم رنځ، محرومیت له انګازې، موزیک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سلیمان لایق، ١٣٦١ لیږدی، پینځه دېرشتم چوپړی)

ځېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډیو کې د تغیر او بدلون پروسه،ځلورم او پینځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ١٣٦١ لیږدی، (ګنه یې په: دانی)

منسوبې Related	Mésréy مصرۍ	Ţikéy ټیکی	Tapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ
	۱۴		۱۶	۳۴
▲ سړو ته منسوبې Related to men	۲		۴	۱۶
▲ ښځو ته منسوبې Related to women	۱۲		۱۲	۱۸
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۲		۸	۸
ېنه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ېنه.	۲		۳	۱۵
زوزکی - ana: (نون زور ولرې) نه.				۱
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۱۰		۵	۱۰
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لرې.				
ځرکنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لرې.				

کنه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	وروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۷	سلیمان لایق	پښتو لنډۍ	۱۳۶۳ لیږدی	۶۴		۱۵۳۹	۱۵	ټول

١٥. ٧ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، ځلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ١٣٦١ لیږدی، (ګنه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ٦ تې – ۱. سليمان لايق کښلي او ويلي په قلم ټولنه کې چې لايق په لنډۍيو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی.

,, دا سمه ده چې ما يوه څه وخت په سياست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشايي ادبياتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په څېړنيزو ادبياتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقريباً ديارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په ديار کې مې څېړنيز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستۍ يو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډۍيو اساسي څېړنه او په فارسي ژبه مې يوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ايښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکميل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشويش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائيل راغی، نو داسې څوک به پيدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له يوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لايق په لنډۍيو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پايانه بيان دی چې په يوه، دوه يا دريو بيانونو کې سر ته نه شي رسيدی.

ما د دنيا د فلکلورونو سره يوه څه بلديت پيدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، ليکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډۍ يوه بې نظيره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډۍيو په زمانت دنياوالو ته و وايو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ يوه عجيبه خصوصيت لري. په يوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزيه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډۍيو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصويرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډۍيو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقيقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې يې ما ساری نه دی ليدلی. سالونکا د اسپانيي يوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وايي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د يوه طبيعي ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانیې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصریو پو شوم. خو زه تاسي ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسي و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنګه په خپل چوکاټ کې داسي یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیداواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام واړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳۵۴ ل کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنګي سړي، یوه زیار ایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت څلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یاني څلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جریدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکې. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

▲ خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخیسته او زه یې تشویقولم چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲۶۰ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره ځکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاييدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. ځکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، ځکه چې په ډېر شوق او امانتدارۍ مې دا کار کړی دی. ليکن کېدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايې چې دا غلته ده، يا دا ضعيفه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. ياني د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وايم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتيا درته وايم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هېڅکله خپه نه شم.

البته په لنډيو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولنې له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډيو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډۍ د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوامحکومې دي، په لنډيو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
ځکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خويندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نيمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډيو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقيده لنډۍ داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډۍ د اريايانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دليلونه شته. زه په همدې بنياد څېړنه کوم او اوس دغې ځای ته رارسيدلی يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه څېړم او د لنډيو سره يې مقايسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دی کړی، هميشه د لنډيو په باره کې ډېر سطحي کار شوی.

ځيني خلک هغه لنډۍ ياداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بيا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه يې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولی شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقايد، غږونه او تمايلات په لنډيو کې پيدا کړو او جامعې ته يې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور څېړلی دی. په هغو کې د پنجابۍ ژبې يوه سندره ده چې (ماهيا) ورته وايي.

ماهيا هغه شپانه ته وايي چې له اوزو، ميښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجيبه خو يې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوی القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړی حيرانوي. د ماهيا شباهت له لنډيو سره دا دی چې هغه هم د ښځو شعر دی. ښځو ويلی او ښځو شپون د خپل قهرمان په حيث منلی دی. په جوړښت کې زموږ له لنډيو سره دا فرق لري چې اوله فقره يې اتته ده او دوهيمه يې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوهيمه يې ديارلس ده.

د ماهيا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړی دی.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلی دی، تمه ده چې هغوی به يې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هيله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبياتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې يې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

يوه سرليک (پيراګراپ) به زه د لنډۍ د تاريخی پېژنګلوی په باره کې تاسې ته و لولم ، بيا په لنډيو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډيو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسايلو تصويرګيري ده. يوه پښتنه ښځه په لنډيو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډيو کې کوم نقش لوبولی دی؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډيو پېژندګلوي.

افغاني فلکلوريستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عاميانه ادبياتو د شتمنۍ يوه برخه ده. او کېدی شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او ميراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې يوه شی دی چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍیو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوې څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍیو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍیو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه څېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوی کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختېز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختېزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍیو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیوری غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تباین په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښې تر ظرفیت اوښتې ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله ربښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګي پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره يوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوې يوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په درېيو څانګو سره جلا شول. ياني په ختيزې. لويديزې او مرکزي څانګې. د دوې ګډې ژبې هم د درېيو جلا ژبو په توګه وده وموندله. ياني په ختيز کي سانسکريت، په لويديز کې اويستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اريايانو ژبه ده، چې د رګويدا په سرودونو کې د پګهت په نامه ياده شوې ده.

ربښتين صيب د پښتو لنډیو د تاريخي پېژندګلوی په باره کي عقيده لري، چې د سانسګريت سرودونه هغه دي چې په څلورګونو ويدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سينه په سينه رارسيدلي دي.

پروفيسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمۍ پخوانی رييس په دې عقيده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له ګاتونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې ګاتونه او رګويدا له لنډيو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له ګاتونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډیو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نېږدې شوي دي، خو ورسيدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموينه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهيت لري.

او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکتونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکريت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خويندې دي، د مقايسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډیو د هغو منسوخو شويو ټولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډیو کې د تېرو تاريخي، فرهنګي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکريت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاووند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډیو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په څېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خویندو ژبو د انشعاب د زیات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شویو مشترکو اړیکو د کشف او څېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډیو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېروي.

د ساري په توګه د سانسکریت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکریت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غین ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس یانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي څرګنده ده. چونغر د چینو غر او غرجستان د غرونو سیمه. په دواړو ژبو کې په یوه مانا کارول شوي دي. په سانسکریت کې د همالیه غرونو ته ګراج هم ویلی شوي دي.

چې مانا یې د غرونو باچا ده. په دې ترکیبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځینو نورو نومونو په په تانیسته کې ځان ښیي. د غره په نامه غین ته د ګاف د بلیدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکریت کې بنګال ته انګدېس ویل شوي دي. چې اوس سین ته د شین په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د دیشو نومونه د همدې ریښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکریت په لرغونې حماسه (رامایڼ) کې د ګندهاروا دېس په نامه یوه داسې وطن یادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سیمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانیسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغونې بڼه پاتې شوې ده.
د زیاتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډیو په ژبه مې لیکلې ده.

په لنډیو کې د تاریخي ریښو او رابطود پلټلو اوپیدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډیو کې څېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغری، سپیلنی، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډیو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شویو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډیو د تاریخي او فرهنګي پېژندګلوی سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه ییز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یاني هغه روحي ګرفتاری چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدي توګه لنډۍ پخوا تر دي چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمي په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د ښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دي غږنۍ ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمي د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکیکه درجه بندي کړې ده او سړی د خپل حکیکت د بربندولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډیو د تاریخي ریښې او د لنډیو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په ښتیا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډیو کې خپل واقیعت څرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توږونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب څخه. هغسي چې ته یې غواړې. نه هغسي چې دا ښځه په خپله ده یاني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسي ښځه چې د خیال په بلوري مانیو کې د پاشلو څنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانيستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شيرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پيرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ينه د شاعر د جنسي غريضې د طبعي احساس نتيجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړي احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتيا او لېونی مينه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاينه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتي شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارينه له پاره د هغې جنسي جاذبيت د ښځې د اصلي ځرخ يوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر ياني لنډيو کې خپل واقعيت ځرګند وي. لنډی د پښتني ښځې هغه اعجاز لرونکې هينداره ده چې د پښتانه په ټول تاريخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصوير وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د هستيدو، سېنګار (نقش و نګار) او نندارينه کې خضور لري.

د لنډيو د ځانګړنو څخه داسي اټکل کېږي چې د ډېرو لنډيو شعري سپرغيو، د تاريخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسير کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسي څپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنيزو روابطو او فرهنګ د څېړلو له پاره هغه عميق ارزښت لري. کوم چې پوسيلونه يې د ژوند د تاريخ د مطالعې له پاره لري.

لنډی د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتني ښځې د دريځ څېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکی کې د خپل تاريخي وضيعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتينی تصوير وړاندې کوي. که څه هم لنډی تلپاتي پديده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو يوه ځايي او ډله ييز زوال نه مومي. يوه، يوه په تدريجي توګه د يوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای يې نوي افوات نيسي. ليکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پياوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژيوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنيو ته د اجدادو عمده خصوصيات نقلوي او له مبدا سره اړيکي نه پرې کوي. د همدې ځانګړني په وجه لنډی د يوه باوري څرک او مدرک په توګه د لرغوني تاريخ، د پښتنو د پخوانيو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډيو کې ښځه تر نارينه زيات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاريخي وضعيت د څرنګوالي د څېړنې له پاره چې د ځانګړو تاريخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهميت لري. د ټولني دوېيم نابرابر دريځ ته د ښځو د پوهولو تاريخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنيز پای ياني د نارينه په مقابل کې د ښځې تابع دريځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنيز دريځ کې ډېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بيان آزادي حتا د نارينه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعاليت مناسب ميدان او امکان نه شته. د هغې ديني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهير په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځينې نورې سيمي مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارينه په باره کې خپلې خاصې طريقې او وسيلې پيدا کړي دي. د دغو وسيلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عاميانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د يادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې يې تر هر شي زيات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقيعت سره په لنډۍيو کې ناري وهي، ټول انسانيت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنيا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره يې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارينه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډۍيو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ يې ودانې کړې دي چې په هېڅ ليکلي غنايي شعر کې د هغې د يرغليزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه يوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نورې يا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل تولې ښکلا د خپل بشپړ ليوالتيا او د جنسي تبعيض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه يې په خپله وينه او مينه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفي د جلال او جمال په بڼۍ کې يې پخه کړې او د نارينه په رښتيندويه انځورونو کې يې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له ليرو ځايونو څخه راغلي ياست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هيله ده چې د لنډۍيو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنيفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې يې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او يا هم په پېښور کې د لنډيو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بيناد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسيه کې، په امريکه کې او يا هم په جاپان کې يې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځايه اخېستي او دا يې ومني.

هغه شک کوي چې شايد دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شايد دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلي وي او تاسې پرې د اريايانو د وخت ټاپه لګوئ.

يوه سړی د چې ارنولډسن په نوم يادېده، چې هغه په پېښور کې په لنډيو باندې کار کړی وو او يوه کوشنۍ رساله يې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پېژندلي وې. هغه په يوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بيا ما وروسته د يوه افغان دوست په خپاره شوي کليکسيون کې و ليده چې ده د خپلو لنډيو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته وليکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ ليکئ؟ دا لنډۍ ولې جوړه کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې ليکلې ده او که هغه اوس په لنډيو څېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به يې ويل چې دا څه حال دی.

نو ويلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاريخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او ليکوالو څخه هيله کوم چې د لنډۍ په ليکلو دې خپل وخت نه ضايع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصيلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هيله لرم چې ولاياتو ته د اصيلو لنډيو د راټولو له پاره ټيمونه ولېږي. د لنډيو شرايط بيخي معين دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا يې بايد په کسټ کې هم ثبت کړي. په ليکلې بڼه يې يې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سيمه او د لنډيو د ثبت وضعه. دا ټول بايد وليکل شي چې دا ټول بيا د اکاډيمۍ يو مخزنونو ته رسول کېږي چې بيا د مختلفو علومو له پاره تري کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بيا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونيو. زه يوه هيله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له يوه شي نه ډېر تشويش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې يې مونږ او تاسي وينو.

زه د يوه سپين ږيري په حيث له بحث نه وتلې يو، دوه درې کليمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظيفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زمونږ جنګ نه دی.

دا دښمن زمونږ هېواد ته راننه ايستی دی. دا دواړه زمونږ ژبې دي. دري زمونږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ايران کې مړه شوې وه. همدې خراسانيانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته يې ايرانيانو ته ورزده کړه. ياني دغه هېواد چې اوس ځان ته ايران وايي او اصلي نوم يې فارس دی، دا نوم تقريباً په ۱۹۳۵م کې له مونږ نه ايرانيانو غلا کړ.

او زمونږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غيرته خلک وو، دا کوشش يې ونه کړ چې هغوی ته و وايي چې دا يوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسي په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پيدا کړئ. اوس زمونږ ټول افتخارات د ايران په نامه باندې ثبتېږي.
,, حکيم سنايي شاعر بزرګ ايران ‘‘
کله چې دا کتاب ما وليد دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په ديوال مې و ويشتو. دا وراشه يا ښې خبرې نه دي مونږ نه خوشحاله کوي. مونږ هم يوه ملت يو، مونږ هم حيثيت لرو. مونږ هم فرهنګ لرو.

زمونږ د بلخ تاريخ او د پښتو او دري ژبو تاريخ ډېر لرغونې دی، تر هغه تاريخه چې په غربي ايران ياني فارس کې يې خلک د فارسي ژبې له پاره پيشنهاد وي.،،
(سليمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لېږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښېره ۲. ت ـ ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)													
ګڼه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکنې	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکۍ Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	۱۳۸۷ لیږدی	۱	۱								
					۱				▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (څرګند واو په غړ کلمي سره راشي) ونه.				
									ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۱۳	۵	ټول

۱۵. ۸ لښتیلیک:. ښېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، تول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۱۵ ټې (ټ). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بڼه کښلي دي او روڼې وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوښنۍ شعري کالب يا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه يوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍيواله شاعرۍ کې يې سارۍ ليدل شوۍ نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو يا دوو مسرو کې دروند مانيز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوۍ لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ قافيه نه لري، خو د دوېيمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوۍ ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ بايد د زور(ه) په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ يې نيمګړۍ پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوۍ نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوۍ دی. پرټولو لنډۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمي مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدۍ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې مصرۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانيز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوې هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا يوه ټاکلی شکل او قانون لري.
دلته به يوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ يوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به يوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړینه

▲ ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هیله وه چې یار لرمه

ځرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګینه وي، د وروستۍ ځپې اهنګ یې لوړ او تر هغې دمخه ځپې اهنګ یې لوېدلی شان وي (‿—) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسیم شي:

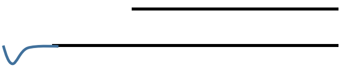

لنډیو ته (ټیکۍ)، (مصرۍ) او (ټپې) هم وایي، چې دا هریو نوم خپل ځانګړی تعبیر او لهجه یې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نوموړي شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علایم وټاکل شول: لکه د قافیې افادې له پاره (a) نښه، د ردیف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ــــــ)، د بېلابېلو قافیو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د یوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د یوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټیټوالی او د ژبې له غړیز جوړښت سره بشپړ پیوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسیقۍ له ځپو سره ډېره ښه اوډلتیا مومي او کله چې بیا دا دواړه ښکلي هنرونه سره یوه ځای شي، نو بیا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د ځپېز ځجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یانې تر هر درېیو ځپو ورسته ځلورمه ځپه ځج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځیرنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

ګڼه	راټولوونکي / لیکوونکي نوم	لیکې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ
۹	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدی	۴

ځیره ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

Related منسوبي	Lándéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ
Related منسوبي		۴		
▲ سړو ته منسوبي Related to men				
▲ ښځو ته منسوبي Related to women		۴		
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.		۱		
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملي، غونډلي سره راشي) بینه.		۲		
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.		۱		
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرکنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed ګره شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
	۱۳	۳	تول

۱۵. ۹ لښتیلیک:. ځیره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸ .۱۵ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری رونبوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب یوه بې ساري بډاینه پانګه ده، زموږ د ټولني د ژوند او آیډیا هېڅ خوا نه شته چې په لنډیو کې یې انعکاس نه وي موندلی.

مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آیډیا په لنډیو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحیاتي ، د ژوند شرایطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د یوه دایرة المعارف یا وېکیپیډیا حیثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټیکۍ په نوم هم یادېږي) د پښتو په هره سیمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب یوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سیمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کېږي چې مشهور یې د چارباغی، ننګرهار،تیرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای یې غږ او کمپوز د سیمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسیقۍ په کالب کې ځایېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ییز ډول، کله یوازې او کله له سروکو سره یوه ځای ویل کېږي.

د لنډیو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه یې ۹، او دوېیمه یې ۱۳ سیلابه وي.

د لنډیو دوېیمه مصرع همېشعه په (ونه - ´UNA) – (څرګند واو)، (ینه، NA) څرګنده ي)، (زوزکۍ + ana)، (زورکۍ + منه، مجهوله یې * مه) پای ته رسیږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې وروي چارپېر ګلونه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولی دې و ويشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی يمه

له دغه فرمولې وتلې لنډۍ له ادبي معياره وتلې او بېخې کمې دي.
ما د پښتو لنډيو د لومړی ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې يوازې يوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې يوازې يوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله يوورم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختيځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندني لاربسود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴ليږدی، ۴۳ چوپړی)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډيو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ويلی.
د لنډۍ بل خصوصيت دا دی چې څلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړی برخه کې په څلورم او اتتم، په دوېيمه برخه کې په څلورم، اتتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کيږي. له دغه ځايه د لنډيو لومړی او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسيږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کيږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – می – **وند** + کې ـ ش – هید – **نه** + **شوې**

خدای – ږو – لا – **له** + یه – بې – نن – **ګی** + ته – دې – سا- **تې-** + **نه**

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډیو په څپو کې توپیر راځي. کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي، له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري چې دا څېړنه بېله موضع ده بېل تحقیق غواړي.

<u>په لنډیو کې د ښځو ونډه:</u>

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډیو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زیاته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ویرونو، ودونو، د غم او خوښۍ یو په وختونو کې یې وایي. د لنډیو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زیاتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشینو او خپګان انعکاس دی.
له نیمایي نه زیاتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سینې آه دی چې د نارینه و مخ د دوی تېریو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وریته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله
موزي په ما مینت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وایي:

▲ موزي په مینه څه پوهېږي
په نس یې موړ کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بیا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې رېږدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسۍ او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک يې د بل دی
خدايه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د ټولني نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ويل شوې دي. ځينې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرګند ډول ميرزايانو، ملايانو جوړې کړې دي، داسې لغات او تعبيرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق يې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکي تويوينه

▲ علم درياب طالب اوباز دی
يابه ځان ډوب کړي يا به باسي ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
ديدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وينه

په دغسې لنډۍيو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کيفيت هېڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ويل شوې وي، دومره تو پير لري لکه طبيعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدی کال)

ځېړه ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)													
ګڼه	راټولونکی / ليکوونکي نوم	ليکې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۱۰	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لارې	۱۳۸۵ لیږدی	۱۶	۹	۶		۱					
					۴	۱		۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲			ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ينه - ná: (ځرکنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) ينه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
					۱				زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړی شتون لري.				
									ځرکنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېری لړی شتون لري.		۶	۲	تول

۱۵. ۱۰ لښتيليک:. ځېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډيو کې د محروميت پر موضوع کښلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعريفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړين دي. درد، عاطفه، پيغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې ليدل کيږي، ځيني بهرني ليکوال چې پښتو لنډۍ يې لوستي زياترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځيني ليکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د يوه بشپړ شعر الهام اخيستل کيږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په يوه نه يوه بڼه يې د هغو لنډيو پيغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او يوه نوی رنګ يې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځايه سرچينه اخلي، دا به يوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چېرې د پښتو لومړنۍ لنډۍ ولولو نو له ورايه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کيږي او دا په ثبات رسيږي چې پيل به يې پښتنې کړې وي.

▲ سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو کر کوي ګوتې رېبينه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسيکې دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سينه په سينه تر موږ را رسېدلې زياتره د ښځينه احساساتو او ښځينه محروميتونو څرګندونه کوي.

ياني دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو ديوالونو شاته ډېر ځورېدلې او يا يې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډيو کې يې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځينه وو له خوا ويل شوي د محروميت تله په کې درنه ښکاري، راځئ په پښتو لنډيو کې د ښځينه محروميتونو يوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتني سيمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره يوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دين کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سیمو کې د غیرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارینه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور يې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډیو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محرومیت له ورایه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې څوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تيرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته څوک ورسوينه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهي بيا دې شړينه

زیاتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپين شي، کله بيا د پلار او يا کورنۍ د کړنو له امله څوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ويلی خو کله چې يې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې يوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپين شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنیو لنډیو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نيم بيتي او يا پوره لنډۍ دلوستونکي او يا اورېدونکي په ذهن کې يوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم يوه دردوونکی پيغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو یوه بل محرومیت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دین کې ښځې او نارینه یوه ډول حقوق لري خو په زیاترو پښتني کورنۍیو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه یې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځېنه خواهشاتو ته، تر دې چې د خواښې او یا د کور د ځینو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د مېرې مور، ورور او یا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې باید په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډیو کې د دغو پېښو او واقعاتو انځورونه له ورایه برېښي:

▲ ټېل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې میره ده ما په کور کې نه پرېږدینه

▲ ځان به په ډک سیند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

▲ د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

▲ د بنې ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

▲ کور دې د غم بندیخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځینه

▲ بنګړي د ټولې دنیا دود دي
زه له نیستمن جانانه نه غواړم دودونه

▲ توتان پاخه ممانه توري
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

▲ قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به یوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزيکې په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه لېږدوي چې هره يوه يې دپښتنې سيمې يوه شهکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او يا هم مېرمنې په غرنۍيو سيمو کې ځانګې په خپلو ټيکريو کې غنډي او بيا يې د يخو چينو او يا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتيا هم چې د فطرت د داسې يوې خوږې لوښيې په وخت کې به ځوک د چا د ډودوۍ څه پروا کوي او بيا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

يوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غريبي ده. زياتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او يا هم نورو سيمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍيو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې يې په کورونو کې لارې څارې. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او يا لس ورځې وروسته نارينه مسافري ته تللي او بيا څو کاله ېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه براس يې په لنډۍيو کې وېستلی او د زړه خبرې يې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګين له زړونو راوتلي چې په يوه شرنګ د اورېدونکو يا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پيغام لېږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مساپري دي ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ دا ستا ديدن زما اختر دی
ته مساپر يې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې يوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډې په پښتو ژبه کې ليدل کېږي چې هره يوه يې يوه محروميت، يوه پيغام او يوه درد لېږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېرنـــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پانې)

د څخه، ورڅخه، ترې په مانا دی چې د ځينې , بعضې، څخه يې توپيرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ ليږدی، ۵۱ چوپړی).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، كه د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قيمت چې په پښتني كولتور كې لري په نورو كولتورونو كې يې ښايي ونه لري. خو ما دلته يوازې د پښتو لنډۍيو كې د محروميت پر موضوع دا ليكنه كړې وه، هيله ده لوستونكي راڅخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زيږدی)

کښه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed ګره شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۱۸	جانان	پښتو لنډیو کې محرومیت	۱۳۸۵ لیږدی	۱۸	۴	۶		۸					
									▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۴	۶		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
						۲		۳	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۲	۴		۲	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲			۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۳	۱۰	تول

۱۵. ۱۱ لښتيليک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍيو كې محروميت ،، په دې ليكنه كې د لنډۍيو، ټپو، ټيكۍيو او مصرۍيو كچې، ۱۳۸۵ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکیکینو دا خیال دی چې ټپه د پښتو ایجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره څومره جامعیت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د یوه پوه وینا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپین ږیري د دین، اخرت په حکله ټپې وایي، نوي ځوانان په کې د خپلې مینې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وایي نو پیغلې د ګودر په غاړه د پیغلتوب، کالو په حکله په کې خیالات څرګندوي، په ودونو ښادۍیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستایي.

ټپه د جزباتو هینډره ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازیګر زېړیه لمره

ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون یوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې څوک یې په کلاری او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنګ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه

په مړو موړ شوې که نور هم غواړې جنګونه
یا
▲ د لښکرو ملک ته وایه

ډېرې دې کونډې کړې خپرې درته کوینه

د تاریخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پیر روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستایل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پیر روښان توره په لاس جنګ له ورځینه

د پیرنګیانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستایل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پیرنګیانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ویل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تیاره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شینه

کله چې پښتنو د کشمیر په غزا کې په تش لاس د میړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمیر غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ویل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نیمایي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې میراتیږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې څلې جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي

چې یې شوده د پښتنې رودلې دینه

▲ ستا د بوړې توپکه ځار شم

په اوږه ستا وي کړه زه د خیاله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زیاته په هېڅ یوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې یوه اهم حیثیت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستایلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره

د نیمو شپو منګي زما لالی وهینه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه

زما د زړه ستنې کړې درپسې وینه

چیلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستایل شوی دی:

▲ چیلمه خدیږو چې دې مات کړم

میین په ما دی غم په تا غلتوینه

▲ د حجرې ګټ دربانډې پربوځه

چې د چیلم نچه دې خله کې پاتې شینه

جماعت د پښتنو دینداري لکه د نمر څرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د میین زړه جماعت خانه ده

که مسلمان یې وران یې نه کړې دیوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وایه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځینه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهمیت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازیګر ډېره زیاته ستاینه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې مازیګر پرې ښائسته کېږي
هغې جینۍ له مور منګی نه ورکوینه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کېږه
زه پښتنه به ستا په پټ کې ناسته یمه

▲ هېندستانۍ شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوینه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکیره دوې ګټې دې وکړې
یوه دې خیر تول کړه بل دې وکړه دیدنونه

▲ چې اوړه نه خوري بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړي خوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل یوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به یې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکنې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭíkéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'd کړه شوې ■	(Caution) خبرداري ●	(In control) کنټرول کې ✓
۱۱	فیاض علي شاه	د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت	۱۳۸۶ لیږدی	۲۴	۵	۷		۱۲			۱۲۵	۱۰	ټول
					۲	۲		۵	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۳	۵		۷	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۳	۱		۱	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱	۶		۷	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱			۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه , : (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېری لږی شتون لري.				
									ځرکنده , ه , : (کوناتوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ . ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندې ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرى کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،
,,

ګلونه ډېر درسره راوړه
زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړې دي. ‚ ۱ ، د لنډيو په وېړه لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتې دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کارل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکې ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو , دوې ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دويمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړی او معلوم ويناوال , شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته راليږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. ‚ ۲ ، د لنډيو يوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمې په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولي شي. ‚ ۳ ، د لنډيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې مونډل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډيو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبېهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پاڼې، پاڼې شينه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کميس دې تور متې دې سپينې
لکه ښامار چې تر چنډړ تاوشوي وينه

لکه څرنګه چې وينو په پورتنيو لنډيو کې زړه له ګل او کترې يې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کميس له ښامار او متې له چنډړ سره تشبېه شوي دي.

په لنډيو کې ځينې داسې ښکلي او نادر تشبيهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې يا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دينه

▲ زلفې دې بيا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوځو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ ، د دغه تشبيهاتو په لړ کې يوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له بېلابېلو برخو، د طبيعت، چاپېريال طبيعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له يوې خوا ځخه ښکلي ځېرې او بنې لري. په طبيعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه بېلابېل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا ځخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نيکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له يادولو او کارولو، کرلو، سيل او ليدلو ځخه يوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتيا هم د ګل نوم په يادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلي ځېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپيدنه، د اېنځر د ديدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو ځخه ډول، ډول انګېرنې او عقايد لري. د بېلګې په توګه زېړګل د جدايي علامه، سور ګل د مينتوب او وصال علامه او سمبول ګڼې.

د خيل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقايسه کوي، د جانان ديدن د اېنځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په ديدن او له ګل سره په همدمۍ کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو ځخه واوړي خو ځينې يې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډيو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځينو ځخه يې په لاندې ډول يادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډيو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر ياد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډيو کې يې نوم له نورو ګلونو ځخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډيو کې د ګلاپ د ګل اصيلتوب، سره ښکلي زړه راښکونکي ځېره، د مينې او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسيت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړيکې، ډېرې ستايل شوي او ياد شوي دي. هم د ښکلو تشبيهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځينې کار اخېستل شوی دی، لکه:

- اصيل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصیل ګلاپ را څخه ورک دی
کم اصل ګل که بویوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شې
ګل د ګلاپ شې چې دې خاورې بویوینه

▲ په وینو سور لکه ګلاپ شه
پښتنې ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولګۍ دې سره لکه ګلاپ ده
ځکه یې واړه بلبلان ثنا کوینه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نیمو ورځو وینه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکۍ دې په اوربل کې ګرزوینه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نږدې تول پېژني، په ورځنیو چارو کې په ځانګړي توګه په کليو، بانډو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه ځوندي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او ګریوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټي، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو څخه وروسته و چېږي او بیا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډیو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټي په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل څخه وروسته لونګ په لنډیو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مي نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړینه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلۍ خولې کړه د لونګو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چتو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. , ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلۍ بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډۍیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلۍ کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په وړيا ديدن کومه

▲ ګلان دې ټول له تا کربان شي
ته کشمالې يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبيهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به ټول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه کرځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه ځرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټی دی چې له عطرو ډک ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس يو ډول ګلونه چې ډېر لږ پيدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې يې سپينې دي او منځنۍ جوړښت يې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړي توګه په لنډيو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترځنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرګس په ګل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګيني د نرګس د اوښکې په بڼه تعبير کېږي او ښکلي ادبي انځور ترينه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوينه

▲ صورت يې سپين کميس يې شين دی
لکه نرګس چې شين يې نار سپين يې ګلونه

▲ مخ دې ګلاب سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوينه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړي توګه په لنډيو کې ډېر ياد شوي او ستايل شوي دي. د رامبيل ګلونه سپين رنګ لري او زړه خوښونکې بوی لري.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنيو اوصافو لرونکي دي.

خو يوازې رنګ يې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پيدا کېږي. په لنډيو کې درامبيل او چامبيل خوشبويي او دهار په بڼه تشبيه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه يې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يې نوکران نيولي دينه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل يې زه رامبېله خوشبو يمه

همدا راز د لنډۍیو له سمندر ښخه یوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ریحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ریدي ګل او داسي نور...
چې په لنډه توګه يې يوازې د لنډۍیو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه رېدي په بیابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک رېدي چې و سپېري ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصيب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوينه

▲ زما جانان ګل د ريحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يې بويه وينه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل يم په لاس نه درځم مينه

د لنډۍیو سمندر دومره ژور او ښپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بیاهم کم دي. خو دلته يوازې له دغه سمندر ښخه د یوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې ليکنې لمن په لاندې لنډۍ همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ستا د بنايست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زيږدی)

ځېره ۲. ځ محمد حامد حليمي,, لنډی د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۶ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

کښه.	راټولونکی / ليکونکی نوم	ليکی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپې، ټيکی او مصری
۱۵	محمد حامد حليمي	لنډی د ګلونو په سمندر کی	ليږدی ۱۳۸۶	۴۳

Related منسوبي	Lándéy لنډی	Ţapé ټپې	Ţikéy ټيکی	Mésréy مصری
	۱۳	۷		۲۳
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۷	۴		۱۶
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۶	۳		۷
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱	۱		۷
ښه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملی، غوندلي سره راشي) ښه.	۷	۵		۱۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۵	۱		۳
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېری لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېري لږي شتون لري.				

Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'd کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	۳۳۶	۱۶	ټول

۱۵. ۱۳ لبنتيليک:. ځېره ۲. ځ محمد حامد حليمي,, لنډی د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۶ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵ .۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې.

د سویډن پښتو اېنټرنېټ پاڼې ته په لاندې بڼه پورته کړې دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چې د نړۍ یوه ټولنه یې هم نه لري، د پښـــتو په سیمه کې د ډېر پخوا څخه ټپې ویل کېږي.

دا چې ټپې یا لنډۍ ځانګړی شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ویلې دي نو همدا لامل دی چې د ویلو او جوړېدو نېټه یې ښکاره نه ده. خو ځینې داسې لنډۍ هم شته چې په هر ځل ویلو سره یې لومړیوینکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاریخ ځلانده ځېره او د میوند د جنګ فاتحه ملالی هغه لنډۍ یادولی شو چې.

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

کله چې دا لنډۍ دغازیانو ترغوږو ورسیده لکه غوسه شوي زمریان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته یې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه یې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه یې تر ۹ سیلابو، دوېیمه کرښه یې اوږده او د تر ۱۳ سیلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافیې له پلوه نیم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پیل او په دوېیمه کرښه کې یې پایله یا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ویل شوي , کله چې په کلیو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادیو پنډې جوړې شي نو ښځې څو شپې پرلپسې تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې ولي. دوې ۲ یا څو ډلې جوړې شي، د یوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وایي دا سیالي د سوال او ځواب په شکل او یا هم د رنګګا رنګ مصرۍ په ویلو سره تر سره کېږي. لاندې څو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
کور مې د سیند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څــوا ب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
څوک چې مین شي اوبه خوند نه ورکوینه

ســــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه
ګولۍ یوه مرغۍ مې دوې ویشتلې دینه

څـــوا ب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی
جینۍ یوه یاران یې دوې نیولې دینه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو
عمر د ژمي مازدیګر دی تېر به شینه

▲ پیزوان مې ستا په بریت کې ښخ و
تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم
په سر د ستا ده مزه ما ته راکوینه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې یوه ډله پره ومني او یا خو د سحر لمر را و خیژي.

کله چې په وادونو کې سندرې ویل کېږي، ویونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې یاد کړي کوم چې دوی یې د ښادۍ په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به یې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کلیو او باندو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سیباټونه او میلې جوړه وي او د ټپو په ویلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډۍیو سیالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټولیدو مصارف په غاړه اخلي او د یوه یا دوې چرګانو او یا خو د لاندې غواښې په پخېدو سره د لنډۍیو سیالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځینو سیمو کې د غم په ورځ هم د ویر ټپې ویل کېږي هغه داسې چې کله څوک مړ شي نو د کورنی غړي یې او نور خواخوږي یې په ژړا کې د غمجنو مصرۍ په ویلو سره د زړه بړاس وباسي. لاندې مصرۍ ته ځیر شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کیامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنیا کړینه

لنډۍ په لیکونو کې هم غته ونده لري دوستان، اشنایان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان یوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصرۍ لېږي، دوستان د خپلې دوستی اظهار کوي، اشنایان، خپلوان د یوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتیا، کار او راتګ حال بیانوي. عاشقان خپلې ګیلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کلیوالو، غمازانو ظلمونه او د ریبار د دوې رنګی څخه سر ټکونه د لنډۍ په ژبه کې لیکي. دلته یې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خواږو، خواږو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې کېږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې

چې د اشنا په غېږ کې پاڼې، پاڼې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله یمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې لیکه ورته مې ډېر ژاړلي دینه

▲ تا ته یوه کړي ما ته بله
رويبار د خپلې یارۍ دم په کې ترینه

▲ کلمه زر، زر پرې چلیږه
خط مې د یار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مینه په کې شنه لوخړه شینه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې دیدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه یې
زما سلام دی ته به وکړې دیدنونه

▲ خدایه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مینو یې ناغې ترلي دینه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مینو باندې نه شته بندیزونه

همداسې د ساز او ټنګ ټکور په برخه کې مصرۍ ځانګړې ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کېستونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ویلي دي، ځینې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځینې د اتنیز ساز او ځینې بیا غمګینې ټپې په داسې انداز سره ویلي چې نبغ په نېغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چینې تاندې کوي او د ګریوان دښتي خړوبه وي.
لکه څنګه مو چې و ویل ډېرو سندرغاړو ټپې ویلي دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټي شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډۍیو کې نوي ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د میني وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسې اوږده او خانګې، خانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اُردو کې چې:

(پهلې تو کبې، کبې غم تا *** ابې هر پل مې تېرې یاد ستاتې هی)

د یو ښکلي موزیک سره ټپې و ویلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړې اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو درې او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښـــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخیري مصرۍ د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی)

څېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبري،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

ګڼه	راتولونکی / لیکونکي نوم	لیکنی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ ټپې ټیکي او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکي	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی	(Caution) خبرداری	(In control) کنټرول کی
۱۶	ولایت خان ځدراڼ	د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبري	۱۳۸۷ لیږدی	۳۵	۸	۱۲		۱۵			۱۲۶	۲۰	ټول
					۵	۷		۱۳	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۵		۲	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۵	۳		۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲	۶		۶	ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۳		۶	زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زوزکی ,, ه ,,: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ,, ه ,,: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. څېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ د لنډۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

▲ په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې په لمن یې زېړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند خښته کېښوده. د لیک تر پیدایښت وړاندې یې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښېرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه یې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت یې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ویلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېریال څرګندویې او ښکارندویې یې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې یې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍ یو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍ یو دوراګانو ملتیا و کړه او هم یې د دوی د جنازو او تابوتونو ویرونه و کړل.

د لنډیۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او باندو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه یې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، یوه لنډه , ۹ ، سیلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سیلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبویه عطر جوړولی شي.

د میني نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت یې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بیلتون ته هرکلی کوي او داډ ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

ګودر د پښتني ټولنې یوه ټولنیزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کې یوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلې نجونې ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکې او مجلسونه هم سره کوي او کله ــ کله د دوو مینو دیدن هم په ګودر یا د ګودر په لاره کې کېږي، نجونې ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کې ځي او د سرو سالوګانو سیالۍ کېږي، یوه لنډۍ دا منظر داسې انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مینه او وفا د پښتني دنیا یوه زرین او متین اصل دی چې ژمنه یې و کړه بیا ماتېدی نه شي، چې قول یې وکړ بیا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخې مین مینې ته د مینې په دنیا کې د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کیامت یې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولنې یوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مینه او ګرانښت (صمیمیت)، لورېینه او یوه پر بل پېرزوینه هم یوه زرین اصل دی، یوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د مینې او لورېینې ژوند لري. یوه ورځ داسې راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورې له کوره راځي چې په کور کې د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسې ځي. کله چې مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړۍ تللی ښښتن یې وریادېږي، مړۍ یې په ستوني کې نښلي، د ګرانښت (صمیمیت) او لورېینې داسې ازموینه ترسره کوي:

▲ اشنا مې وړۍ رانه تللی
چې دسترخوان لره ورځم ژړا راځینه

په پښتني ټولنه کې د مینې کولو لارې ډېرې اغزنې دي او ډېرې له ستونزو ډکې، که د غلا مینه رسوا شي نو بیا د مرګ استازی رارسېږي او د مینې انتقام اخلي. مین په همداسې اغزنو حالاتو کې مینې ته زړه ښه کوي او له مړینې وېره نه کوي خو له مینې نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستۍ دی چې منکر نه شې مینه

یا هم

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولۍ جارو کړه چې په شرق مې وینې ځینه

پښتني دنیا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځینې ناوړې او نارواوې هم لري له دې ځخه یوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډۍ نه دیوه ملیح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل ښتن د لنډۍ په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوټکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پیداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هیله لري چې ماشوم و لري او په کور کې یې زانګو وزنګوي، یوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې یې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته ژبه په طنزیه لهجه داسې وایي:

▲ جانانه ستا مزګۍ نه شته
زما همځولي زانګو ګاني زنګوینه

لنډۍ یوه سرتړلی زنځیر دی، یوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه یوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د یوه خواږه ډیالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې یوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مینې راز او نیاز په کې شوی او د ټولنې بندیزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپینه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وايي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په ختّه په زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وايي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکارېږه غابنونه،،

(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زیږدی).

څېړه ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Tikéy ټیکی	Tapé ټپې	Lándéy لنډۍ
	۸		۴	۲
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۴		۴	۲
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۴			
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳			۱
ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	۲		۳	
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.			۱	
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۱
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه.	۱۲
راټولونکي / ليکوونکي نوم	حبیب الله رفیع
لیکې / لیکنه	په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟
چاپ کال / نا چاپ	۱۳۸۹ لیږدی
ټول تال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	۱۴
Suffix Voice وروستاړي غږ	
Action Req'ed کړه شوی ■	۴
(Caution) څېرداری ●	۳
(In control) کنټرول کې ✓	ټول

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. څېړه ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د ــ ۱. حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه يې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه يې په بله ژبه کې ساری نه دی ليدل شوی، پښتو لنډۍ يو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بيت يې ۹ سپلابه او دوېيم ۱۳يې سپلابه دی، چې په ټوليز ډول ۲۲ سپلابه کيږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډيو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبيب الله رفيع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته يې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکيمي: که لومړی د لنډيو د نامه په اړه راته و واياست، په ځينو سيمو کې ورته لنډۍ وايي په ځينو کې مصرۍ او په ځينو سيمو کې ټپې وايي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د يوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پيداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پيداشي چې يا يې نه وي زده او يايې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرايطو سره سم نومونه ايښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځينو خلکو تعبيرونه ترې کړي لکه يوه تعبير يې دا دی چې لنډۍ يوه لنډ شعري ټولګی دی، يانې نهه سپلابه يې لومړۍ مصرۍ ده، ديارلس سپلابه يې دوېيمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ويشت سپلابه کيږي، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. بل تعبير يې دا کړی چې لنډۍ د مار يوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی يانې ډېر اغېزمن دی او د چيچ زهر يې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن يې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ويښوي او ځپاند کوي يې، له همدې امله ورته لنډۍ وايي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وايي، د ټپې هم ډېر تعبيرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري يانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وايي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا يې يوه مانا ده او بل مصرۍ يوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصری توري واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصری نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځینې نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غریبی، غریبی په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډی وایي، دې ته غریبی وایي، غړنګې هم ورته وایي، ډېر نومونه یې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثیر څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصرۍیو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسرۍیو کې یوه ښکلی مضمون ځایږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زیات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زیات ارزښت ورکوي.

حکیمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژیدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له درېیو نومونو څخه مصری، چې له مصری توري اخیستل شوي،

▲ تاته به خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصری توري واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژیدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسي پوهېږی چې تراژیدي یوازې دغه حالت ته نه وایي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژیدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصویر لري:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

څومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شې
زړه مې پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثليقې، ياني غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسايلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. ياني دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډيو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډيو کې ډراماټيکي لنډۍ هم شته، چې په لنډيو کې خبرې اترې شوې، د يوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکۍ ځواب دې ديه داسې
منګۍ په ختّه زه په زغه ولګېدمه

او بيا چې ځواب منطقي هم وي ورته وايي چې،

▲ د مورکۍ ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غاښونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګيله من شو
چې ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مين ته يې اوښکې بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډۍ ډېرې زياتې دي، د ژوند ښکلې، ښکلي صحنې چې په ژوند کې پيښيږي، هغه په هر ډول په لنډيو کې ځای شوې دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ويل چې لنډۍ سرتړلی ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او ځواب کې بيا سوال په يوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته يې هره يوه ځانګړې سرتړلی ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړی غاړو سره که چېرې سرې لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به يي لوستونکي ته آسانه وي، کاکړی غاړې او که لنډۍ؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړې چې يا يې لنډۍ ويلې نه وي او يا يې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړيو يا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړی جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وايې چې لنډۍ دوې ويشت سپلابه ده او هغه يا څوارلس سپلابه دي يا شپاړس سپلابه دي هغه معمولا څوارلس او شپاړس سپلابه دي، مسرې يې يا اووه سپلابه دي يا اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقريبا د لنډۍيو په لار روان يوه ټولګی دی، د ژوند ټول مسايل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزې لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځينو ځايونو کې له لنډۍ نه هم حساسې دي، په هغو کې د ژوند مسايل ډېر ژر، ژر منعکس کيږي، په لنډۍ کې مسايل ډېر ورو، ورو منعکس کيږي لکه:

▲ د ښو ټوپکو اوستادکاره
د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وينه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د ټوپ او مزايل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کيږي، خو غاړې چې دي هغه بيا رواني دي د ژوند نوې پېښې ټولې په کې نغاړل کيږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دی وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسايل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسايل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځای شوي دي، په لنډۍيو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، ليکن په هر صورت، د لنډۍيو کړۍ لويه ده، او د کاکړۍيو وړه ده، نو په همدې اساس يې هېڅکله له لنډۍيو سره په پرتله کې نه شو ايښودلی.

حکيمي: تاسي د نوو خبرو يادونه و کړه چې په کاکړۍيو کې ځای شوې او په لنډۍيو کې تر اوسه نه دي ځای شوې، په لنډۍيو کې هم داسې بېلګې اوس شته، لکه يوه طنزيه لنډۍ وايي:

▲ کبر سوری کړه حال مې ګوره
چې مبايل مې اوس آنتن نه ورکوينه

يا بله يوه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسي میني دې خپل ځان ډېلېتومه

د دغه ډول کلمو یا هم د نورو کلمو راوړل په لنډیو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځیني کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډیو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سایکل یا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډیو کې زیاتي لنډۍ شته چې د طالبانو، یا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

یا نور ژور، ژور منطقي مسایل دي چې په لنډیو کې رانغښتل شوي دي، لیکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې مور د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسي کېږي چې یوه لنډۍ یوه ځاي یوه ډول ویل کېږي خو بل ځاى په بل ډول، لکه :

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځاى داسي ویل کېږي چې:

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه

حکیمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له یوې خولې بلې خولې ته ځي، له یوې سیمې بلې سیمې ته ځي، په دې لېږد کې داسي بدلونونه پیدا کوي چې غواړي په کې د خپل پاییښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې یار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيرا يم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تيرا وي پنځه ورځې وروسته يادېږي ځکه که له خپلې سيمې سره مينه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سيمه ييز اتلان په کې بدلېږي، په يوه لنډۍ کې په يوه ځای کې يوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ يوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدليدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپوږميه سر وهه راخېژه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې ربيينه

دا (جون زانولسونيو) يوه پښتو يوه څېړونکی دی هغه وايي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آريايان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بيا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپوږمۍ راوخېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شيره يې خرابيدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ويست او ټول به راټول وو. بيا به يې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به يې شيره ايستله، له هغه به يې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به يې استفاده کوله. دا لنډۍ يا له څوارلسم وړاندې ويل شوې، يا په داسې ځای کې ويل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخېږي يا هر څه چې دي د مينې له خوا دا لنډۍ ورته ويل شوې ده چې

▲ سپوږميه سر وهه راخېژه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې ربيينه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه يې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه ځوک نه پوهېدل نو هغه يې همداسې پرې ايښي دي.
يا دا چې:

▲ مازديګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کېلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مينه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازيګر دی نو وايي چې:

▲ مازديګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوې يوازې فکر يې را لېږدولی دی. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولنې ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې توږي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکيمي: تاسې د څو لرغونو لنډيو يادونه و کړه د تاريخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهيسې ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډيو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړی هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، ليکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړی ويدي سندرې دي، ويدي ورکې سندرې دي، د آريانا ويجه په خاوره کې کابو څلورنيم، پينځه زره کاله پخوا ويل شوې دي، بل د ريګويدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږديدني پيل شوې او آريايان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آريايان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريګويدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه رالېږديدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او ميندو سندرې وريسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نيغ په نيغه رالېږديدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو...
بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سېلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو تولګه یې دوه ویشت سېلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستايي سندرې دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سېلابو کې ویل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.
نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آرياني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولي او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په ځپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډۍیو ژوند ډېرو لومړۍیو کلونو یانې ځلورو ځلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډۍیو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډۍیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ ځپېره راکړه
د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ,, ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډۍیو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ویلې یا به اتڼونه وو، زموږ کلي درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاکانو باندې لویې، لویې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې ځېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډۍیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون تویک شو را ته ډک شو
ناخاپه تک شو په زړګي یې و ویشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما لیکلې وه، اوس یې د ځینو، ځینو له خولو اورم، نو زه ویلې شم چې زه د لنډۍیو په غېږه کې زالوی شوی یم او له لنډۍیو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه یې هېڅ ټولګی ساری نه وینم، زه یې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم ساری نه وینم، نه دا چې زه پښتون یم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍیو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېویشتو سیلابونو کې یې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کیسه ده، ځوانانو ته زما توصیه داده چې د لنډۍیو په ټولولو کې په ډېره امانتدارۍ هڅه و کړي.

راټولې یې کړي او ویې لیکي ځکه یوه شمېر د لنډۍیو ټولګې چې خپرې شوې دي یوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوې، خو بیا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍیو تر منځ توپیر شته، دا د ځوانو فولکلوریستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخیزې څېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دوديزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بیانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مینه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرک مې وینې ځینه

ډېر داسې مسایل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بیانولی شي، دغه راز نور مسایل هم بې له وېرې او محدودیت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبیب الله رفیع، ٢٠١٠ زېږدی، د هارون حکیمي مرکه)

څېره ٢. د - ١ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ١٣٨٩ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

ګڼه	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy	منسوبې Related	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کره شوې	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
١٣	حبیب الله رفیع	د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسیږي	لیږدي ١٣٨٩	٢٥	٩	٥		١١					
					٨	٣		۶	▲ سرو ته منسوبې Related to men				
					١	٢		٥	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					٢			٣	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	١		٥	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.				
					١				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					٢	۴		٣	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		١٧	١٠	ټول

١٥. ١٦ لښتیلیک:. څېره ٢. د – ١ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ١٣٨٩ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ دې (د). محمود نظري په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر يې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبیعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېیمه برخه يې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وايي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

لنډۍ هغه موزون، غیر متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غیر مصرع بیت دی چې لومړۍ برخه يې نهه ، ۹ ، څپې او دوېیمه برخه يې دیارلس ، ۱۳ ، څپې وي.

▲ په ګودر څه تکه لوېدلي
چې کشره خور يې بدرګه ورسره ځینه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کلیو او ښارو کې، په شنو درو او لویو دښتو کې، د ابشار څنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپیلۍ او د بنوال په دروو کې په یوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه يې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وايي، ځلمیان او پېغلې يې د خپل ځلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز روییارې کوي، توریالي ورسره د تورو په میدان کې ګډېږي او مسافر يې په مسافرۍ کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سلیس او روان دی هغومره د پردیو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
یا خولګۍ راکړه یا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مینه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بیانوي.

▲ چم ته انګرېز راغی عالمه
د پښتنو په ملک يې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نېول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پټی دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه وووړ ګرمه یمه

او د لنډۍیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوي ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لیو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خوارۍیو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نېوکې دي چې هغوی په مسخرو له پېښنو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانانو ننګ رابانديې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره ليږينه

ښه طنز د يوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه يې د ټولنې له سياسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

▲ پر دنيا ټول د سرو نه شته
ټول د پيسو دی مصليان خانانوينه

▲ ځوانانو زور په بزګری کړئ
سپينې پايڅې د زرو ځلي ورانوينه

▲ ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پيټي چې وړي سوده به شينه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنېزې موخې لري لکه دا لنډۍ:

▲ پرما دې زر شينډلي نه دي
چې د ځراغ په رڼا غواړې ديدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ويل کېږي، ياني په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه څا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

▲ څوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تويوي چې ترخه دينه

يوازې پوه او هوښيار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه يې يوازې خندني اړخ ګوري خو د ټولنې ټول خلک پوهان نه دي.

▲ په بسم الله کتې ته ورخېږه
د نجلۍ کتې د جنغوزې دی مات به شينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
ښېرنــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

طنز د هجو يوه ډول دی، خو د هجو تونديو اوتېزي نه لري. يانې هجو مخامخ د چا عيبونه ورته وايي يا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ويل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

▲ پر ځان د ګلو لښته نه اخلي
پر ما دې تېر کړل د کوټکو ګوزارونه

▲ جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه ياري کړې خورې کسمونه

▲ پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ويونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا داره دونيا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

▲ چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې ياري نه کړې ځوک پرې نه وئ تهمتونه

▲ ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې يار ده چې کوي اشارتونه

هزل بيا هغه دی چې پر چا باندې بد وايي.

▲ چې پر زينه ختلی نه شې
نامردې ولې دې ګيبی پرتوګ کاونه

هزل د وييپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد ،پند، ضد وي.

▲ پيزوان مې ستا په بربت کې بند شو
تر دروازې پورې بندی درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې تونديې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلې ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګي لاندې ځرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو ټوکو ته هم وايي چې د هغه ویل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وايه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګۍ کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځي چې پېغله يمه

▲ بیا به زه تورکمیس و نه کړم
زما دسپینې سینې رنګ يې واړاونه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تې مې واړه دې سږنۍ بالغه يمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګۍ مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند يې نه دی خپل کلنګ جاري کوينه

▲ ځانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍيو خلکو له پاره هم ويل کېږي چې موخه يې يوازې خندا اوساتيري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردېسی ځينې ستومان راغلی يمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکليه ياره
پردی برستنې جګوې شمارې خالونه

يا هغه لنډۍ چې په کې ټوکي شوي، موخه يې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوڅه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نيغه کېښستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابښام مې مړ په خوب ليدې و وېرېدمه

▲ ښنګه دې خواره کړم خاوندَه
چې همسايه مې د خولګۍ تمه لرينه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زياتېږي
زکات يې باسه چې نظر نه شي مينه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

کڼه.	راټولونکي / ليکوالونکي نوم	ليکې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول کال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصری
۱۴	محمود نظري	په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي	۱۳۸۹ ليږدی	۴۰

Related منسوبي	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکی	Mésréy مصری
	۱۰	۸		۲۲
▲ Related to men سړو ته منسوبي	۷	۱		۹
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۳	۷		۱۳
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	۲	۳		۵
ينه - ná: (څرګنده ي په غږ جملي، غونډلي سره راشي) يينه.	۴	۳		۶
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۴	۲		۱۱
زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

Suffix Voice ورروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	۱۷	۱۶	ټول

۱۵. ۱۷ لښتيليک:. ځېره ۲. د محمود نظري ,, په لنډيو کې طنزي او خندونکي ټوکي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي.

,, ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققین په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې یا لنډۍ نه و شوه. ,, نا کره ده دا زما ځېړنه داسې سپيني ته را اوباسې چې د پښتو شعر ابتدا یا پیل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په یوه نیمه يې مسره کې مکملیږي. ځکه د دې اولنی مسره لنډه وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سپلابونه او په دوېیمه کې دیارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې لیکي ,, چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ویلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ویل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره یوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بیا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګیت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ,, د دې د تسمیې وجې اړوند دا قیاس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې , مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په بڼه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او یا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وینا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اېښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په بڼه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر لیکي: ,, د پښتو ژبې مصرۍیو یوه اولنی جز، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره یا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د یوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ویل کېږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ تورۍ په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصرۍیو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ویل کېږي.

د ټپې تاریخ او غوره والی: د ټپې د پېخلیک په اړه پرتو روهیله یوه اردو مضمون کې لیکي:

ژباړه ,, ټپې زرګونه کاله راهیسي سینه په سینه، د یوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سرببره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم یوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاریخي رښتینولي، جغرافیایي ځانګېرني، د قومونو اندونه، سیمه ییز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعرۍ کې تازه ښایسته ښکارېږي،،

درانه پروفیسر نواز طاهر روهي ادب لومړي توک کې د ټپې په اړه لیکي:
,, ټپه د پښتو روح حکیکي انځور هنداره ده، غریب او امیر، رند او صوفي یا د کوز او پاس وړاندیز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساینه ورکوي.،،

د ټپې د بېخلیک په اړه خورشید جهان تاریخ لیکونکي، شېر محمد خان ګنداپور لیکي چې سلطان محمود غزنوي ٤٠٠ هـ لښکر کې ملک خانو نومي یوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خیل یار دیدن له ځمه

درانه حبیبي ,, پټه خزانه،، کتاب ځېرنو په لړۍ کې، چې څه د سند په بڼه ویلي دي، هغه لږ تر لږه ټپه زرکاله پخوانۍ ګڼلې، ولې له دې نه هم زیاته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړې ځای:

۱. حمدیه او نعتیه څو ټپې:

▲ مینه د خدای د رسول ښه ده
دا نوري میني لباسي خاورې به شینه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدينې سردار ته ځم چې کم يې کړينه

۲. سياسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر يوه ځلمی ناري وهي زما دې شينه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهيد شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګنډمه

۳. ليکه يې ټپې:

▲ اباسين بيا په څپو راغی
په سر يې راوړل سپينې خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځينه

چيلم:

▲ چيلمه خدايږو چې دې مات کړم
مين په ما دی په تا غم غلتوينه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمریان دي
چې وخت یې راشي په سیالۍ سر ورکوینه

پښتني:
▲ په سپین میدان به درسره یم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مینه

واده:

▲ ځلمیه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوینه

۵. تاریخي ټپې:

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدای ږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

▲ ما ورته وې شیګل ته مه ځه
میرزمان خانه فرانسو ته دې تړینه

٦. طنزیه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال یاري ده اوس به خاورې ایرې شینه

٧. فخریه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به ښه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلي دینه

٨. عشقیه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ديدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ريبار په لاس يې يار ته ولېږمه

▲ عاشق سرې نه غلتېږي
له رنګه زېړ وي سترګې تورې ګرځوينه

۹. نرۍ واله ټپې:

▲ په دنيا غم کله ښادي وي
په ما هميش د غم جنډې ولاړې دينه

۱۰. دعايه ټپې:

▲ زما پېنځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مينه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ ماليار يم
په خپلو سرو وينو به يې تل اوبه کومه

ديدن:

▲ ديدن د سر په بدله دى
چې سر ساتې خاورې به و کړې ديدنونه

فراق:

▲ عاشقي وى جدايي نه وى
خدايه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلې یمه

انتظار:

▲ که په شپبو باران وریږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به نارې کړم
زه د دنیا نه ارماني راغلی یمه

ښېرې:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

ګیله:

▲ جانانه ستا نه ګیله نه کړم
زه ګیله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدايي شي زما ښه به يادوينه

د جانان خندا:

▲ زما د يار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوينه

تعویذ:

▲ په تعويذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زيارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مې جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مې يوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړينه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دي ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وريژونه

توره:

▲ ميين پرې يم منکر ترې نه يم
که جلاتان مې سر د تورو سره وړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه مینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا تړمه

د ښایست ستاینه:

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
څولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه

مخ:

▲ مخ یې ګلاب سترګې یې شمعه
خدایه بورا شم که پتنګ وربانديږ شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چې تورې په مېدان کې برېښ کوینه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان تومبلي وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

باڼه:

▲ دا مخامخ په کوځه راغله
کچک باڼه يې په سالو ختلي ونه

غاړه:

▲ ستا د ايلۍ په شان غړۍ ده
زما شړۍ ده ستا به کله خوښه شينه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ايښی
لکه سپوږمۍ چې نيمائي اسمان ته شينه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنډه وه مورې
مار چې لنډی شي دوې ځلي خله لګوينه

پيزوان:

▲ پيزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ريبار:

▲ ريباره راشه چې دې ښکل کړم
تا به په دې سترګو جانان ليدلی وينه

غماز:

▲ د عاشقۍ علاج به و شي
خو د غماز علاج به ځوک و کړي مبينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دينه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځينه

مازيګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيګر دی تېر به شينه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شينه

سپوږمۍ:

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا موندل تيکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما دیدن یادیږي
د ګودر غاړه اجاره واخله میینه

د بې غیرتي غندنه:

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګی اواز دې را مه شه میینه

وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په مېړتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنیا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلي سبا به ځونه

غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فيصله ده
ډېرې مصرۍ د سړي غم سيوا کوينه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په ديدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په ديدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زېږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

ګڼه	راټولونکی / لیکوونکي نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام	۱۳۸۹ لیږدی	۶۷

لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکې Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبې Related	ورووستاړی غږ Suffix Voice
۳۴	۱۵		۱۸		
۱۴	۸		۹	▲ سړو ته منسوبې Related to men	
۲۰	۷		۹	▲ ښځو ته منسوبې Related to women	
۶	۳		۱	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	
۱۸	۸		۱۲	ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) يينه.	
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	
۱۰	۴		۵	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.	
				څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.	

■ ګړ د شوی Action Req'd	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۳۳۳	۴۰	ټول

۱۵. ۱۸ لښتيليک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اېنجينيرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډيپلوم اېنجينيرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ يې د انټرنېټ په يوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر يې يوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وويل چې دا ستا کار څکه د ستايلو وړ دی چې ته يوه اېنجينير يې او د ادبياتو سره دې دومره مينه ده چې په دې صفحه دې ډير زحمت ويستلی دی، زه مسعود صيب ته د اوږد عمر او روغتيا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم.
د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې يوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقيقي ليکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هيله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبياتو خبرې کوو نو مجبور يو چې د پښتو ژبې په باره کې يوه څه و وايو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. يانې ادبيات حتمي د يوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غير د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبيات د يوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصاليت خبرې کو نو په عين زمان کې به د پښتو په ادبياتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاريخ په مختلفو دوروکي محققينو ښېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې ښېړنې کړې دي. ځينو ښېرونکو پښتو ژبه غير اريانې سامې ژبه بللې ده، هغه مستشرقين چې دا نظر لري عبارت دي له هنري راورټي اېنګلېس، سرويلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارليزميسن، برنس، ډاکټر بيلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په ښېړنه کې ډېر زحمت ويستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ريښې يې رد کړی دی.

هغه ډله ښېرونکي چې د دې نظر په مقابل کې وايي چې د پښتو ژبه يوه سو چه اريانې ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د ستري کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کيږي. اوله ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه بولي چې د اريانې ژبو په شرقی څانګه) سنسکريت (پورې مربوطه ده .دوېيمه ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه ګڼي چې د هندو ايرانی يانې غربې) اوستايي (څانګه پورې اړه لري.

درېيمه ډله پښتو ژبه نه سانسيکريټ او نه اوستايي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وايي چې پښتو ژبه يوه مستقله اريانې ژبه ده چې د سنسيکريټ او اوستايي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغوني ژبه ده، يا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسيکريټ او اوستايي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډيټ پروډ، رابرټ ليچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېيمې ډلې څېړونکي: جيمز ډار مسټر، ماکس ميولر او جورج مارګنسټرن دي. د درېيمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلي ډيور، پروفيسور اډيلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبيبي دي. پاسنيو ليکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. چې موږ د هر يوه کدر داني کوو، نومونه يې د ډېرو لويو ليکوالو او څېړونکو په حيث په تاريخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر يوه کتابونه او نظريات او دلايل تشريح کول د ډېرې اوږ دې مقالې ايجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصيل او په زړه پورې ولسي ادب يوه برخه ده، چې لمن يې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په يوه بيت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرايط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړينيم بيت ۹ او دوېيم نيم بيت ۱۳ سيلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر يوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زړونو کلونو راهيسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سينه په سينه له يوه نسل نه بل نسل ته را رسيدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثير کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې ليدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه ليدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې وياړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکيکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې ليدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر يې نه دی معلوم، شمېر يې نه دی معلوم، زمان يې نه دی معلوم، مکان يې نه دی معلوم، ياني هر چا ويلي، په هره موضوع ويل شوي، بې اندازې زيات ويل شوې دي. په هر وخت کې ويل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ويل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتياز لري چې ټول پښتانه يې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې يوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې يې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طريقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډيو کې د پښتو ادبياتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طريکه پيدا کولی شو. په لنډيو کې تشبيهات او استعارات ډېر ښکلي تطبيق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا يوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلې بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوې ده. لکه (بحر په کوزه کې پيدا کولی شو) لنډۍ په پښتنې مختلفو سيمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټيکۍ، دا نومونه فقط د محيط په تغير سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې يې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنيزې دي، که تاريخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګراني او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍيو کې ډېرو د قدر وړ ليکوالو ليکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځينو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاريخي لنډۍ يې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍيو يوه ژور اکاډميک کار نه دی شوی. هيله ده چې دا نيم ګړتيا ډکه شي.

▲ دا اخري لنډۍ دي دا وي
اخر يې مه کړې د يارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زيږدی).

ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم انجنيرعبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې ليکنه کې
د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

کڼه.	راټولونکي / ليکونکي نوم	ليکي / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکی Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	Related منسوبې	ورووستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۱۷	سرفراز مومند	د ډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه	ليږدی ۱۳۹۱	۲	۲								
					۲				▲ سرو ته منسوبې Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۱				ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۱				ېنه - ná: (ځرګنده ې په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېنه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۳۶۶	۱۳	ټول

۱۵. ۱۹ لښتيليک:. ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم اېنجينېرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال پاچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی راخپستې، دوبيتې او تله يې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک يوه هنري تفسير دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني ټولنې احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتنې هيلې او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ ريباره ورشه ورته وايه
که دبدۍيو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه ويښ يې که ويده يې
ستا تر کوټې مې لاس ترلې تېروينه

▲ په وينو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو يې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې ميراتيږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډيو کې د ښځې دريغ او محروميت يوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لګي يوه لامل يې هم دا دی چې د ټولنې د يوې محرومې طبقې د زړه غږ را اخلي، د پښتنې تور سرې او پېغلې د هيلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو کوډۍ مې ساتلې
د موزيګې په مرګ به ستړګې توروم

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنيو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاونده پلار مي لېونی کړې
د اشنا غېږ پسې ړنده شبکوره شومه

زما ادې دادا ته وايه
خوشاله نه یمه له ناکامه کور کومه

په لنډیو کې ربښتيني ويناء، لوڅه او بربنډه ژبه او مسايل انځور شوي دي. دغه مسالي هم د محروميت زېږنده دی.

جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګاني زنګوينه

کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترنه

په سپينه خوله يې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوي کړي وزرونه

تينګه مي مه نيسه په غېږ کې
تي مي له خامو شيدو ډک دي وبه چوينه

جانانه بد مي اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېينه

په لنډيو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافرۍ بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډيو يوه خاص باب دی.

مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوينه

ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېرې دې شړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافری خوړلي یاره
قربان، قربان دې له خیرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل یې نه وي
لکه په خره بانديې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسین څپې دې یوسه کتابونه

▲ طالبه خدایږو به ملا شي
په کتاب پروت یې یادوې شینکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وایئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد یې پیدا کنه

▲ الف الله ج جبراییل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفې مې مه لنډوه مورې
مار چې لنډی شي دوې سره خوله لګوینه

دا یوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا ځرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې یوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډېیو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بیا یې لیکه
چې په ټولي کې شرمېنده نه شي مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې تورې له صفت څخه اخېستل شوی نوم دی، مصرۍ توره یوه نوم دی، هغې تورې ته ویل کېږي چې تېره او بریښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخېستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرې اوښتې ده، مصره خواږه یا چینې ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا یې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکۍ: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکۍ له ټیک اخېستل شوی دی، ټیک هغه ګانه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکۍ د ټیکۍ یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکۍ مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نيمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مين وي څوک به ورک له ملکه وينه

▲ دا نيمه شپه ده ټپې وايه
څوک به مين وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار درباندې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زېړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د يوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شين اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پيغور ټپ خو بيا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو يوه اهنګين غبرګون دی.

بل روايت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ويلو پر مهال د زيات اغېز له امله يوه غوږ په يوه لاس ټپوي او له يه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي.
دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روايتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روايتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسېقيت يا ريتم لري، د پښتو څپيز خجيز وزن پالي، لومړی مسره يې نه څپې او دوېيمه يې ديارلس څپې ده. تونيک جوړښت يې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره يې خجنه ده او په دوېيمه مسره کې يې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پاـ خه ـ مـ ـ ماـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زي ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ څه ـ پر ـ واـ ل ـ ر ـ مه

دوېيمه مسره يې په (ونه، يينه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وينا موسېقيت او ښکلا زياته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی

په سر يې واورې ورويږ، چاپېر ګلونه

ينه:

▲ مازيګرى دى ښېرې مه کړه

ته به د ناز ښېرې کوې، امين به شينه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی

دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د يار مې پيغله خور په کور ده

نيستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېيمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ويل شي نو لومړۍ مسره يوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په يوازې ځان انځور يا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېيمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپيزې غېږکې لکه سين په کوزه کې ځايوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زياتوني يا کموني نه مني، که پر لنډۍيو ځوک څه ورزياتوي، هغه د دې مانا لري، لکه په يوه پاخه دېوال پورې چې ځوک ختې تپي. لنډۍ زياتره مهال د ښځينه وو له خوا ويل کېږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارينه له محروميت سره زياته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ويناوالې زياتره ښځې دي او ښځينه احساس هم په کې زيات انځور شوی دی. لامل يې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارينه وو په پرتله له محروميت سره زياتې مخامخې وي، ښځې له نارينه وو سره په غربت او خوارۍ کې شريکې وې. درد يې دواړه ګالي خو د يوازيتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محرومیت څپیړې تر نارینه وو ښځې زیاتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلي ګودر د لارې سر دلته جنۍ د خیر په غونډه نه کښني او نه د مړې خښتې پاړسي غږوي، بلکې زیاتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال څولۍ نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وریږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوینه

▲ باران د څمکې ابادي ده
شیرینه یاره زه په تا اباده یمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وریږه
لیلا سالو لرې کوي لمده به شینه

بل نارینه په غریبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پیسو پیدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هیندستان په میرو ورکه
تر ګل نازکه یاره خدای به دې ساتینه

▲ د هیندستان په میرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوینه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کیږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ يوه کال به نوره درته کېنم
زيارت خو نه يې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت ياسين را باندې وايه
په ما خولې د ځنکدن راغلي دينه

▲ خط مي ليکلو ته راياد شوې
کلم مې مات شو کاغذ اوښکې تويوينه

▲ جدايي مه راولې خدايه
مرګ مې قبول دی جدايي نه کبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
کلم په لاس دی دوه ياران جدا کوينه

لنډۍ:همدا احساس بيا په لنډۍ کې هم دښځينه له خولې را څرګندېږي چې له خپل معشوق سره د مينې څرګندونه کوي:

▲ په عسکرۍ دې خپه نه يم
خپه په دې يمه چې ګوشتې ته دې لېږينه

لنډۍ: د سپينو او تورو جامو ذکر بيا په لنډيو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښکله په سپينو جامو ګرځې
رب دې عاشق که چې خيرن دې و وينمه

په لنډيو کې خوځنده يا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازيګر زېړيه لمره!
په روغو وايه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروړی
چې خاورې نه کړې نازولې صورتونه

▲ د دامان باده يار ته وايه
د ځنکدن سلګۍ وهم تا يادومه

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوينه

▲ سپوږميه سر وهه راخيږه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې ريبينه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لېندۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي يا بديعي ښېګڼې يا ادبي صنعتونه يې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې ريږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهينه

▲ کد دې شمشاد زلفې دې پانې
دا نرۍ ورو‌ځې دې کوکنار کرلې دينه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دې څوک به ځي څوک به راځينه

اسطوره هم په ولسي ادب کې يوه ځانګړی ځای لري، اسطوريي کيسې زياتره ولسي رنګ لري.

په لنډۍيو کې (د پيري، ښامار، ديب، سيمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنيت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي يا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان راښيي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځینه

▲ د تا په سترګو کې پیریان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوینه

▲ د ښاپیرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرۍ جمالي باکمالي
د ناز دلالې په خندا دې ستې کړمه

▲ ببلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په یوه شمېر نورو لنډیو کې هم دغه اسطورې په لنډیو کې انځور شوې دي. ،، (لال پاچا، ۲۰۱۵ زېږدی).

څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر ترېښتی څنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او تیکیو کچه،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

منسوبي Related	لنډی Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټیکی Ṭikéy	مصری Mésréy
	۲۶	۲۸	1	۱۰
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۱۱	۸		۵
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۱۵	۱۸	۱	۵
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۶	۴		
ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.	۱۰	۱۳		۸
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱	۴		
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۹	۷	۱	۲
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه.	راټولوونکي / لیکوونکي نوم	لیکې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	وروستاري غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۲۰	لال پاچا ازمون	د لنډی او دوبیتي پرتله!	لیږدی ۱۳۹۴	۶۵		۱۲۶	۱۵	ټول

۲۰.۱۵ لښتیلیک:. څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر ترېښتی څنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډیو، ټپو، تیکیو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني يوه ځل بيا د لنډيو په باره کې تر سرليک لاندې په مقاله کې په لاندې ښه کښلي دي.

,, ما کال يوه نيم مخکې ,, د پښتو نظم ځينې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لاندې يوه مضمون ليکلی و. په هغه کې مې د لنډيو په باره کې هم څه ليکلي وو. زه خوشاله يم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدينو ترڅنګ، لږ تر لږه، د يوه تکړه ليکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د ليکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثريت او حتا (حتی) ټولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثريت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارينه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وايي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډيو جوړولو وړ نه بولي مخالف يم او دا د يوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د يوه قشر پر استعداد باندې يې خاورې اړول ګڼم. د لنډيو په باب له پيل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوريستان په دې عقيده دي چې د لنډيو ډېرې سلنې تخليقونکي، پښتنې پيغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنيز چاپيريال او په دې چاپيريال کې پر دوی باندې د شويو ظلمونو انعکاس او د خپل درد‌ېدلي زړه غږ يې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځينو ليکوالانو لکه حبيب الله رفيع، سليمان لايق او محمد اعظم سيستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې يوازې د ليکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقيدې د ردولو له پاره کفايت نه کوي بلکه بايد لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پيغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه ګړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه يوازې په شعر او نثر کې له نارينه وو سره سيالي کولی شي بلکه د ډېرو نارينه ليکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه يا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې يې سواد نه درلود بلکه د تولنې ظالمانه حاکمو قوانينو د يوه پردي ځلمي سره د مينې د ځرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د يوه وېشتمي پېړی په شرايطو کې چې د لويو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځواني نجلی ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او يا له ځلمي سره يوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بيا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سليمان لايق خبرې را اخلي چې د لنډۍيو په باب يوه ليکلي اثر په مقدمه کې يې د لنډۍيو ډېره زياته برخه د ښځو مال بللی دی، وايي چې ښځو د لنډۍيو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه يې کړې ده. ښاغلی سليمان لايق يوه څو لنډۍ د مثال په توګه راوړي.

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

▲ پلاره کوډله دې ايره شه
سورکۍ منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته ليکي چې اوستاد اعظم سيستاني هم د لايق د نظر په ځېر همداسې ګڼي چې د لنډۍيو پراخه برخه د ښځينه له خوا تخليق شوي دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهير شينواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقيده دی چې د لنډۍيو ډېره زياته فيصدي د ښځو له خوا ليکل شوې دي.

لومړی خو زه د تولو منقدينو، په تېره بيا د پښتو لنډۍيو د ځېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثريت لنډۍ ښځو او نجونو ويلې دي.

په دې لنډۍيو کې يې د سوځنده مينې اظهار کړی دی، کله يې خپل ځلمي مينان د جنګ ميدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشويق کړي دي او کله يې د اجتماعي بې عدالتۍيو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شويو لنډۍيو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډۍ رښتيا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارينه وو ونډه زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رييسې ډاکټرې سلما شاهين د پښتو لنډيو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې يې څه د پاسه پينځه لس زره لنډی راغونډې کړي دي. د کتاب په هر مخ کې درېويشت لنډی راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتيجه د هغو ځېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډيو له سلو ډېره زياته د ښځو له خوا ويل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږڅلوېښتو لنډيو کې يوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږڅلوېښتو لنډيو څخه يوازې څلور لنډی ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه شپاړس لنډی، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه ۱۴ لنډی، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه ديارلس لنډی، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ څلوېښتو لنډيو څخه شپاړس لنډی او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږڅلوېښتو لنډيو څخه يوازې شپږ لنډی ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو ليکوالانو، په تېره بيا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب ځېړونکو او ليکوالانو نظرياتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د يوه لوی خان يا غريب پښتانه په کور کې يوه ښايسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مينه وي، د مينې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپين باړخو مې خولې ډم ولاړې دينه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خيالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ يوه پېغله په خپل کلي يا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مينې په سيالي کې د رقيبو ځلميو ترمنځ په جنګونو کې ځو ځوانان وژل کېږي، دا پېغله لا بيا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محيط کې يې ښايي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وايي!! او يا په وازه خوله نارې وهې، خپل يار د خپل سپين باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او ځوک څه ورته ويلی نه شي يا نه ورته وايي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ويل چې يار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د يار نوم اخلي، د هغه په ياري وياړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځينه

▲ سپينې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سيوري ته مې مه بيايه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوايي له وېرې تروږمۍ ته ترجيح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مينه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې يې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سيوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غيرته خطاب کوي. آيا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته يوازې يوه دليل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډيو ويونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ويلې دي. بيا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آيا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ويلې، هغه به يې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بيا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زمانې ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مينه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او يا يې پلار په خبر شي، مياشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مينه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشيو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شې پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځينو لويو محققينو دغه خيالي او د ناممکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د ربښتونو کيسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان يې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحليل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د يوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلې کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډيو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او ليکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډيو د تخليق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې يې د لنډيو تاريخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم يوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ويناوو او ليکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر يوازې د نظرياتو راوړل، په هغوی استناد کول د يوې عقيدې د ردولو او خپلې عقيدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډيو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د يوه پښتانه شاعر په حيث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شريک ګڼم. خو زه وايم د لنډيو د څلورنيم يا پېنځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره يوازې د يوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وايم پښتنو د څلورو پېنځو زرو کلونو په جريان کې، د سيمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه يوازې د اوسېدلو سيمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبديل کړي دي نو بايد چې په خپلو لنډيو کې يې د ويدي سرودونو، مهابهارت، رامابن او... نورو شهکارونو په څېر د سيمو، خدايانو، تاريخي پېښو او قهرمانانو يادونه کړې وی. او که يې يادونه نه وي کړې نو بيا موږ په څښي استناد کوو.

يوازې احساساتي کلمات کفايت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وايي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به يې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له ياده وتلې او ثبت سوي نه وي. ويدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاريخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ايجاد کړي نه دي او يوازې مهابهارت د ايلياد او اوديسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ ميليونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ وليکل شي څو سوه کلونه سينه پر سينه انتقال او په دې جريان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که يوازې د سواد نه شته والی د لنډيو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندي سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دریو څلورو سوو کلونو د لنډیو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه یقین لرم چې د څلور زره کاله مخکې لنډیو څخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بیا هم د لنډیو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وایم چې د یوه تحقیقاتي مضمون یا کتاب د لیکلو له پاره یوه څه دقیق او مستند دلایل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته باید په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاریخي، علمي، ادبي تحلیلونو او متونو کې له اټکل او قیاس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحلیل مو پر روایاتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې یوه لیکوال د یوې لنډۍ د تاریخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی یوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

,, پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه یې چې په تاریخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:

▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د یار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپیری) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپیری) ,,

لیکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه یوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ویل شوې ده. البته هېڅ تاریخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال یا پښتانه قوماندان یادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کیسه کړې وي نو هغه یوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاریخي پېښې په حیث استناد نه شو په کولی. موږ باید د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځایه لیکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه یې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډیو د لرغونتوب په برخه کې، بیا هم د ځینو لیکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر یوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پیرمحمد کاروان او شپون نظریات یې را اخیستي دي. غضنفر صیب وایي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډیو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولي وبللې چې ډېر خوند یې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډیو په باب د لنډیو غوندې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون یوه څه په تفصیل ږغېدلی دی او باید چې همداسې ږغېدلی وی. شپون وایي زه له مارګن شټرن سره تکاب ته تللی وم. د ده، اووه څلوېښت ژبې زده وې. یوازې یې د پښتو ژبې اووه لهجې یادي وې. دی هغه وخت اتیا کلن وو. غره ته یې وکتل ویې ویل:

> په لویو غرو د خدای نظر وي
> په سر یې واورې چاپېر ګلونه

او بیا یې موږ ته و ویل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که یې غرونه ونړېږي او سیندونه یې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډیو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه څلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د یوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې یوازې د پښتو اووه لهجې یې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب باید ښاغلي مورګنسټرن د خپل ژوند څلورنیوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقیقاتو ته به یې، چې له ده څخه یې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پیدا کړی.

خو مورګنسټرن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې یانې شپېر اتیا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه څلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنسټرن ډېري ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنۍ کې سانسیکریټ ژبه زده کړې وه. لاتیني ژبه یې لا مخکې زده کړې وه او وروسته یې انګریزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو یې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پينځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح یوه لوی عالم او مستشرق به د لنډیو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځایه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سیندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتیا شي نو بیا په تشو لنډیو کې د دونه لویو حوادثو د مخنیوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېړ یوه درانه لیکوال ته، چې زه یې مضامین معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځایه کلماتو، چې د نیمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په یوه ثانیه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې یې ځای ورکړی دی.
ګودر:

یوه موضوع چې په پښتني لنډیو کې ډېره زیاته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګې ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر یوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه یارانه کوي. ډېرو خارجیانو به چې افغانستان یې یا نه دی لیدلی او یا یې پوره نه دی لیدلی. د دې لنډیو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلمیانو او نجونو د دیدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کیسو او پېښو په تو پېر نه پوهېږي هم په دې عقیده وي چې ګودر به یوه وخت د ځلمیانو او ښایستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کیلومیتري کې د نارینه سیوری هم څوک نه شي لیدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر یې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ د ځلمیانو تش خیال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ویل شوي لنډۍ خپل فوکلوریک ادبي ارزښت لري. ځینې یې ډېرې ښایستې دي. یوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که دیدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لپو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې ټول ګودر په ښایسته کېږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوینه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مینانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب ډېري زیاتې لنډۍ ویلې شوي دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه یې ډېر زیات دي، په یوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ لیدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ یا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د یوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اوږدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په یاد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته یې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
یا خولګۍ راکه یا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
منګی پر ختو زه پر کاڼو پرېوتمه

▲ زما د مورکۍ ځواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولګۍ کښېکاږه غاښونه

▲ خولګۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپین نبات یې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دي چې زما له پاره یې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډۍ‌یو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلې کلیواله ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سرې ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍ‌یو او تربور ګلوۍ‌یو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمی مینې خوږې سندرې دي. ماته د لنډۍ‌یو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي ,, د لنډۍ‌یو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډۍ‌یو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانۍ یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دې د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:،،

ځینې ځېړونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ویې لیکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډۍ‌یو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډۍ‌یو ویونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ ته سينه پر سينه را رسېدلي دي علت يې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ يې ليکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډيو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه ليکل شوي وې او نه يې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې يوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډيو د ليکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محروومولی شو؟ پخوا چې لنډۍ ليکل شوې نه وې خو چا ليکلی نه شوی؛ اوس چې يې ليکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو يې ثبت کړي او د رقابت په ميدان کې ښې، ښکلې او غښتلي لنډۍ ايجاد شي. ياني د لنډيو د اصيل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې ليکل شوي نه دي او اولسونو سينه پر سينه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډيو په ښايست، موضوع، متانت او تاثير کې ده.

که يوه لنډۍ ښايسته، سوچه او متينه وي؛ که يې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به يې حتماً خوښوي، سينو ته به يې سپاري، له يوې حوزې څخه به يې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به يې بولي. د شاعر له مړينې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته ليکي چې ,, که د لنډيو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځينو فوکلوريستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک يوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عين تورو او عين مضمون ليکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بيا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور يوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د يوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عين تورو او عين مضمون که يوه بيت يا يوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک يې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم ديوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره يوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرايطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مينانو او ځوانو عاشقانو د سوي مينې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځينو ناوړو کورنيو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلميانو بغاوت بولو نو دا ټول شيان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډیو په فورم کې د مینې له اظهارولو او یا د اجتماعي بې عدالتیو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وایو چې تاسې د لنډیو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوریدلي چې وایي د رباعي یا دوه ایزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ایزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ایزې، چې د هغوی د فوکلور یوه غني او ښایسته برخه او فورم دی نه تولیدوي؟ نو تاسې باید شاعرانو، په تېره بیا ځلمو شاعرانو ته دا وښیاست چې تر کوم کال یا کلونو او یا زمانې پورې د لنډیو جوړول او ویل اړین عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډیو جوړول ناروا او د لایق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لایق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاریخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډیو په فورم کې د ورته مضامینو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډیو ویونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډیو د ویلو تاریخ یې هم څرګند نه دی.
ویونکي یې ښایي مړه وي او که ژوندي وي موږ یې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډیو په غلا نیسو او څرنګه به یې اولسي، ملي او یا د ضرورت او امکان په صورت کې بین المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

- په طبیبانو نه رغیږم
د یار په تش دیدن به روغ شم نه راځینه

- په طبیبانو نه رغیږم
زه ستا د حُسن تمانچو ویشتلی یمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبيبانو نه رغېږم
زه سترګو تورو د ليلا وهلى يمه

▲ په طبيبانو نه رغېږم
ماله په کار دې د اشنا تش ديدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پېغلې ښکاره شوې لکه لمر په ديوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو کاړي نه شنړا د ګنګرو ځينه

▲ په غم پيدا په غم کې لوى شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوى شوم
په غم لړلې ياراني ستړى دې کړمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوى شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وږکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو وربانديې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د ځېرلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخې شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سيلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بیا به له یوي خوا د اصیلو پخوانیو لنډیو پر حریم باندې تېری هم نه وي شوی او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پیغامونو د رسولو کار جاري ساتلی وي.

په لنډیو کې د کیفیت او کمیت مسأله:

تر اوسه پورې چې څېړونکو د لنډیو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خواری او زحمتونه یې د ستاینې وړ دي، البته د هغوی په کارونو کې یوه لوی عیب دا دی چې د لنډیو په نوم او شکل یې هر څه لاسته ورغلي دي هغه یې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو یې زیات کړی او د زیاتو او لا زیاتو لنډیو د راغونډولو په مسابقه کې یوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښایستو او اصیلو لنډیو رنګ یې بد کړی او خوند یې خراب کړی دی. د لنډیو د راټولولو کار باید دوام و کړي. ښایي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه یقین لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډیو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه باید کیفیت ته پر کمیت باندې ترجیح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخي هېڅ نیمګړتیا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخي هېڅ خوند نه لري او له ورایه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډیو شمېر وربانډې زیات شوی دی.

دا لنډۍ ښایي د ډېرو زړو پاڼو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډیو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

- په ټېښته نه خلاصیږې یاره
  مُهر محکم دې د یارۍ ولګونه

- په توره ځان خاشې، خاشې کړه
  زه به مرهم د سپینې خولې درباندې ږدمه

- په ځګندن کې راله راشه
  په خمارو سترګو مې ته کیږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بیا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شیطان مې اباسین ته غورځوینه

▲ د زنې خال دې پیرنګی دی
ځکه دې پلار د انګریزي سلام کوینه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالۍ سامان یې ټول و چلاونه

▲ دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

▲ دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډیو شمېر سل ګونو او بنایې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سینو ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سینو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري میراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډیو کې بنایې د ساده او معصومي پښتني مینې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لري چې له یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که ګډ کړې دا د کاڼو زیارتونه

▲ تر دې بوږي توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کږه زه د خیاله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فوکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز ډار میستیټر، تور برن او نورو د پښتنو د فوکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټري سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فوکلور ډېرې برخې، په زیاته د فوکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپرلي رازونه به یې ویلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زیږدی)

کڼه.	راتولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed ګره شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱					
					۱۱	۸		۲	▲ Related to men سړو ته منسوبې				
					۱۱	۱۰		۹	▲ Related to women ښځو ته منسوبې				
					۱۰	۶		۲	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۶۴۲	۳۷	تول

Table caption (in table): ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. ځېره ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦. د انځورونو، ځېرو او لښتيليکو لړليک:

لومړي ټوک د انځورونو لړليک:.

۱:- د لټکي يا دوي سره مار (# ۱ انځور).. ۱۸
۲:- دوي سره مار (# ۲ انځور).. ۱۸
۳:- د لټکي يا دوي سره مار (# ۳ انځور).. ۱۸
٤:- د لټکي يا لنډۍ (# ۴ انځور).. ۱۸
۵:- د تور دوي سره مار يا چورنيا د نړۍوالي ګني ګڼه ۶۱۰۷۶ يا توره لټکه، يا توره لنډۍ (# ۵ انځور).. ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور).. ۱۹
۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور).. ۱۹
۸:- د دوي سره مار، لټکه يا لنډۍ (# ۸ انځور).. ۱۹
۹:- لنډۍ (# ۹ انځور).. ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور).. ۲۰
۱۱:- د لنډۍ ايکسري (# ۱۱ انځور).. ۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور).. ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه پېيلې يا شعر سره تشبع کړی دی. (# ۱۳ انځور).. ۲۱
۱٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ يا دوي سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډيو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو لټکه له يوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وايي او ټولې ځنګېړنې يې سره ورته دې.......... ۲۱
۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور).. ۳۰
۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،(WOUNDS ٦٨٨٢٩) . (# ۱۶ انځور).. ۳۰
۱۷:- د رنځور يار ټپ (# ۱۷ انځور).. ۳۰
۱۸:- د نورستانی مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټيکی چارپېريال انځور وي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټيکي يو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو ټيک له يوه بڼه پېيلې شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټيکۍ وايي، او ټولې ځنګېړنې يې سره ورته دي. (# ۱۸ انځور).. ۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګیر - سره زرو- له یوآر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴,۵۱۷ کاله وا ړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور).. ٤٦

۲۰:- لوریستان- اوسپنېزه- ژیړو- ډاګیر- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳,۵۱۷ کاله وا ړندېنۍ ده. نن د فیبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور) ٤٦

۲۱:- ویسیکس- رافییار – ټیسټوډ - همفیشیري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)........ ٤٦

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍله یوه بنه پېیلې (پېږان، اشلوک، شېږ یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)..................................... ٤٧

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ توري سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ٤٧

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ توري سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ٤٧

۲۵:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور) ٤٧

۲٦:- یو آر - سیمېټار- د- ډبلیو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور).................. ٤٨

۲۷:- ډاګیر - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپین موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور).. ٤٨

۲۸:- مملوک- نېکمرغه- مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ٤٨

۲۹:- توره - املاش- دودیزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ٤٨

۳۰:- می سینین- ډاګېر- د ځمریانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ٤٨

۳۱:- د محمد رسول الله # ۳۱ مصرۍ انځور) ٤٨

۳۲:- د لیکاني یا کلم په بڼه څو خوري مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ٤٨

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه کټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرینو څخه په یوه محال کټني اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦٧

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما یې انځور باستلی دی، د پخښتۍ یې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳۵ انځور).. ۱۰٦

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د ځېړو لړلیک:.

۵. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو ۱۰٬۰۰۰الیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۵. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو ۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنایۍ یا رڼا د لنډې ځپې او اوږدې ځپې ترمنځ د رنګونو ځرنګوالی ۵۷

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ٦٦

۱٤. ۵ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود ځخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه یې په: دانې) ۹۵

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱٦ (ګڼه یې په: دانې)..... ۹۵

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو ځخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر ځپو په ورځ کې یوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

١٤. ١ لښتیلیک ښېره ١. ٣ پ. ,, څلېر کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې ۲۰۰۶، - ۱۷ (ګڼه یې په: داني)....................٩٦

١٤. ٢ لښتیلیک:. ښېره ١. ٣ ت. زما اېزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: داني)...٩٦

١٥. ٣ لښتیلیک:. ښېره ٢. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګڼه یې په: داني)...١١٩

١٥. ٤ لښتیلیک:. ښېره ٢. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)...١٢٣

١٥. ٥ لښتیلیک:. ښېره ٢. ب – ١ پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،٥٠ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ١٢٤

١٥. ٦ لښتیلیک:. ښېره ٢. پ پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ښېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ١٢٨

١٥. ٧ لښتیلیک:. ښېره ٢. ت پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ١٤٥

١٥. ٨ لښتیلیک:. ښېره ٢. ت – ١ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتیلیک:. ځېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپو هنې (هندسې) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. ځېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتیلیک:. ځېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍیو کې محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ځېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې).. ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکې کښلی متن، لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. د – ۱ حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۰۴

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېړه ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۱۰

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېړه ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۲

۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم اینجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۲۵

۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېړه ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر ترښتی څنې راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۴، لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۳۵

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷. د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

ببلګې:-

وۍ د ابېڅې په سته مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

اباِ: پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅه: یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وۍ ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېڅې: ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیت له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زوروالە هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ ببلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک arā, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅې: یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅې ډېر نوم د تورو دی نر وۍ ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابیت له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤٩ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زوروالە هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دي دي ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډیوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل یا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېری: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوړدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶

اپنجینیر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بوړ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوړم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوړوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ وارې نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ۶. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژیړمخی، زیړمخی، ملامت. ۶. ۲۶۱
پښت: نسل . ۶. ۴۶
پښپله: قافیه ۶. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ۶. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ دانې نور شتون لري.
پوړ: منزل. ۶. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پيداينښت: زوکړه. ۶. ۳۸ او ۲۷۰
پينۍ: کائينات. ۶. ۲۶۱
پيبله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱
پيبيړن: پيبله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ۶. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتيا تورن، ملامتيا. ۶. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی يا ويکيي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پيبلې (پيبيړن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګټلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيداينښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبیله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسیږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۷، ۲٦، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وۍ یې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارینه وۍ) او ټپې (ښځینه وۍ) کیږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ایزې (ټپیزې): د وۍ یا ویکیي له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېبیلې ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېبیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټپه ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د ځپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ئ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښني، هیبجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره!، وئ اه!، دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیرای وخت په پای کې ویل کېږي او د ځپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېځې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېیمه مسره یې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ایزې، د لومړۍ او دوېیمې مسرې ځلورمه او اتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څپه او د دربېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېرى وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالى لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پاى ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې څپې خوږغږي د ټپه ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې ترڅنګه د ټپیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه څپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پایني ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو څپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې څپې له یوه څه اغېز سره ټپه ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه څپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګټوک یا ترنمي توک کېداى شي. غوره ستېه د ترنګټوک په پاینۍ مسره کې دى چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ څپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې څپېزۍ، څلور څپېزۍ، پېنځه څپېزۍ، شپږ څپېزۍ، اووه څپېزۍ، اته څپېزۍ، نهه څپېزۍ، لس څپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالى ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرى بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه ځو سره پېیله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېیله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲۶۵

ټیکۍ: د وۍ له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره!، یه پښتونه!، یه کربانه، کنه ... .)، د پښبلې (قافیې) کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټیکۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي. ټیکۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېبله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټیکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټیکۍیو، باندې یوه رښت د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټیکۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټیکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۳۸ چوپړی او ۲۳۲ وارې نور راغلی دی

ټیکۍیو: ټیکۍ یې یکړه وی (یوون ویکی یا مفرد لغات) دی یا د ټیکۍ ډېر نوم دی. ؛. ۲، ۶، ۲۶۶... . (۷۳ وارې نور راغلی دی)

ټیکۍ ایزې (ټیکیزې): د وی یا ویکیي له پامه ټیکۍ ایزه هغې درې سرې پېبلې ته وایي چې د څو سره ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېبله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پېداېښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېروَل، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټيکۍ ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوستربارى، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوېيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکۍ واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله يې يا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. ديفتنګونه ،غبرګغږونه، ناترِوييکي، ترِوييکي، ستربل، اوستربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيبجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کيږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لرې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېيمې درېيمې، څلورمې او پينځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټيکۍ ايزه بايد د ه (زمورږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې ځلورمه او د دوېيمې ټيکۍ ايزې پېنځمه مسره يې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوېيمې (د پورتنۍ ځلور سرې مسرې درېيمه، او د پېنځه سرې مسرې ځلورمه) مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) ځلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه ځپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او ځلوېښتمه (د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې) ځپې خوږغږي د ټيکۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې ترځنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېيلې په توګه يې يوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او ځلوېښتمه
(د پېنځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې) زورنې ځپې له يوه ځه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږي وربښې او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګټوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګټوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګټۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پينځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرې ښه له درې مسرو څخه رغښت مونډلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره.

نومورړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټيکۍ ايزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې وي، پينځه سره ټيکۍ ايزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټيکۍ ايزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټيکۍ ايزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټيکۍ ايزې يې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټيکۍ ايزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره يې څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وويل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکارونډو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې يې اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وويل شي، ښې به بيا درې سرې ټيکۍ ايزې دې اته دانې يا دولس وويل شي، لږې ښې بيا پينځه سره ټيکۍ ايزې يا پينځيزونې ټيکۍ ايزې دي چې پينځه دانې وويل شي ښې راځي، دا بيا له څلورو دانو شپږ سره ټيکۍ ايزو سره خوا په خوا ځای نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره ټیکی ایزې نوم باندې نومومم، چې دې پښتو څلور او پینځه سره پېیله له څلور سره او پېنځه سره ایز ټیک، پېنځه سره رټ رمټ ایز یا پېنځه سره سم برابر ایز او ایزې سره تشبع کوم، چې ورته ټیکی ایزه وایي، په دغه ډول ځېړې لري، درې سره ټیکی ایزې، څلور سره ټیکی ایزې، پېنځه سره ټیکی ایزې، شپږ سره ټیکی ایزې، اووه سره ټیکی ایزې، اته سره ټیکی ایزې، نهه سره ټیکی ایزې او لس سره ټیکی ایزې... . په بنه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناویتوب درناوې ته چې په همغه شپبو او چارپېریال کې ویل کېږي نوموم یې. ټولې ځنګېرنې یې د بناوی د دې شپبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (ج)

جانان: زما ریضائي نوم دی، زما ریضایي مور را باندې جانان نوم ایښی و، په دغه نوم به یې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبیب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فیصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زیار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وییکي یې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزیدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی یا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه یې یکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کېنل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ؛. ۲۴۹
ځانګړې: خاصه . ؛. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ واري نور.
ځانمني: کږجنی، مغرور . ؛. ۲۷۱
ځغ غویانو په اوږو یې ږدي، سپاره تړ، موټې، پال، تیر، رسۍ، ځونډي او غویه کنټرول وي ؛. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقیبول . ؛. ۱۱
څپیزو: څپه ییزو. ؛. ۲۷۱
څڅبېکي: ګړندی، چټک، تیز، ژر،رټ، بیړه. جمع وۍ یې څڅبېکي ؛. ۲۷۱
څلبر: د بېدیا تالاو، د صحرا تالاب، د مېرې ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کې ډنډ په ټیټنګ کې ډنډ په بیدیا کې تالاو، جووړ، تربلی، اود . ؛. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
څورلېځ: څورلېځی، چورلېځ، لټ، محور. ؛. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګۍ: وږه خوله، کوچنۍ خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ؛. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ؛. ۲۷۱
دانې: ګڼه. ؛. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)
دد: ځناور، ځیرونکی ځاروی، ځیرونکی ژوی، وحشي حیوان. ؛. ۷۶
ددو: د دد جمع ده، ځناورو، ځیرونکي ځاروي، ځیرونکي ژوي، وحشي حیوانات . ؛. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
درناوې: د درناوی یې مفرده وۍ ده، احترام، قدر کول، ځیګی، ځیګتوب. ؛. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ؛.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.

دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ؛. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري . ؛.۱۹۱، ۱۹۲

۱٤. رې (ر)

رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه. ؛. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

رټ: تیز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱

رټۍ: تیزپیغله، ګړندۍ پیغله، څڅبېکې پیغله. ؛. ۲۷۲

رغاوه: صنعت. ؛. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱٦. زې (ز)

زده کړه: تحصیل. ؛. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲

زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۷۶

زوکړه: پیدایښت ؛. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وییپانګه، وییزېرمه، ویکبلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان) . ؛. ۲۷۲

ژاپن: جاپان . ؛. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ؛. ۱۹۲

ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پیڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفاباء لیکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ؛. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل: د زړه په غوږو او ریدل، د زړه له کومې اوریدنه . ؛. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو: کوشنی قطره. ؛. ۲۷۳
ساز: برابر، ورته، مساوي، هم شکله، یوه بڼه. ؛. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو: موضع، مضمون، مطلب، مسله. ؛. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول: عقل. ؛. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتی: تیر، سوفار، خدنګ. ؛. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو: د پخښو غږ. ؛. ۲۷۳
ښکالوه: سرخج، بحث، مباحثې. ؛. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړیالي: ړوب، عضلاتي، تنومند. ؛. ۲۷۳
غورځاوڼ: د یوې ډلې غړی. ؛. ۲۷۳
غوندې: ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ: یوه شان، ورته، هم شکل. ؛. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ وارې نور)
کړی: حلقه، دایره . ؛. ۳۵، ۷۲
کلام: ویناوې، خبرې . ؛. ۱۶۶
کلام: خبره، وینا. ؛. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصيل، ډم، ناين، جولا، نداف، قوال، بازينګر، نڅی. ۶. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډوليوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ۶. ۲۷۳

۲٤. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ۶. ۱۷۲

ګس: کين، چپ. ۶. ۳۷

ګوټپېر: ګوټليد، زاويه ديد. ۶. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ۶. ۷۶ او ۱۰۱

لاليه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لاليه يې رابولي. شرين، خوږ، شات. ۶. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرليد: دوربين . ۶. ۲۸۲

لرليد: ورستۍ ګنه، راتلونکي بڼه . ۶. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ويشتونکی: لېندوک، سنيپر، لرېويشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (يوه ډول مرغه) په غلچکې ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځايه وېشتل، له لرې او پټ ځايه وېشتل، يوړ يو وېشتل. ۶. ۲۷۴

لړ: لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.
تر ټولو ډېرې پېيلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، بينه په د غو وييې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لړ ده. يا قافيي دې چې د ه رديف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړی: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅې یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اینج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډی: په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوبیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهويشتم٫ ګڼه ابېځي ده. په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرټولو لنډۍيو، باندې يوه رښت (قانون) د تطبيق وړ دی، ياني دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته او دوېيمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه ځپه او د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي او ډېرى وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍيو — لنډۍ يې يوون (يکړ يا مفرده) وی ده، د لنډۍ ډېرنو يا جمع وی يا لغات لنډۍيو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډۍ ايزې: — د وی يا ويکيي له پامه لنډۍ ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېداينټ سره جوښت يې جوت کړې دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (پلجياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ لنډۍ ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د ځپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږ وي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازي او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزي د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږونه، ناټروییکي، ټروییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندپښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د ځپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښېلي کلمې یا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوهیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره یې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوهیمې مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه ځپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ښېرنــــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

دېرشتمې ښپې خوړ.غړي د لنډۍ ایزې مېچې د ښپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه يې یوه ښپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ غړ له لاسه ورکوي. دغه پاینې توکون په یوه پیر کې له دغو دریوارو ښپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ښپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوړ.غړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ښپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دي چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ښپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ښپېزۍ، څلور ښپېزۍ، پېنځه ښپېزۍ، شپږ ښپېزۍ، اووه ښپېزۍ، اته ښپېزۍ، نهه ښپېزۍ، لس ښپېزۍ، هایکویې، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالی یا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما څېړنه دا سپيني ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېيله د څو سره لنډۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرى پېيله له درې سرې لټکې يا درې سرې لنډۍ ايزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ايزې سره، پينځه سرې لټکې له پينځه سرې لنډۍ ايزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ايزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ايزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ايزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ايزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ايزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالي: لوبغاله يې مفرده وی ده، ستېډيوم، د لوبې ميدان . ؛. ۲۸۴

لوري: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لورى يې مفرده وی ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلی دی)

لېيلي: هڅولي، جغات ورکولي، تشويق کولي. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانيز: معنايي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېيلې نيمه کړی، نيم بند يا نيم بيت ته مسره وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکی او مصری دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې مسره يې يوون نوم دی يا د مسره ډېرنوم دی؛ د پېيلې يوې کړی يا کړی، بند يا بيت ته مسرې وايي چې يوه لنډۍ، ټپه، ټيکی او مصری يوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځای، چې يوازې الله تعالی ته په کې عبادت کېږي. ؛. ۴۶

مصری: د وی يا وييکي له پامه مصری هغه دوې سرې پېيلې ته وايي چې د لرغون مصری تورې، مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غوندلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبنودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلي وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصریو: مصری یې یکړه وی ده، یا د مصری ډېرګنی نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصری ایزې (مصریزې) د وی یا ویکیي له پامه مصری ایزه هغې درې سرې پېیلې ته وایي چې د څو سره مصری سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بنې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی مصری ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوستر باری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ئ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروییکي، ترویيکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیبجاني چغې، لکه: الله وئ!، وئ، او، نو وئ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصرۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کیږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصرۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصرۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړۍ مصرۍ ایزې پېنځمه او د دوېیمې مصرۍ ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې (د پورتنۍ پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاینۍ مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسیږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کیږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصرۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېڅی دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسۍ او ه یا هه ووایۍ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهیږۍ چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنۍ مصرۍ ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصرۍ ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوړ.غړ.ي د مصرۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالي ترځنګه د مصرۍ يوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پيېلې په توګه يې يوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ. غړ. له لاسه ورکوي. دغه پايني ټوکونه په يوه پير کې له دغو دربواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د شپږ. سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږ.دېشتمې، پېنځه ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوړ.غړ.ي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره سټه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، ببلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پيېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، ځلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ. ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، پټۍ (تي خورو اړوندې پيېلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپيېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پيېلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له سټې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلۍ دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالۍ يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د څپې شمېر ښېلګه داسې ده چې درې سره لرې ۳۱ څپېزې وې، څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ څپېزې وې، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ څپېزې وې، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ څپېزې وې، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ څپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ څپېزې وې، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ څپېزې وې او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ څپېزې وې. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ څپېزې رانښلولې لړۍ لرې او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ څپېزې وې چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لږې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځیزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګیرنې لرې، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول څېرې لرې، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګیرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، اندېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوۍ: ناوې، ناوکۍ. ۶. ۳۸، او ۴۰
نغوته: عشاره، تلمیح، کنایه. ۶. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وویکی یې نګېرنې ده. ۶. ۲۸۴
ننداره: لیدنه، کتنه، ۲:) ننداري یې جمع ده یا سینما. ۳:) نندارتون : نمایشګاه. ۶. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۶. ۲۸۴
نټیالي: منکر. ۶. ۲۸۴
نوږی: جنس (نر او ښځه) . ۶. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۶. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ: هفته. ۶. ۲۶
نیاو: عدل، داد. ۶. ۲۸۴
نیاوتون: ستره محکمه. ۶. ۲۸۴
نیاو وزارت: عدلي وزارت. ۶. ۲۸۴

۲۸. ڼې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه یې زنکـــــیان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زیات ګران وي، د ناصرو قوم ځیني خلک رنکي ته ڼنکی وایي. ۶. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۶. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخیل، شېرې خیال، د شعر پیيلی انځور.۶. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځیدنه، څرخا، تاویدنه، چورلیدنه داعصابو پاریدنه، ګبنۍ اخیستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدلیدنه: کړ لیچ: پیښه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سینګار: څیره، جوله، بڼه: طرز، چم: میلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځایه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځیدل، تاویدل، څرخیدل، چورلیدل، ستنیدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالې ته په یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۍ ، منځنۍ (یک شنبه، سه شنبه،) تلم په یکۍ باندې، لرلید داره بادې ټوپک مې و، په نښه ویشتو کې ګسمتې یمه ځکه کېږ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بېړنیو شیبو کې به یوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کیکیشن کای کراټي، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجیز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنیزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سیمې وګړي، د سیمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولولیز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړیو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعویض، میز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصمیم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ویار: عیب، کمی. ؛. ۲۴۹

ویوکي: لغات، وییکي، ویکي، ویي. ؛. ۷۳

وۍ: لغات، وییکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳. (۱۲۹ وارې نور)

وۍ: د حیرانتیا اوز، بې برکته ناره یا غږ، پارنویکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وییپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه یا هـ)

هبر: له یاده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. یې (ې)

یږ: خرس. ؛. ۲۸۶

یږې: د کښتۍ لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي

یکۍ: بیسکل. ؛.۲۸۵

یوه نۍ: یک شنبه. ؛. ۲۸۵

یېبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

یېبره: ابره، اپېره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوون: يکړ، واحد، يونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ويکيو کې ترې ګټنه اخستل کېږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا تورې نه کارول کېږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی یا د ليکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله ربنتينی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای يوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجينېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. بيبلو ګراپي Bibliography

د هغو ليکونو لېست چې په يوه سکالو يا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ٥ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

٥. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٨. **John Benjamins,** (٢٠٠٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or_Shifting_Viewpoints) p. 133*

٩. **Lizette Borreli**, (September ٥ ٢٠١٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size- medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

١٠. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ١٩٨٧,.

١١. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

١٢. **Namit Bhatia,** (١٩٩٢), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

١٣. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

١٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

١٥. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/٩٨٤/٢٠٢١/٠٣/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ١٦ ٢٠١٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربية السعودية عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائية رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۱۷-۲۰۰۴-۳)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لیږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لیږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰. **پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زیږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نځا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لیږدی یا ۱۹۳۲ زیږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کېنلې، ۱۳۱۸ لیږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لیږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زیږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [Sunday November ٢٨, ٢٠١٠ PM ٩:١٤:١٢] ١٦:٠٣ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ، د آلمان ږغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]،
[۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډیو کې ښځینه محرومیتونه، له اینټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک یې وګورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲۶. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د لیکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلي یا په قلم لیکلي) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لیکنه، په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-
-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳
۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳-a.html] ، [۲۷-۰٤-۲۰۱۰]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمریز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سلیمان لایق. څېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سلیمان لایق په لنډیو غږېږي، د اګست په ۲۱ نیټه قلم نړیوالې ټولنې د لنډیو په هکله سلیمان لایق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ یې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سلیمان لایق او مجاور احمد زیار مومند.** (۱۳۶۱لېږدیز لمریز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډیو په باب تحلیلي څېړنه، د سلیمان لایق او د مجاور احمد مومند په زیار، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډنې ګڼه ۵۳ ده، څلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهین. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنی رئیسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سید بهاء الدین مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو څېړنې، د پښتو ټولنې ادبیاتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړیوال سیمینار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سید عبدالسلام رستمي ابو زکریا. علامه الشیخ.** (۱۳۹۲ لمریز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی جامعه عربیة لاشاعة التوحید و السنة بده بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سید محی الدین هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږدیز لمریز کال)، ادب پوهنه ,ادبیات او ادابي څېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاریخ پروفیسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاریخ مرصع تاریخي څېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹.**صفي الله فردوس. ډیپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لېږدیز لمریزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰.**صفي الله فردوس. ماستر. اېنجینېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږدیز لمریزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېیلې، وړیا پوهنغونډ ویکیپېډیا له پاره لیکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېیلې]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زېږدی کال)، یو ځل بیا د لنډیو په باره کي ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ دري وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپرېدو له وخته. بریښلیک یې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ۳ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. **عبدالروف. بېنوا.** (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېیم چاپ، تاج الدین ایجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د ربدي ګل مشاعرې په ویاړ، دانش خپرندویه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. **فرهاد. محمد غالب ترین. خویشکی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شریف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بیان او د شعر بیان، ۴۵۸۰ ګڼه حدیث، ۱۴ چوړی.

۴۵.**فیاض علی شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زیږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت، له بریښنایې پاڼې څخه.

۴٦.**ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی یا ۱۹۴۶ زېږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تالیف د څانګو امیر، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډني ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤٧. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زېږدی کال)، دلنډۍ او دوبیتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انټرنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (http://www.enikaasradio.com)

٤٨. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشیدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لېږدیز لمریز کال)، پښتو ژبه او ادبیات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤٩. **محمد اسمعیل یون. پوهیالی.** (۱۳۷۷ لېږدیز لمریز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

۵۰. **محمد حامد حلیمي.** . (۲۰۰۷ زېږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې بریښلیک یې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لېږدی)، د فلکلور پېژندنې لارښود ، ختیځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۲. **محمد دین. ژواک.** (۱۳۳۴لېږدیز لمریز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو ټولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ،۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د مونډني ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

۵۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنیار.** (۲۵ د لینډۍ، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱۵ ډېسمبر ۲۰۱۲ زېږدی)، مور په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پاڼې د ګرینویچ په وخت: ۲۱:۲۱ – یونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵٤. **محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. **محمد عمر.** (۱۳۱۸ لېږدی یا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵٦. **محمود نظري.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي. په دې بریښلیک یې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۳۱-۱۳-۱۰-۰۲-۰۸-۲۰۱٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې. ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. **مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور.** (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زیږدی)، لیکلار ښور , یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. **ولایت خان ځدران.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له انټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې بریښلیک یې وګورئ: [http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]، [شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

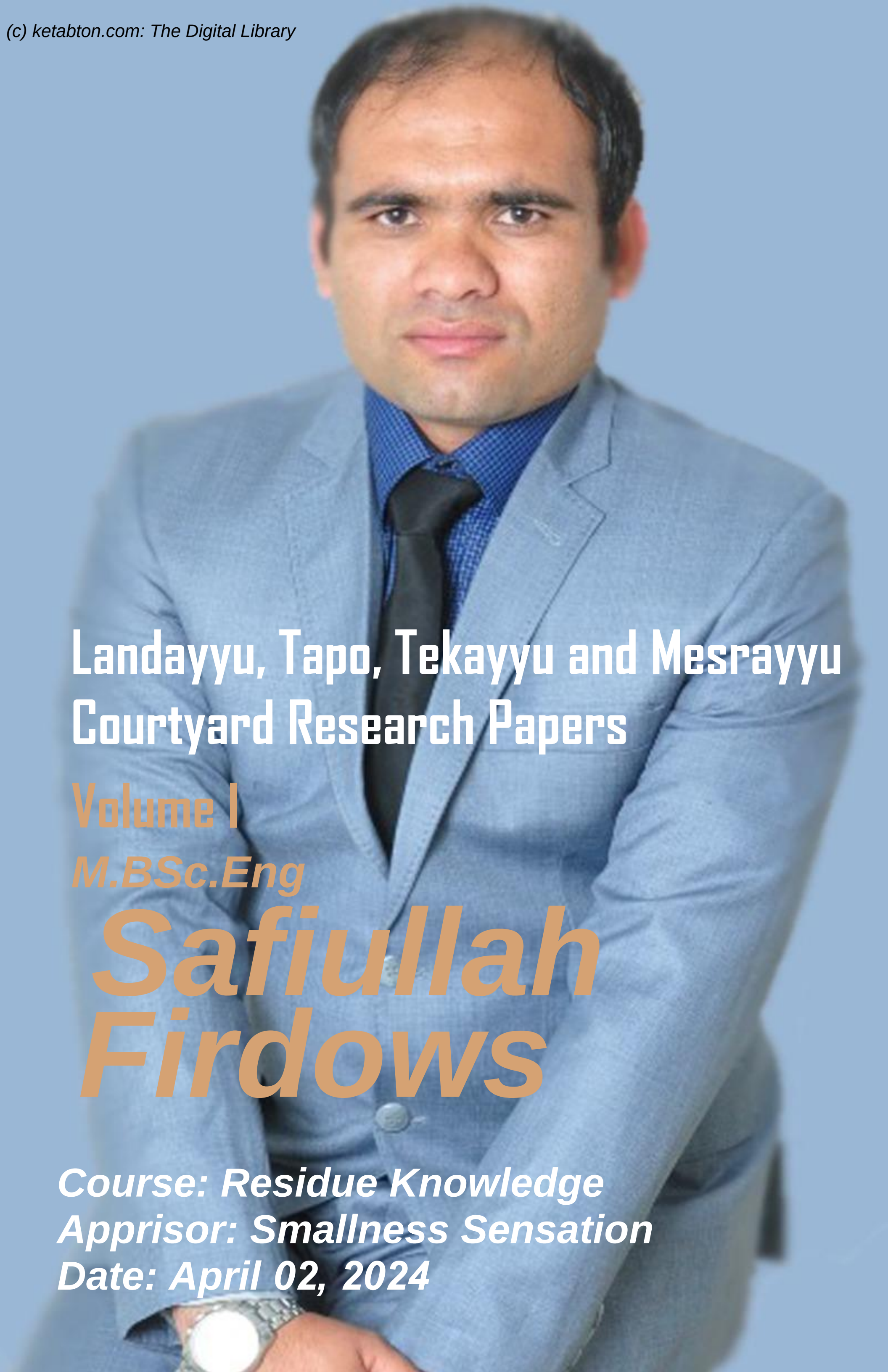

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library